

บทที่ ๒

สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์

กระบวนการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตมีจุดเริ่มต้นมาจากสัตว์เซลล์เดียว เรียกว่า โปรโตเซลล์ (Proto Cell) หลังจากโลกอุบัติขึ้นได้ประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านปี ต่อมาอีกราว ๓,๐๐๐ ล้านปี จึงเกิดสิ่งมีชีวิตนานาชนิดขึ้นกว่า ๑.๕ ล้านสปีชีส์ และยังมีการค้นพบสัตว์ชนิดใหม่เพิ่มขึ้นปีละกว่า พันชนิด ชีวิตของสัตว์จึงนับได้ว่ามีความหลากหลายทางสายพันธุ์ ตลอดเวลากว่า ๔,๐๐๐ ล้านปี ความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่ค้นพบ เช่น แผ่นดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด ถูกอุกกาบาตชน เป็นต้น ได้ทำให้สูญเสียบางสิ่งมีชีวิตอย่างมากมาย โดยเฉพาะไม่อาจต้านทานการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง เช่น เมื่อครั้งอุกกาบาตขนาดใหญ่พุ่งชนโลก เมื่อ ๖๕ ล้านปีที่แล้ว ทำให้สัตว์จำนวนมากสูญพันธุ์ โดยเฉพาะสัตว์ขนาดใหญ่คือไดโนเสาร์ได้สูญพันธุ์ไปจากโลกนี้ และทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตที่อยู่รอดและพัฒนาตนเองเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเผ่าพันธุ์มนุษย์เองก็ถือกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ ล้านปีเท่านั้น^๑

สัตว์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเช่นเดียวกับเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่ได้วิวัฒนาการมากระทั่งกลายเป็นสัตว์หลายชนิดหลายเผ่าพันธุ์ที่อาศัยสัญชาตญาณในการดำรงชีวิต แตกต่างจากมนุษย์ที่พัฒนาตนด้วยการดำรงชีวิตด้วยสติปัญญามากกว่าสัญชาตญาณ ปัจจุบันการทารุณกรรมสัตว์กำลังเป็นพ่วงเล็งจากหลายภาคส่วน มีสาเหตุหลักมาจากการถูกทารุณจากมนุษย์ ปัญหาการทารุณสัตว์นี้กระทบต่อศีลธรรมอันดีงามของสังคม ดังนั้น ในบทนี้จะพิจารณาถึงประเด็นเหล่านี้เป็นหลัก คือ

๑. ลักษณะสำคัญของสัตว์ในธรรมชาติแวดล้อม
๒. การทารุณกรรมสัตว์และการแก้ไขปัญหานี้
๓. แนวคิดเรื่องสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในตะวันตก

๒.๑ ลักษณะสำคัญของสัตว์ในธรรมชาติแวดล้อม

มนุษย์และสัตว์ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติแวดล้อมเช่นเดียวกัน กล่าวคือได้ใช้สอยวัตถุดิบจากธรรมชาติทั้งในด้านการกิน อยู่ หลบซ่อน และดำรงชีวิต เมื่อโลกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น มนุษย์อาศัยสัตว์เป็นอาหาร วัตถุดิบ แรงงาน ความเพลิดเพลิน หรือเป็นสัตว์เลี้ยง ซึ่งประโยชน์ที่กล่าวนี้จะปะปนกันหลายด้านในสัตว์ตัวเดียวไม่ได้แยกขาดที่เดียวนักและแยกขาดจากกันก็มี เช่น วัว และควาย เป็นต้น^๒ สัตว์หลายชนิดที่สูญพันธุ์ไปมาจากภัยธรรมชาติเพราะไม่อาจรักษาเผ่าพันธุ์ของตนเองไว้ได้และมาจากฝีมือของมนุษย์ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนก็คือสุนัขซึ่งเป็นทั้ง

^๑ วิสุทธิ ใโป้, **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด** ศ.นพ.ประเวศ วะสี บรรณาธิการ, (นนทบุรี: กรีน-ปัญญาญาณ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๔.

^๒ นิธิ เอียวศรีวงศ์, (ต่าง) **คิดในคอก (ตน) ว่าด้วยวัฒนธรรมและวิถีคิด**, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒.

เพื่อนทั้งสัตว์เลี้ยงรับใช้มนุษย์ที่มีสายพันธุ์มากมายด้วยหลักการวิวัฒนาการ ต่อมามนุษย์ได้ทดลองทางวิทยาศาสตร์ในการคัดเลือกสายพันธุ์สุนัขที่ต้องการ อย่างไรก็ตาม สัตว์ทั้งหลายมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน บางชนิดกินพืชเป็นอาหาร บางชนิดกินเนื้อสัตว์เป็นอาหาร หรือกินได้ทั้งสองอย่าง ถิ่นอาศัยที่กว้างใหญ่ที่สุดก็คือป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ สัตว์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะขาดไม่ได้ แต่เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปไม่หยุดยั้ง มนุษย์กลายเป็นศูนย์กลางของโลกที่พยายามพิชิตสัตว์และธรรมชาติให้อยู่ภายใต้การควบคุม การทำลายล้างจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ สัตว์หลายชนิดสูญพันธุ์ไปจากป่าที่เคยอยู่ บางชนิดถูกจับนำมาเลี้ยงในสังคมมนุษย์จนกลายเป็นส่วนหนึ่ง ถึงกระนั้น ก็ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงการไม่ถูกทารุณได้ สัตว์ที่หมดความน่ารักมักจะถูกทอดทิ้งตามสถานที่ต่าง ๆ ให้ดำรงชีวิตอย่างยากลำบาก เช่น สุนัขจรจัดข้างที่ถูกนำมาหารายได้ ปลา หรือนกต่าง ๆ เป็นต้น สัตว์เหล่านี้ เมื่อถูกทอดทิ้งมักจะเผชิญชะตากรรมอย่างยากลำบากในหลายด้าน ทั้งจากภัยของสัตว์ใหญ่ การหาอาหารลำบากมากขึ้น หรือการทำร้ายจากมนุษย์

ธรรมชาตินั้นถูกแยกออกศึกษา ๒ ระบบใหญ่ คือ ๑) ระบบธรรมชาติ (Natural System) หมายถึง ระบบที่เป็นไปตามธรรมชาติหรือปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ สัตว์ พืช เป็นต้น ๒) ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manmade System) หมายถึง ระบบที่มีการสร้างขึ้นซึ่งอาจเป็นการสร้างจากระบบธรรมชาติเดิมหรืออาจจะไม่ได้อาศัยธรรมชาติเดิมก็ได้ เช่น บ้านเรือน ตึก อาคาร สวนสัตว์ เป็นต้น ระบบธรรมชาติทั้งหมดนี้แยกออกเป็นองค์ประกอบสำคัญได้ ๒ ส่วน คือ

๑. อินทรีย์วัตถุ หมายถึง วัตถุหรือธรรมชาติที่มีชีวิตมีลมหายใจ ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ และพืชต่าง ๆ

๒. อนินทรีย์วัตถุ หมายถึง วัตถุหรือตัวธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ภูเขา แม่น้ำ เหล็ก แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น

การจำแนกองค์ประกอบดังกล่าว จะทำให้เราได้อะไรร่วมของธรรมชาติที่สำคัญคือ พืช สัตว์ มนุษย์ และสังคม สัตว์เป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะขาดไม่ได้ ในยุคแรกจึงปรากฏว่าสัตว์นั้นมีจำนวนสายพันธุ์อย่างมากมายและมีบทบาทมากกว่ามนุษย์ มีทั้งที่สูญพันธุ์ไปแล้ว เช่น ไดโนเสาร์ หรือกูปรี เป็นต้น และมีการพัฒนาสายพันธุ์ขึ้นมาใหม่อีกเป็นจำนวนมาก ในยุคต่อมา มนุษย์ได้พัฒนาตนเองจนกระทั่งมีศักยภาพที่เหนือกว่าสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยสัญชาตญาณดำรงชีวิต ศักยภาพดังกล่าวคือสติปัญญาที่ทำให้แตกต่างไปจากสัตว์

การจำแนกสัตว์เบื้องต้น จะแยกออกเป็น สัตว์บก สัตว์ปีก สัตว์น้ำ และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก แหล่งอาศัยหลักของสัตว์เหล่านี้คือป่าไม้ ภูเขา ท้องฟ้า และแม่น้ำ ดำรงชีวิตด้วยการกินเนื้อสัตว์ก็มี กินพืชเป็นอาหารก็มี หรือกินได้ทั้งสองประเภท มีขนาดตั้งแต่ชนิดที่เล็กละเอียดอย่างมากที่ต้องอาศัยกล้องจุลทรรศน์ส่องจึงจะเห็นได้ไปจนกระทั่งสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีศาสตร์หลายสาขาวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับสัตว์โดยเฉพาะ เช่น สัตววิทยา ชีววิทยา เป็นต้น การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ทำให้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับได้อย่างเพียงพอที่จะรู้ได้ว่าสัตว์นั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไรบ้าง อาศัยอยู่ถิ่นใดเป็นหลัก และอายุมากน้อยขนาดใด การเข้าใจลักษณะสำคัญของสัตว์จะทำให้

ได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ซึ่งถือได้เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีกระดูกสันหลัง มีลมหายใจ เช่นเดียวกับมนุษย์และพืชพันธุ์อื่น ๆ มีทฤษฎีสำคัญอยู่ ๒ ทฤษฎีที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของสัตว์ ดังนี้

๒.๑.๑ ลักษณะเชิงวิวัฒนาการ (Evolution Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีแบบวิทยาศาสตร์ที่เห็นว่า มนุษย์นั้นเป็นวิวัฒนาการที่มาจากสัตว์ตระกูลลิงเมื่อประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ ปีที่แล้วเท่านั้นเอง ตระกูลลิงนี้มีการเคลื่อนไหว การใช้สมอง การใช้มือ (ขาหน้า) และชีวเคมีของเลือด จากทางสรีรวิทยาและหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ พอที่จะยืนยันได้ว่ามนุษย์และสัตว์เป็นสายพันธุ์ในอาณาจักรเดียวกัน เพียงแต่มนุษย์มีวิวัฒนาการและการพัฒนาที่สูงขึ้น^๓ ดังนั้น มนุษย์และสัตว์ก็คือสัตว์ตระกูลเดียวกัน มองให้ลึกซึ้งไปอีก ก็อาจกล่าวได้ว่ามาจากสายพันธุ์เดียวกันคือมาจากสัตว์เซลล์เดียวนั่นเอง มนุษย์จึงไม่ได้เหนือกว่าสูงส่งกว่า แต่เมื่อวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าไปอย่างมาก ก็กลับมองว่าสัตว์มีสถานภาพที่ต่ำกว่า มีหน้าที่รับใช้มนุษย์ให้มนุษย์ใช้สอยเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ส่วนรวม วิวัฒนาการของโลกทางด้านกายภาพทำให้เกิดวิวัฒนาการทางด้านชีวภาพมากมาย มีความหลากหลายทางสายพันธุ์ต่าง ๆ นับล้านสายพันธุ์ในโลกนี้ วิวัฒนาการของสัตว์และมนุษย์ก็เป็นผลมาจากการวิวัฒนาการทางด้านชีวภาพ มองในแง่จึงเห็นได้ว่ามนุษย์ไม่ได้มีสถานภาพที่แตกต่างจากสัตว์ เพียงแต่มนุษย์มีวิวัฒนาการที่สูงกว่า ทำให้สามารถปรับตัวและอยู่รอดในโลกนี้ได้มากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น

คำว่า “วิวัฒนาการ” นั้น หมายความว่า วิวัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมที่เกิดขึ้นในประชากรของสิ่งมีชีวิต ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับลักษณะโครงสร้าง รูปร่าง หน้าที่การทำงานที่สามารถถ่ายทอดนับตั้งแต่บรรพบุรุษไปสู่รุ่นลูกหลานตลอดระยะเวลาอันยาว และยังคงเกิดขึ้นต่อไป^๔ แนวคิดวิวัฒนาการที่ถือว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับมาก ก็คือทฤษฎีวิวัฒนาการโดยการคัดสรรตามธรรมชาติ (Natural Selection) ของ ชาร์ลส ดาร์วิน มองว่า

๑. สิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์เดียวกัน ในรุ่นเดียวกันแต่ละตัว มีลักษณะบางอย่างไม่เหมือนกัน หรือมีความหลากหลายในลักษณะบางอย่าง แม้จะแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยก็ตาม เช่น นกชนิดหนึ่งอาจมีบางตัวจะงอยปากหนากว่าบางตัว ตัวหนึ่งอาจมีบางตัวสีส้ม บางตัวสีแดง

๒. ธรรมชาติรองรับสิ่งมีชีวิตได้อย่างจำกัด สิ่งมีชีวิตต้องแก่งแย่งหรือต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด เช่น การหาอาหาร ลำเหยื่อ หลีกเลี้ยงศัตรู หรือการรับมือกับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป

^๓ ขจิตพรธณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^๔ ภัทรสินี ภัทรโกศล, **ธรรมชาติวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า ๑๐๘๐ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่ภาวะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เช่น วิวัฒนาการแห่งมนุษยชาติ วิวัฒนาการแห่งศิลปวัฒนธรรม.

๓. สิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะได้เปรียบบางอย่างมีโอกาสอยู่รอดทำให้มีประชากรมากกว่า สิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเสียเปรียบกว่า เช่น นกจะงอยปากหนาหาคินแมลด์พีชที่มีเปลือกแข็งได้ดีกว่านก จะงอยปากบางกว่า ตัวงีส้มซึ่งนกไม่ชอบกิน มีโอกาสอยู่รอดมากกว่าตัวงีส้มที่นกชอบกิน

๔. สิ่งมีชีวิตถ่ายทอดลักษณะที่มีผลต่อการอยู่รอดนั้นสู่รุ่นลูกได้ ประชากรของสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะได้เปรียบก็จะยิ่งมีมากขึ้นในลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไป เมื่อผ่านไประลอกแล้วรุ่นเล่าก็จะเหลือแต่ตัวที่มีลักษณะได้เปรียบ เช่น นกจะงอยปากหนา ในที่สุดนกชนิดนั้นจะเหลือแต่ตัวที่มีจะงอยปากหนาขึ้น หรือตัวงีส้มนั้นจะเหลือแต่ตัวที่มีสีส้ม

๕. สิ่งมีชีวิตที่อยู่รอดมาได้ก็มีความแตกต่างกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ในลักษณะที่ได้เปรียบนั้น หรือลักษณะอื่น ๆ อีก ซึ่งส่งผลต่อการอยู่รอดในสภาพแวดล้อมเดิม หรือสภาพแวดล้อมใหม่ เมื่อผ่านสถานการณ์เช่นนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นเวลายาวนาน ประชากรของสิ่งมีชีวิตที่อยู่รอดมาได้ก็จะมีรูปร่างแตกต่างชัดเจนจากชนิดพันธุ์ดั้งเดิม และกลายเป็นชนิดพันธุ์ใหม่ เช่น จากนกที่เคยมีปากเรียวยาวก็กลายเป็นนกชนิดใหม่ที่ปากหนามาก ๆ^๕

สรุปว่า การที่สัตว์แต่ละสายพันธุ์หรือแต่ละตัวที่อยู่รอดมาได้ต่างก็ถูกคัดสรรโดยธรรมชาติมาแล้ว การถูกคัดสรรมาคือการวิวัฒนาการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในแต่ละยุคแต่ละสมัยผ่านกาลเวลาของโลกครั้งแล้วครั้งเล่าจึงอยู่รอดมาได้ เนื่องจากโลกมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สัตว์แต่ละตัวหรือแต่ละสายพันธุ์ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยส่งผ่านไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป ตัวอย่างข้างต้นคือการปรับตัวของนกปากหนา การปรับตัวของหมีขั้วโลกเหนือที่มีขนหนามากเพื่ออยู่กับน้ำแข็งที่เย็นและหนาว มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน กลุ่มที่อยู่แต่ละชั่วของโลกลต้องพยายามปรับตัวเองเพื่อความดำรงอยู่ได้ของเผ่าพันธุ์และส่งต่อไปยังรุ่นต่อไป เป็นการวิวัฒนาการของมนุษย์ ความที่ต้องการอยู่รอดให้ได้ในแต่ละพื้นที่ ทำให้มนุษย์นั้นวิวัฒนาการอย่างก้าวกระโดดจนกระทั่งขึ้นมายู่เหนือสัตว์ทั้งหลายหลาย ๆ ด้าน

๒.๑.๒ ลักษณะเชิงชีววิทยา (Biology)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับเซลล์และการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทฤษฎีนี้มองเห็นลักษณะทั่วไปของสิ่งมีชีวิตคือความสอดคล้องเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์และสัตว์ ๒ ประการหลัก คือ

๒.๑.๒.๑ มีความเป็นสิ่งมีชีวิตเท่ากัน ลักษณะของสิ่งมีชีวิตคือสามารถเจริญเติบโต เคลื่อนที่ได้ สืบพันธุ์ มีการตอบสนอง สามารถปรับตัวได้ กระบวนการของสิ่งมีชีวิตนั้นประกอบไปด้วยหลายส่วนด้วยกัน กล่าวคือ

๑. เซลล์และส่วนประกอบของเซลล์ (cells and organelles) สิ่งมีชีวิตแม้จะมีขนาดรูปร่างลักษณะที่ต่างกันไปแต่ก็ประกอบขึ้นจากหน่วยพื้นฐานที่มีขนาดเล็กที่เรียกว่า เซลล์ ยกเว้นสิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กมาก เช่น เชื้อไวรัส เป็นต้น สิ่งมีชีวิตมีระบบการทำงานที่สลับซับซ้อน ประกอบด้วยเซลล์หลายร้อยล้านเซลล์ มีการทำงานร่วมกันของเซลล์ต่าง ๆ จึงทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้

^๕ สุวัฒน์ อิศวไชยชาญ, กำเนิดแห่งชีวิตและทฤษฎีวิวัฒนาการ, (กรุงเทพมหานคร : สารคดี, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

๒. การเจริญเติบโตและการพัฒนาการ (growth and development) เป็นการเจริญเติบโตในการเพิ่มขนาดของเซลล์หรือมีจำนวนเซลล์เพิ่มมากขึ้น หรือทั้งสองอย่างพร้อมกัน สิ่งมีชีวิตบางชนิดอาจจะมีการเจริญเติบโตพร้อม ๆ กันทุกส่วนหรือเพียงบางส่วน แต่เป็นการเจริญอย่างมีสัดส่วนของระยะเวลา เช่น สัตว์แต่ละชนิดจะมีขนาดของวัยที่เจริญเต็มที่ที่แตกต่างกัน การพัฒนาการนั้นจะสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงพร้อม ๆ กับการเจริญหรือขนาดที่เพิ่มขึ้น

๓. กระบวนการเมตาบอลิซึม (metabolism) เป็นกระบวนการต่าง ๆ ทางเคมีที่เกิดขึ้นภายในสิ่งมีชีวิตที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโต การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอและการขยายพันธุ์ กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นโดยรักษาสสมดุลให้กระบวนการต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้โดยมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันเพื่อให้สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ได้ กระบวนการเมตาบอลิซึมที่เกิดขึ้นได้แก่ การหายใจระดับเซลล์ เริ่มจากการรับสารอาหาร การย่อยอาหาร โดยเกิดปฏิกิริยาเคมีและการเปลี่ยนแปลงพลังงานเพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตและดำรงอยู่ได้

๔. การเคลื่อนที่ (movement) สัตว์แต่ละชนิดจะมีลักษณะการเคลื่อนที่ที่แตกต่างกัน เช่น เดิน วิ่ง คลาน บิน เป็นต้น

๕. การตอบสนองต่อสิ่งที่มีมากระตุ้น (response to stimuli) เป็นการตอบสนองต่อสิ่งที่มีมากระตุ้น เช่น แสง ความร้อน ความเย็น เสียง เป็นต้น

๖. การขยายพันธุ์ (reproduction) เป็นการสืบพันธุ์เพื่อขยายเผ่าพันธุ์ทั้งแบบใช้เพศและไม่ใช้เพศ ซึ่งสัตว์ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะแบบใช้เพศ

๗. การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม (adaptation) เป็นการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตที่มีวิวัฒนาการเพื่อการอยู่รอดหรือดำรงชีวิตให้ดียิ่งขึ้น เช่น การเปลี่ยนสีของจิ้งจก เป็นต้น

๘. การถ่ายทอดลักษณะของสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (transmits information from one generation to the next หรือ DNA) ดีเอ็นเอ เป็นสารพันธุกรรมที่ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยเส้นดีเอ็นเอประกอบด้วยรหัสทางพันธุกรรม จะถูกถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกด้วยลักษณะที่แตกต่างหรือเฉพาะเจาะจง เช่น พ่อแม่ถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกของสัตว์นั้น ๆ เป็นต้น

๙. วิวัฒนาการ (evolution) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตเพื่อให้เกิดการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด การคัดเลือกสรรตามธรรมชาติจึงเป็นกลไกสำคัญ เช่น การปรับตัวของยีราฟ เป็นต้น

๒.๑.๒.๒ อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมเหมือนกัน สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวล้วนมีความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตในโลกที่จัดไว้อย่างเป็นระบบมีแบบแผนที่แน่นอน เริ่มตั้งแต่ระดับต่ำสุดขึ้นไปคือ อะตอม (atoms) โมเลกุล (molecules) ส่วนประกอบของเซลล์ (organelles) เซลล์ (cells) เนื้อเยื่อ (tissues) อวัยวะ (organs) ระบบการทำงานของอวัยวะ (organ systems) หน่วยของสิ่งมีชีวิต (organisms) ประชากร (population) กลุ่มของสิ่งมีชีวิต (community) ระบบนิเวศ (ecosystem) และโลกของสิ่งมีชีวิต (biospheres) อย่างไรก็ตาม ยังมี การแบ่งสิ่งมีชีวิตในโลกออกเป็นกลุ่มตามความสัมพันธ์ที่เห็นเด่นชัดคือวิธีการหาอาหารเพื่อการดำรงชีวิต ๓ ประเภท คือ

๑. ผู้ผลิต (producer) ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่สามารถสังเคราะห์สารประกอบเคมีและอาหารที่จำเป็นขึ้นภายในตัวเองได้ เช่น พวกพืชสีเขียว (autotrophs)

๒. ผู้บริโภค (consumers) ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถผลิตหรือสังเคราะห์อาหารที่จำเป็นขึ้นมาเองได้ ต้องอาศัยอาหารจากภายนอก เรียกว่า heterotrophs สิ่งมีชีวิตในกลุ่มนี้แบ่งย่อยเป็นกลุ่มย่อยคือ กลุ่มที่บริโภคอาหารจากพืช เช่น กระจ่าย กระจอก เป็นต้น กลุ่มที่บริโภคอาหารทั้งจากพืชและจากสัตว์ เช่น คน นก เป็นต้น และกลุ่มที่บริโภคอาหารจากสัตว์อย่างเดียว เช่น เสือ สิงโต เป็นต้น

๓. ผู้ย่อยสลาย (decomposer) ได้แก่ สิ่งมีชีวิตที่สามารถย่อยซากสัตว์หรือพืชที่ตายแล้วได้ เช่น แบคทีเรีย (bacteria) เชื้อรา (fungus) เป็นต้น

กลุ่มของสิ่งมีชีวิตทั้ง ๓ ประเภทนี้จะดำรงชีวิตและมีความสัมพันธ์กันอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพสูง ความสมดุลจะมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้สิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อมของโลกอยู่ได้อย่างถาวรตลอดไป^๖

ลักษณะทั่วไปของสัตว์ในแนวคิดชีววิทยานี้มีความเหมือนและคล้ายกันกับแนวคิดแบบสัตววิทยาที่ศึกษาสัตว์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ สัตววิทยาจะศึกษาลักษณะทางโครงสร้าง (รูปพรรณสัณฐานทั้งภายในทั้งภายนอกร่างกาย) กระบวนการในการดำรงชีวิต โภชนาการ การเจริญของเอ็มบริโอ การถ่ายทอดพันธุกรรม วิวัฒนาการ การแพร่กระจาย ที่อยู่อาศัย และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาแบบกว้าง นอกจากนี้ ยังมีความคล้ายกันกับลักษณะการดำรงชีวิตของสัตว์ชั้นมูลฐานของสัตว์ เช่น กระบวนการย่อยอาหาร การหายใจ การขับถ่าย การรับความรู้สึก การสืบพันธุ์ และการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ เป็นต้น^๗

สรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของสัตว์นั้นมีการศึกษาตามหลักทฤษฎีหลายศาสตร์สาขาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เช่น ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีชีววิทยา ทฤษฎีสัตววิทยา เป็นต้น ล้วนมองไปในทิศทางเดียวกันว่าต้นกำเนิดของสัตว์นั้นคือโปรโตซัวส์ ได้ผ่านการวิวัฒนาการเป็นเวลานานจนกระทั่งกลายเป็นสัตว์หลายเซลล์และได้ผ่านบิกแบงทางชีววิทยากลายเป็นสัตว์ที่มีหลายสายพันธุ์ ดังนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเป็นกลุ่มแรกที่เกิดขึ้นในความหลากหลายทางชีวภาพและกายภาพ ลักษณะทั่วไปที่เป็นเครื่องกำหนดสัตว์นั้นมี ๒ ลักษณะคือ เป็นสิ่งมีชีวิตและอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน สัตว์ทุกชนิดมีความเหมือนกันและความแตกต่างกันไปตามรายละเอียดของพันธุกรรม ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของสัตว์ในโลกนี้ก็คือต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย การขยายเผ่าพันธุ์ และความปลอดภัยจากภัยทั้งหลาย สัตว์ได้สูญพันธุ์ไปจากโลกนี้เพราะขาดปัจจัยสำคัญเหล่านี้และเพราะมนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญ และความหลากหลายทางชีวภาพก็เริ่มลดลงไปด้วย

^๖ สิริภัทร์ พรหมณีย์, **หลักชีววิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : เกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗-๘.

^๗ บพิธ จารุพันธุ์, **สัตววิทยา** /บพิธ จารุพันธุ์ นันทพร จารุพันธุ์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๗.

๒.๒ การทารุณกรรมสัตว์และการแก้ไขปัญห

ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติทุกวันนี้ล้วนมาจากมนุษย์เป็นหลัก ผลความเสียหายของความหลากหลายทางชีวภาพ ชีวิตมนุษย์ และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ทำให้มนุษย์หวนมาตระหนักถึงความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก การอยู่ร่วมกันหรือปกป้องธรรมชาติจึงเป็นวิธีการที่น่าจะดีที่สุดที่มนุษย์กระทำได้ในขณะนี้ และพยายามที่จะส่งเสริมให้มองและกระทำอย่างเป็นองค์รวมเพื่อผลประโยชน์ของมนุษยชาติเองเป็นหลัก ส่วนผลประโยชน์ที่จะเกิดกับธรรมชาติเป็นเรื่องรองลงไป เช่นเดียวกับการกระทำต่อสัตว์อย่างทารุณที่ปรากฏตามการเสนอข่าวในทุกส่วน จะเห็นได้ว่ามีความรุนแรงตามแต่ลักษณะที่เกิดขึ้น สัตว์ที่ถูกทารุณส่วนมากไม่พ้นไปจากสัตว์เลี้ยงและสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ เช่น ช้าง สุนัข แมว เป็นต้น สำหรับสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลกันและเกื้อกูลต่อสัตว์ก็ยิ่งปรากฏให้เห็นภาพของการทารุณสัตว์ผ่านทางสื่ออยู่เสมอ โดยเฉพาะการลักลอบค้าขายสัตว์ที่เป็นข่าวมากที่สุดคือสุนัข ผ่านด่านตรวจเพื่อนำส่งไปขายยังภายในและภายนอกประเทศที่นิยมการรับประทานสุนัขหลายประเทศ มูลค่าการส่งออกปีละหลายสิบล้านทำให้รายได้เหล่านี้ยั่วเย้าให้มีกลุ่มคนประกอบการขนส่งมากยิ่งขึ้น ภาพที่สะท้อนอารมณ์ที่สุดคือวิธีการขนส่งที่ยัดเยียดสุนัขเข้าไปรวมกันในกรงเป็นจำนวนมากเพื่อส่งออก การกักขังเป็นเวลานานทำให้สุนัขทารุณอย่างมาก แม้จะมีมาตรการเข้มงวดก็ยังมีกลุ่มที่หลุดรอดไปได้

ในขณะที่กีฬาบางชนิด เช่น การชนไก่ กีฬาวิ่งควาย วัวชน เป็นต้น ก็อาจจะเข้าข่ายการทารุณสัตว์เช่นเดียวกับการนำสัตว์มาทำการแสดงในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อความบันเทิง ปัญหาที่น่าหนักใจอีกเรื่องหนึ่งคือปัญหาเรื่องช้างเร่ร่อน สัตว์ที่อยู่ในสวนสัตว์ หรือแม้กระทั่งสัตว์เลี้ยงในความครอบครองก็เช่นเดียวกัน การกระทำทารุณกรรมสัตว์จึงปรากฏให้เห็นตามสื่อเช่นเดียวกับปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เพียงแต่ปัญหาเรื่องสัตว์นี้จะมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน สังคม และธรรมชาติมากน้อยแค่ไหน หากมีส่วนเกี่ยวข้องมากก็มักจะถูกนำเสนอและตามมาด้วยบทลงโทษตามกฎหมายคือลหุโทษ หากไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง (ไม่มีเจ้าของ) ก็มักจะถูกปล่อยเลย ดังนั้น ประเด็นเรื่องการทารุณสัตว์ก็มีความละเอียดอ่อนอยู่พอสมควรที่จะต้องได้รับการพิจารณาว่าเกิดอะไรขึ้น มีสาเหตุมาจากอะไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหาย่างไร

๒.๒.๑ การทารุณกรรมสัตว์ในสังคมไทย

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สัตว์หลายชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยไปแล้ว หลายชนิดถูกกระทำทารุณกรรมแต่ก็ไม่เป็นที่เปิดเผยให้ได้ทราบกันทั่วไป สัตว์ป่าเป็นกลุ่มแรกที่ถูกกระทำทารุณอย่างไม่เป็นที่เปิดเผยเท่าใดนัก ทั้งเสือ ช้างป่า กระทิง แรด พญาแร้ง และสัตว์อื่น ๆ อีกมาก มีทั้งการยิง การฆ่า การทุบตี การใช้สารพิษ และอีกหลายวิธีการโดยพรานที่ต้องการทั้งงาเขา และเนื้อของสัตว์นั้น ดังคำกล่าวของที่ว่า “...การฆ่าอิกแก้งแล้วทลายเปื้อนฟูราดานเพื่อเป็นเหยื่อล่อให้เสือมากินและตายโดยหวังเพียงหนังเสือสำหรับปูเป็นพรมในห้องรับแขกอันสวยหรู แต่ผลที่ได้ก็คือการตายของพญาแร้งเป็นจำนวนมาก สัตว์ชนิดนี้กำลังจะสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย มีสัตว์ป่าและพันธุ์พืชป่าไม้อีกจำนวนมากที่เคยพบมีมากในอดีตแต่ต้องหายสาบสูญไปในปัจจุบันก็เพราะ

ความละโมภและความอุปาทนของมนุษย์นั่นเอง”^๔ ข้อความนี้บ่งบอกไว้หลายอย่างเกี่ยวกับการทารุณกรรมสัตว์ป่า การเข้าป่าล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารในอดีตไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะป่ายังเปิดกว้าง ไม่มีข้อห้ามบุกรุก คนจึงสามารถเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์และเก็บของป่ามาเลี้ยงชีพ รวมทั้งค้าขายด้วย แต่เมื่อสัตว์ป่าเริ่มจะหมดป่าและหายากขึ้น จึงมีการปิดป่าและกันเขตแดนห้ามบุกรุกอีกต่อไป ผู้บุกรุกจะต้องได้รับโทษจากทางราชการ แต่ความต้องการและความเคยชินก็ไม่ได้ทำให้คนหยุดบุกรุกแม้จะมีกฎหมายอยู่ก็ตาม และวิธีการล่าสัตว์ก็ยังซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น มีการใช้สารฟลูออโรดาไนท์ที่สัตว์เล็กเพื่อล่อเหยื่อคือสัตว์ใหญ่ให้มากิน แต่การกระทำดังกล่าวก็ส่งผลกระทบต่อสัตว์อื่น ๆ ด้วย และการใช้ไฟฟ้าช็อตสัตว์น้ำด้วยวิธีการรุนแรง ทำให้ปลาจำนวนมากทั้งปลาเล็กปลาใหญ่รวมทั้งสัตว์น้ำอื่น ๆ ตายไปด้วย^๕ ในขณะที่การฆ่าสัตว์ปีกจำนวนมากเพื่อกำจัดโรคระบาดคือไข้หวัดนกที่อาจเผยแพร่เข้าสู่คนได้ ทำให้สัตว์ปีกจำนวนมากถูกฆ่า ทั้งสัตว์ป่า สัตว์น้ำ วิธีการกระทำดังกล่าวส่งผลให้สัตว์หลายชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ไปจากป่าในเมืองไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความโลภของกลุ่มผู้กระทำการ

การออกมาเปิดเผยของผู้สื่อข่าวในเรื่องการล่าสัตว์ป่าที่ดี การขนส่งสุนัขเพื่อการค้าขายข้ามชาติก็ดี ปัญหาช้างเร่ร่อนก็ดี รวมถึงสัตว์อื่น ๆ ที่ถูกกระทำทารุณด้วย สะท้อนให้เห็นปัญหาเกี่ยวกับสัตว์มากมายที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่มีทางสิ้นสุด กล่าวคือการสูญพันธุ์ การค้าขาย การถูกละเมิดสิทธิเพราะการทารุณกรรมหลายวิธีการ ความโลภ และหลักศีลธรรมกำลังเสื่อมลง การเปิดเผยของสื่อทำให้เกิดเป็นประเด็นถกเถียงกันถึงประเด็นต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้รักสัตว์ที่มีการประท้วงและหาทางช่วยเหลือสัตว์เหล่านี้ จะเห็นได้ว่าเรื่องนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลายส่วนคือ ๑) สัตว์เป็นผู้ถูกกระทำทารุณกรรมหรือถูกละเมิดสิทธิทางด้านร่างกายและจิตใจ ๒) มนุษย์เป็นผู้กระทำการทารุณกรรมสัตว์นั้น ๓) ขาดหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ๔) หลักศีลธรรมจริยธรรมกำลังถูกตั้งคำถาม และ ๕) ระบบนิเวศธรรมชาติไม่สมดุลกัน แนวโน้มการกระทำทารุณกรรมสัตว์ในสังคมไทยนั้น มีข้อสังเกตว่ามักจะเกิดขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอคือจะถูกเสนอเป็นข่าวและได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ไปตามกระแสข่าวที่กำลังเกิดขึ้น ทำให้รับรู้กันในวงกว้างและกลายเป็นประเด็นให้ถกเถียงกัน ซึ่งส่วนมากมักเกี่ยวข้องกับสัตว์ที่อยู่ในเมืองมากกว่าสัตว์ที่อยู่ในป่าธรรมชาติ โดยเฉพาะสุนัขและปัญหาช้างเร่ร่อนของสังคมไทย ส่วนประเด็นสัตว์ในเชิงอุตสาหกรรมและการบริโภคเนื้อสัตว์ในรูปแบบแปลก ๆ นั้นไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากจำนวนสัตว์ที่ถูกบริโภคนั้นหายากและมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ในอุตสาหกรรมนั้นมีมาตรการในการดูแลในระดับหนึ่งซึ่งยากที่จะแทรกแซงหรือกล่าวหาได้ว่าเข้าข่ายทารุณกรรม ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยมองว่าเมื่อมองโดยภาพรวมแล้วจะได้กลุ่มของสัตว์ที่เข้าข่ายว่าจะถูกกระทำทารุณกรรม ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

^๔ ไทยแลนด์จีโอกราฟฟิก, **Life on Earth**, (กรุงเทพมหานคร : กรีนแม็คพาย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๘. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สรรพสัตว์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : ดอกหญ้า ๒๐๐๐, ๒๕๕๔), หน้า ๔๙-๕๐.

^๕ กรรณิการ์ พรหมเสาร์ และ เบญจา ศิลารักษ์, **ป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

๒.๒.๑.๑ การทำทารุณในสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของครอบครอง หมายถึง สัตว์เร่ร่อนและสัตว์ที่อยู่ในธรรมชาติคือ ปาไม้ แหล่งน้ำ สัตว์ปีก ด้วย สัตว์ที่อยู่ในธรรมชาติบางชนิดก็มีโอกาสที่จะถูกทำทารุณกรรมได้ เนื่องจากการอยู่ใกล้ชิดมนุษย์คือวางใจในมนุษย์ เช่น นก สุนัข แมว ปลา วัว ควาย เป็นต้น สัตว์ที่มักจะบุกรุกมาขโมยอาหารของมนุษย์บางชนิดมีโอกาสดังกล่าวที่จะถูกทำทารุณกรรมได้ เช่น ลิงขโมยเสื้อผ้าหรืออาหาร ช้างป่าบุกรุกไร่ชาวบ้าน เป็นต้น นอกจากสัตว์ป่าแล้ว สัตว์เหล่านี้อีกมีโอกาสดังกล่าวที่จะถูกทำทารุณกรรมอย่างมากคือสัตว์เร่ร่อนหรือสัตว์ที่ถูกนำมาปล่อยไว้ตามที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะการนำไปปล่อยไว้ที่วัดหรือปล่อยทิ้งตามที่สาธารณะ เช่น การปล่อยหมา เหตุผลที่นิยมเอาหมาไปปล่อยวัดเพราะหมาทำความสะดวกให้แก่วัดได้ด้วยการเก็บกินสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ แต่การปล่อยสัตว์มีชีวิตอย่างอื่นในวัดนั้น ทำไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่นก็มี การเอาหมาไปปล่อยวัดนั้นเพราะเจ้าของไม่ยอมเลี้ยงหมา เห็นว่าหมดเปลืองก็เลยเอาไปปล่อยวัดให้อาศัยข้าวพระกิน ส่วนการนำเอาเต่าหรือปลาไปปล่อยในวัดนั้น ผู้กระทำถือว่าได้บุญแล้วด้วยการช่วยชีวิตสัตว์ ไม่มีความประสงค์ที่จะให้เกิดประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณรในวัดนั้นแต่อย่างใดทั้งสิ้น^{๑๐} เป็นการปล่อยปละละทิ้งสัตว์ที่ตนเองเคยเลี้ยงด้วยถือว่ามีความน่ารัก และบางจำพวกก็ถือว่าเป็นการทำบุญด้วยการช่วยชีวิตสัตว์อื่น ๆ ส่วนหลังจากนี้จะเป็นภาระของใครหรือเป็นอย่างไร ถือว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง สัตว์ที่ถูกปล่อยทิ้งจึงต้องเผชิญชะตากรรมในเมืองและป่าต่อไป

สัตว์ที่มีแนวโน้มอีกประเภทหนึ่งที่มีมักจะกล่าวถึงกันมากที่สุดในสังคมไทยก็คือช้าง ช้างนั้นได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของไทย กระทั่งถูกนำไปเป็นสัญลักษณ์บนธงชาติไทยอยู่เป็นเวลาพักหนึ่ง ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนับว่าเป็นสมัยที่มีช้างมากมายจริง ๆ เพราะในสมัยนั้นเคยส่งช้างไปขายต่างประเทศ การค้าช้างไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ และโดยเฉพาะต้องส่งไปทางเรือด้วยแล้ว เป็นเรื่องที่เสี่ยงอันตรายมากทีเดียว และไม่ค่อยมีใครอยากมารับบรรทุกทุกกันนัก ทั้งนี้ก็เพราะการควบคุมช้างเป็นเรื่องยาก^{๑๑} ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ช้างก็นับว่ามีความสำคัญทางด้านยุทธหัตถีช่วยรบในศึกสงครามหลายคราวจนกระทั่งรักษากันเมืองไว้ได้^{๑๒} การเลี้ยงช้างต้องมีความรู้ช้างไว้คอยดูแลเลี้ยงดูคอยฝึกสอนช้างให้เชื่อ มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับช้าง เช่น ตำราหมอดูเกี่ยวกับช้าง หรือวิธีดูช้างเผือก เป็นต้น^{๑๓} แต่ปัจจุบันนอกจากศูนย์คชบาลและปางช้างหลายแห่งแล้ว ก็ไม่มีหน่วยงานหรือผู้คนที่หันมาสนใจช้างอีกต่อไป มักจะให้ความสนใจกับธุรกิจเกี่ยวกับสัตว์ที่ทำให้เกิดรายได้และสร้างชื่อเสียงมากกว่า ทำให้มีความรู้ช้างหรือปางช้างนำช้างออกมาเร่ร่อนหากินในเมืองใหญ่ เพื่อชีวิตของควาญช้างและช้างด้วยจะได้อยู่ได้ แต่วิธีดังกล่าวก็มักจะถูกมองว่าแฝงไป

^{๑๐} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สรรพสัตว์**, หน้า ๔๓.

^{๑๑} สมบัติ พลายน้อย, **สัตว์นิยาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท รวมสาส์น (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙๒.

^{๑๒} สำนักเทศกิจ กรุงเทพมหานคร, **คืนช้างให้ชาติ คืนธรรมชาติให้ช้าง Love & Protect US**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเทศกิจ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙-๒๖.

^{๑๓} คมทวน คันธนู, **ปาระบัต สัตว์สลาย**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑. และ พระสิงห์ อาจิณณวิริโย (ผิวละออง), “ศึกษาหลักพุทธธรรมในการเลี้ยงช้างของหมอดูช้างและ คชบาลบ้านตากกลาง อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ข.

ด้วยผลประโยชน์มากกว่าเป็นความรักช้าง โดยเฉพาะเมื่อช้างถูกนำมาเร่ร่อนในป่าคอนกรีตยามแดดร้อนหรือฝนตกซึ่งจะต้องทุกข์ทรมานอย่างมากสำหรับช้าง ๑ เชือก และเมื่อเกิดอุบัติเหตุจากหล่ม ถูกหนามหรือเหล็กที่วางอยู่ทิ่มแทง ตกมัน การขนส่งช้าง หรือต้องแสดงตามความต้องการของผู้ชม ก็มักจะทุกข์ทรมานมากกว่า

สำหรับช้างป่านั้น การจำกัดบริเวณที่เป็นที่ทำกินของชาวบ้านที่แวดล้อมด้วยรั้วไฟฟ้าหรือรั้วที่ทำการป้องกันช้าง ทำให้ช้างหากินยากลำบากจำเป็นต้องรุกรานพื้นที่นั้นเพื่อการหากิน จึงมักปรากฏข่าวอยู่บ่อยครั้งถึงเรื่องช้างถูกไฟช็อตหรือถูกทำร้ายจากเจ้าของไร่ คำถามคือความสำคัญของช้างหมดไปแล้วหรืออย่างไร จะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร คมทวน คันธนู สะท้อนให้เห็นการแก้ปัญหาว่า “บัดนี้สัตว์คู่บ้านคู่เมืองของเรา กำลังตกอยู่ในวงโคจรแห่งวิบากกรรม อันเป็นผลกระทบมาจากน้ำมือมนุษย์ทั้งสิ้น ขอวิวนอนให้แก่ พ.ร.บ. การคุ้มครองป่าใหม่เสียเถิด เพิ่มโทษหนักหน่วงยิ่งกว่าเดิม อย่าปัญญาเบาเกินไปนัก ดูเหมือนจะง่ายกว่าขอร้องให้ผู้คนมีความเมตตาปรานีมากขึ้น”^{๑๔} โครงการช้างยิ้มเพื่อแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนอย่างยั่งยืน มีการเสนอแนวทางไว้ ๗ ประการ ดังเช่น การจัดตั้งหมู่บ้านช้าง เพื่อเป็นแหล่งศูนย์รวมของช้างเป็นแหล่งอนุรักษ์ช้างและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ พัฒนาแหล่งน้ำและอาหารสำหรับช้าง จัดตั้งสหกรณ์ความรู้อย่าง ช้าง เพื่อให้เกิดการออมและสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต จัดตั้งโรงพยาบาลหรือศูนย์อนามัยช้างขึ้นในหมู่บ้านช้าง จัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ครบวงจร มีทั้งพิพิธภัณฑ์บอกเล่าวิวัฒนาการช้างไทย ประวัติช้างไทยกับสยาม และปลูกจิตสำนึกของคนไทยให้ตระหนักถึงความสำคัญของช้างไทย^{๑๕}

ส่วนสุนัขจรจัดนั้นมีจำนวนมากทั้งในเมืองและนอกเมืองที่ไม่มีเจ้าของ ซึ่งมักจะถูกทำร้ายเบียดเบียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นบาดเจ็บเล็กน้อยไปจนถึงเสียชีวิต สัตว์เหล่านี้เมื่อไม่มีเจ้าของดูแลจึงเป็นง่ายที่จะถูกกระทำและเมื่อถูกกระทำก็เป็นการยากที่จะเอาผิดทางกฎหมายกับผู้กระทำ มีสุนัขจรจัดจำนวนมากที่ถูกทารุณกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากการขนส่ง น้ำร้อนลวก รััดอวัยวะเพศ ใส่ตะปูตี ถูกรถชน จากสถิติของสมาคมพิทักษ์สัตว์เฉพาะที่ช่วยเหลือสุนัขในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีจำนวนมากถึง ๒,๒๔๕ แมว ๓๐๓ และสัตว์อื่น ๆ อีก ๗ ตัว รวมแล้วกว่า ๒,๖๐๕ ตัว และปัจจุบันก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกรณีจากการขนส่งอย่างแออัดก็มีจำนวนคราวละหลายร้อยตัวทำให้สุนัขทรมานอย่างมาก ดังนั้น สัตว์ที่ไม่มีเจ้าของจำนวนมาก ทั้งสัตว์ป่าและสัตว์จรจัดที่ถูกปล่อยทิ้งจึงมีโอกาสมากที่จะถูกทำทารุณ ซึ่งต่างจากสัตว์ที่มีเจ้าของที่มักจะได้รับการปกป้องคุ้มครองในระดับหนึ่ง

^{๑๔} คมทวน คันธนู, **ประวัติ สัตว์สลาย**, หน้า ๒๑. นิตยสารสารคดี, **ช้างไทยวิกฤต**, ฉบับที่ ๗๗ ปีที่ ๗ เดือนกรกฎาคม ๒๕๓๔, หน้า ๗๓-๘๘. นิตยสารสารคดี, **โรงพยาบาลช้าง หน่วยช่วยชีวิตช้างไทย**, ฉบับที่ ๑๗๑ ปีที่ ๑๕ เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๒, หน้า ๘๐-๑๐๙. นิตยสารเนชั่นแนลจีโอกราฟฟิก ฉบับภาษาไทย, **งาเลือดสังเวทชีวิตช้าง**, ฉบับที่ ๑๓๕ ปีที่ ๑๒ เดือนตุลาคม ๒๕๕๕, หน้า ๔๒-๖๗. นิตยสารไทยแลนด์จีโอกราฟฟิก, **Life on Earth**, หน้า ๑๖๗-๑๘๓.

^{๑๕} สำนักเทคนิค กรุงเทพมหานคร, **คืนช้างให้ชาติ คืนธรรมชาติให้ช้าง Love & Protect US**, หน้า ๑๔๙-๑๕๒.

๒.๒.๑.๒ การทำทารุณในสัตว์ที่มีเจ้าของครอบครอง หมายถึง สัตว์ทุกประเภทที่อยู่ในความครอบครองของเจ้าของหรือสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง สัตว์เหล่านี้มีโอกาสที่จะถูกกระทำทารุณกรรมได้ คือ

๑) ประเภทสัตว์ที่ถูกนำมาเลี้ยงไว้เป็นเพื่อน เช่น สุนัข แมว ปลา หนู กระรอก และช้าง เป็นต้น เป็นกลุ่มของสัตว์ที่มนุษย์มีโอกาสที่จะถูกทารุณกรรมได้เนื่องจากเมื่อหมดความรักแล้วก็อาจนำไปปล่อยทิ้งไว้ตามที่สาธารณะ จากสัตว์ที่มนุษย์ต้องคอยดูแลให้อาหาร อาบน้ำ พาไปเดินเล่น ก็กลายมาเป็นสัตว์ที่ถูกปล่อยทิ้งไว้เจ้าของทิ้งที่สัตว์นั้นคุ้นเคยกับเจ้าของเป็นอย่างดี สร้างความลำบากให้กับสัตว์ส่วนหนึ่ง และเป็นภาระของสังคมอีกส่วนหนึ่ง แม้กระทั้งอยู่ในความครอบครองแล้วไม่ดูแลให้ดี ปล่อยให้อดอยากด้วยสาเหตุนานาประการ ก็เป็นการกระทำที่ทารุณ ก็มีกรณีตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือการเลี้ยงสุนัขไว้เป็นเพื่อน เมื่อหมดรักหรือโตจนเกินไปหมดความน่ารักแล้วก็ปล่อยทิ้ง เลี้ยงได้เพียงเวลาหนึ่งก็เบื่อแล้ว พอมันเริ่มก้าวร้าวก็ยกให้สวนสัตว์เขาเอาไปเลี้ยง หากสวนสัตว์เขาไม่รับเลี้ยงก็แอบเอาไปปล่อย หรือไม่ก็เลี้ยงแบบทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ไม่เอาใจใส่เหมือนตอนได้มาใหม่ ๆ เพราะว่าเมื่อสัตว์เหล่านี้โตขึ้นมันจะไม่น่ารักเหมือนตอนได้มาใหม่ ๆ^{๑๖}

๒) ประเภทสัตว์ที่อยู่ในฟาร์มปศุสัตว์และเกมกีฬา สัตว์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบพลังงานมีชีวิตที่ต้องได้รับการคุ้มครองชีวิตและความหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มสัตว์ที่นำมาเลี้ยงเพื่อการเกษตรกรรมซึ่งมนุษย์จะต้องใช้งานหลายด้านทั้งลากจูงทั้งแบกหามทั้งใช้แรงงานหลายอย่างในประเทศโลกที่สาม ประชาชน ๒ พันล้านคนต้องพึ่งพลังงานสัตว์ และร้อยละ ๕๐ ของแหล่งอาหารโลกก็ต้องพึ่งพลังงานสัตว์ ร้อยละ ๘๐ ของพลังงานที่บริโภคในประเทศต่าง ๆ เป็นพลังงานสัตว์ โดยเฉพาะในเอเชียใต้และตะวันออกไกลมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ ๙๕ ประมาณกันว่าทั่วโลกมีสัตว์ลากจูง ๓๐๐ ล้านตัว เฉพาะที่อินเดียมีสัตว์ลากจูง ๘๔ ล้านตัว เป็นวัวร้อยละ ๗๒ วัวทำหน้าที่ไถพรวนดินถึงสองในสาม และมีบทบาทในการขนส่งแถบชนบทอีกสองในสาม แถบชนบทอินเดียมียานพาหนะที่ใช้สัตว์ลากจูงกว่า ๑๐ ล้านตัว^{๑๗} รวมทั้ง การเลี้ยงห่านเพื่อนำมาเป็นอาหารเมนูอย่างพิเศษด้วยการอัดอาหารให้ห่านกินเพื่อให้ตับห่านโตพอที่จะฆ่าแล้วนำมาทำเป็นเมนู สังคมโลกที่พัฒนามากขึ้นก็ทำให้บทบาทดั้งเดิมทั้งของสัตว์และมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป สัตว์จำพวกวัว กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ห่าน และสัตว์อื่น ๆ ถูกนำมาเพาะเลี้ยงในฟาร์มเพื่อการค้าขาย เพื่อการกีฬาหลายประเภท เช่น การชนไก่ วัวชน วัวแข่งควาย เป็นต้น สัตว์ที่ถูกเลี้ยงในฟาร์มเหล่านี้มีแนวโน้มสูงที่จะถูกกระทำทารุณกรรมจากเจ้าของ กระบวนการผลิต และการแข่งขันกันของสัตว์แต่ละประเภทในรูปแบบเกมกีฬา ดังที่ปรากฏให้เห็นตามจังหวัดต่าง ๆ ในงานเทศกาล เช่น การชนไก่ การวิ่งควาย การชนวัว (วัวเชือก) และ งานช้าง เป็นต้น แม้สัตว์เหล่านี้จะได้รับการดูแลและเลี้ยงดูอย่างดี แต่มักจะถูกมองข้ามในเรื่องของการทารุณ โดยเน้นให้เห็นภาพของความสนุกสนานและการอนุรักษ์มากกว่า ดังนั้น สัตว์ที่อยู่ในข่ายที่กล่าวมาทั้งสัตว์ในฟาร์มและเกมกีฬาก็ย่อมมีโอกาสที่จะถูกทารุณได้ ขึ้นอยู่กับว่าโอกาสนั้นจะมากหรือน้อยและจะถูกนำมาพูดถึงมากเพียงพอก็จะเป็นกระแสได้หรือไม่

^{๑๖} ไทยแลนด์จีโอกราฟฟิก, *Life on Earth*, หน้า ๒๒๕-๒๒๖.

^{๑๗} Vandana Shiva, *Soil Not Oil* ผืนดินไม่ใช่น้ำมัน ชีวิต อาหาร สิ่งแวดล้อม หรือน้ำมัน แปลโดย ดร.ณิ แสงลิ่ว, (กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

๓) ประเภทสัตว์ที่ถูกนำมาทดลองทางวิทยาศาสตร์ เช่น หนูตะเภา ลิง เป็นต้น ในงานวิจัยของขจิตพรณ อมรปาน คาดการณ์กันว่าสัตว์หลายชนิดถูกนำมาทดลองทางวิทยาศาสตร์ เพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ปีละนับล้านตัว ปี ค.ศ.๑๙๘๖ สำนักงานองค์การประเมินเทคโนโลยีของสหรัฐอเมริกา (OTA) รายงานการนำสัตว์มาใช้ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ ประมาณ ๑๐ ล้านตัว ปี ค.ศ.๑๙๘๘ ในญี่ปุ่นมีการใช้สัตว์เพื่อการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ประมาณ ๘ ล้านตัว ปี ค.ศ.๑๙๘๒ ในอังกฤษมีการเก็บสถิติตั้งแต่ปี ๑๙๗๘-๑๙๘๒ นั้นมีการนำสัตว์มาใช้ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์ประมาณ ๔.๒ ล้านตัว ทางชีวแพทย์ประมาณ ๑ ล้านตัวขึ้นไป ก่อนนำมาทดลองจึงต้องทั้งถูกกักขัง ทารุณกรรม และสร้างความเจ็บปวดทุกข์ทรมานแก่สัตว์อย่างมา และมีสัตว์บางชนิดที่ถูกทำทารุณกรรมอย่างมาก เช่น การทดลองให้ลิงทาลิสติก ซึ่งไม่ใช่นิสัยของสัตว์ที่จะต้องรักสวयรักงามแล้วนำมาทดลองเพื่อหามาตรฐานของลิปติกว่าจะใช้ได้อย่างไร เพื่อการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ปัจจุบันแม้จะกฎเกณฑ์ไว้ แต่สัตว์หลายชนิดมักจะถูกนำมาทดลองลับ ๆ ไม่ผ่านกระบวนการที่ต้องและกระบวนการที่ทดลองนั้นก็ไม่ได้รับการเปิดเผยก็มีมาก^{๑๘} ดังนั้น การนำสัตว์มาทดลองจึงเปิดโอกาสให้สัตว์ถูกกระทำทารุณละเมิดสิทธิ มีการหาทางออกด้วยการตั้งกฎเกณฑ์ในการนำสัตว์มาทดลองหลายประการ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมองถึงความจำเป็นในการที่จะนำสัตว์ทดลองแล้วจึงต้องมีการคำนึงถึงชีวิตของสัตว์นั้น ๆ ด้วยการไม่ทำให้เจ็บปวดหรือมีวิธีการที่จะไม่ถูกทารุณอย่างรุนแรง

๔) ประเภทของสัตว์ที่ถูกเลี้ยงในโรงงานเพื่อการอุตสาหกรรม เช่น โรงงานไก่ โรงงานเป็ด กบ เป็นต้น เป็นสัตว์เศรษฐกิจคือสร้างรายได้อย่างมหาศาล ทำให้มีการผลิตรูปแบบใหม่เป็นโรงงานขนาดใหญ่ เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นจำนวนมากเพื่อเอาเนื้อสัตว์มาเป็นอาหาร กระบวนการเลี้ยงดูสัตว์ การฆ่าสัตว์ที่ไม่ได้มาตรฐานในระบบอุตสาหกรรม ย่อมมีโอกาสที่จะถูกมองว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ ซึ่งปกติแล้วกลุ่มที่ไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์หรือกลุ่มรักสัตว์ก็จะมองว่าเป็นความโหดร้ายหรือมีโอกาสที่จะถูกมองว่าโหดร้ายอยู่แล้ว เช่น การเลี้ยงดูวัวให้สมบูรณ์ที่สุดด้วยธัญพืชต่าง ๆ เมื่อเติบโตเต็มที่ก็นำไปสู่กระบวนการฆ่าชำแหละด้วยการโหดร้าย เป็นต้น แม้กระทั่งอุตสาหกรรมไก่ อุตสาหกรรมสัตว์อื่น ๆ ที่ไม่ได้มาตรฐานก็มักจะถูกมองในลักษณะเช่นนี้ ในสารคดี FOOD INC. DOCUMENTARY ได้เปิดเผยถึงโรงงานผลิตเนื้อที่เร่งกระบวนการทุกอย่างด้วยเทคโนโลยี ด้วยกระบวนการทางเคมี แล้วด้วยความสามารถอันชาญฉลาดเพื่อผลผลิตจำนวนมากที่สุดและลงทุนน้อยที่สุดโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม คุณภาพ และความปลอดภัยของผู้บริโภค กลุ่ม Mercy for Animal ระบุว่าในแต่ละปี ไก่ตัวผู้กว่า ๓๐ ล้านตัวถูกฆ่าด้วยวิธีการทารุณ วักว่า ๑๐๐,๐๐๐ ตัวถูกฆ่าทุกวันในสหรัฐ ในขณะที่ญี่ปุ่นมีประเพณีล่าปลาวาฬเป็นจำนวนมากในแต่ละปี^{๑๙} นอกจากนั้น การประท้วงของกลุ่มพีต้า (PETA) เรื่องการใช้ขนสัตว์หรืออวัยวะของสัตว์มาทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ เช่น กระเป๋าหนังจระเข้ กระเป๋าหนังงู เป็นต้น ซึ่งเป็นที่มาของการทำเป็นอาชีพเพื่อค้าขาย ซึ่งส่งผล

^{๑๘} ขจิตพรณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๒.

^{๑๙} ลิตเติลแคท (Littlecat) แพลและเรียบเรียง, **เขาก็หนึ่ง เราก็คงหนึ่งซึ่งชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เจียระไน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗-๔๐. ขนาธิป วงศ์อิฏกุล เรียบเรียง, **แท้จริงแล้วมนุษย์เป็นสัตว์กินพืช**, (กรุงเทพมหานคร : ปริมาตร, ๒๕๕๔), หน้า ๙๐-๙๕.

ให้มีการล่าสัตว์และค้าขายสัตว์เป็นจำนวนมาก ความนิยมอย่างนี้นำไปสู่การประท้วงต่อผู้ประกอบและผู้ซื้อ โดยเฉพาะกลุ่มที่เห็นว่าควรจะเลิกการค้าขายสัตว์ในลักษณะเช่นนี้ เพราะนอกจากจะทำให้สัตว์สูญพันธุ์แล้ว ที่มาของการเป็นเครื่องประดับนั้นล้วนแต่เป็นการทารุณกรรมสัตว์ทั้งนั้น เพราะกว่าจะผ่านกระบวนการแต่ละอย่าง สัตว์ทั้งหลายล้วนทุกข์ทรมานและเจ็บปวดอย่างมาก

๕) ประเภทของสัตว์ที่ถูกนำมาบริโภคเป็นอาหาร เช่น ห่าน เป็ด ไก่ สุกร ลิง วัว ช้าง สุนัข เป็นต้น นอกจากจะนิยมทำเป็นอาหารตามปกติเพราะการกินเนื้อสัตว์เป็นวิธีเติมโปรตีนให้แก่ร่างกายอย่างง่ายที่สุดโดยเฉพาะสัตว์บางจำพวกมักถูกมองว่ามีคุณค่าพิเศษด้านการเสริมสรรพภาพต่าง ๆ ใช้บำรุงร่างกาย บำรุงสมอง หรือบำรุงสมรรถภาพทางเพศ เมนูอาหารที่พิเศษอย่างจากสัตว์ เช่น การรับประทานตับห่าน การรับประทานสมองลิง การรับประทานปลาสมองแผ่นดิน เป็นต้น^{๒๐} รวมทั้งการรับประทานสุนัขในหลายประเทศ เช่น เกาหลี จีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา และไทย (บางแห่ง)^{๒๑} การการกินเนื้อสัตว์แปลก ๆ เช่น กินเนื้อเสือเนื้องู อวัยวะของขี้หนูของปลาฉลาม เป็นต้น

ความนิยมรับประทานสุนัขยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก สุนัขเหล่านี้จึงเป็นทั้งอาหารสำหรับผู้ที่ยอมรับประทานและเป็นสินค้าสำหรับผู้ขายดังที่ปรากฏเป็นข่าวหน้า ๑ อยู่หลายสัปดาห์เกี่ยวกับการลักลอบขนสุนัขข้ามฝั่งแม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนมและที่อื่น ๆ^{๒๒} การเอาสุนัขแลกกะละมังหรือขายกันตรง ๆ ก็มี การจับและขนส่งบรรทุกเป็นคันรถกระบะส่งขายภาคอีสานหรือข้ามประเทศ ทำกันเป็นธุรกิจเป็นจำนวนหลายสิบล้านบาทในแต่ละปี เพื่อนำไปทำเป็นอาหารของผู้ที่ขอรับประทานในแต่ละประเทศดังกล่าว การขนส่งสุนัขเป็นจำนวนมากเป็นการทารุณกรรมสัตว์อย่างมากกล่าวคือ อยู่กันในห้องอย่างแออัดจนกระทั่งมีบางตัวเสียชีวิตหรือเมื่อถูกเจ้าหน้าที่ตามจับก็มักจะถูกถีบลงไปขวางทางเจ้าหน้าที่ สุนัขจึงต้องรับเคราะห์หลายทาง ขาดความเมตตาการุณา และเมื่อถูกจับนำมาเป็นของกลางก็ไม่มีที่พักพิงอย่างเพียงพอ ศูนย์พักพิงสุนัขและสัตว์ที่เป็นของกลาง มักจะต้องผ่านขั้นตอนหลายประการจนกระทั่งหมดสติความจึงสามารถที่จะปล่อยให้ผู้รักสัตว์รับไปเลี้ยงหรือปล่อยเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นภาระของทางเจ้าหน้าที่หลายประการในการที่จะต้องเลี้ยงดูของกลางมีชีวิตเหล่านี้ยังมีจำนวนมาก ทั้งอาหาร การพยาบาล ผู้ดูแล ก็มักจะมีจำนวนจำกัด สุนัขเหล่านี้ส่วนหนึ่งจึงต้องพยายามที่จะมีชีวิตอยู่ให้ได้ท่ามกลางความเดือดร้อนหลายประการ อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐก็ต้องสูญเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากในการดูแลรักษา เป็นประเด็นที่จะต้องหาทางออกหรือช่วยกันป้องกันในการดูแลเพื่อนร่วมโลกที่นับวันยิ่งจะถูกกระทำทารุณกรรมรุนแรงมากขึ้น และไม่แน่ว่าอนาคตสุนัขไทยก็อาจสูญพันธุ์ไปหรือไม่ก็อาจมีจำนวนจำกัดถึงขั้นประกาศเป็นสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ก็ได้เหมือนกับสัตว์อื่น ๆ ที่สูญพันธุ์ไปแล้ว ดังนั้น สำหรับผู้เลี้ยงสุนัขที่ดี ผู้ที่การนิยมนับรับประทานเนื้อสุนัขที่ดี จึงต้องตระหนักให้มากกว่าเป็นประโยชน์ของธรรมชาติและเป็นหน้าที่ที่

^{๒๐} ลิตเติลแคท (Littlecat) แพลและเรียบเรียง, **เขากี่หนี่ง เรากี่หนี่งซึ่งชีวิต**, หน้า ๔๑-๔๓.

^{๒๑} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๕๙-๖๐.

^{๒๒} ไทยรัฐออนไลน์(www.thairath.co.th), จนท.นครพนมสกัดจับ ๖ ล้อขนสุนัขข้ามชาติ, **ไทยรัฐออนไลน์** : <http://www.thairath.co.th/content/region/193445> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕], เดลินิวส์ออนไลน์ (www.dailynews.co.th), จับได้อีกรถขนสุนัขศาลลงโทษเด็ดขาดทั้งจำทั้งปรับ, **เดลินิวส์ออนไลน์** : <http://www.dailynews.co.th/thailand/148268> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕].

จะต้องคอยพิทักษ์ให้กับสัตว์ร่วมโลกจากการกระทำทารุณกรรมสัตว์ด้วย การเรียกร้องจากผู้รักสัตว์ รวมทั้งสมาคมพิทักษ์สัตว์ ไม่ให้มีการทารุณกรรมสัตว์หรือเลิกการรับประทานเนื้อสัตว์จึงเป็นประเด็นที่สำคัญและดำเนินไปอย่างเข้มข้นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่มีมานานแล้ว^{๒๓} การมีกฎหมายรองรับเกี่ยวกับการทำทารุณกรรมสัตว์จึงเป็นสิ่งที่เหล่าผู้รักสัตว์กำลังต้องการอย่างยิ่งยวดจะอย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากกว่า จึงขอนำตัวอย่างของสัตว์ที่เข้าข่ายในการถูกทารุณกรรมนั้นคือ วิธีการรับประทานเนื้อวัว^{๒๔} ทั่วโลกจำนวนไม่น้อยที่รับประทานเนื้อสัตว์โดยเฉพาะเนื้อวัว ประมาณกันว่าวัวกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ตัวทุกฆ่าทุกวันในสหรัฐเพื่อต้องการเนื้อมาบริโภค เช่นเดียวกับการรับประทานเนื้อวัวของคนในประเทศแถบเอเชียแห่งหนึ่งที่มีวิธีการที่ฆ่าวัวอย่างโหดร้ายเพื่อนำไปทำอาหาร ดังนี้

๑) ใช้ห้วงเหล็กคล้องไว้ที่จมูกวัวเพื่อให้ง่ายต่อการฉุดลากและการกรอกน้ำใส่ปาก เมื่อรถบรรทุกวัวมาถึง ก็จะใช้ห้วงเหล็กนั้นคล้องจมูกแล้วฉุดลาก ไม่เพียงแต่เพิ่มความตื่นตระหนกหวาดกลัวยังเพิ่มความเจ็บปวดจากบาดแผลที่จมูก มีทั้งเลือดไหล มีทั้งน้ำหนอง

๒) เทวเหมือนเทฟัก บังคับให้วัดกระโดดลงจากรถเหมือนเทขาวของทั่วไป คนที่ขนส่งมักจะไม่นสนใจต่อความตื่นตระหนกหวาดกลัวของวัว ใช้ทุกวิธี ผลัก ดึง ฉุด ตี ที่จะบังคับให้วัวลงจากกระบะหลังรถที่สูงพอ ๆ กับครึ่งตัวคน บางที่ยังใจดำถึงขนาดไม่ยอมลงแรง ใช้วิธีผูกเชือกล่ามวัวไว้กับตอไม้ แล้วขับรถออกไปเลย ปลอ่ยให้วัวที่อยู่บนรถเหล่านั้นตกลงจากรถเอง ทำให้ขาหัก ก่อนที่จะถูกประหารก็ถูกทารุณก่อนแล้ว

๓) เชือกที่ผูกสั้นเกินไป ทำให้วัวไม่สามารถย่อตัวลงนอน ได้แต่ยืนเป็นเวลาหลายวันติดกัน เมื่อถูกส่งมาโรงฆ่าโดยส่วนมากจะไม่ได้ถูกฆ่าในวันนั้นเลย จะปล่อยทิ้งไว้หลายวัน แต่โรงฆ่าสัตว์ขาดมาตรฐาน วัวจะถูกเจาะจมูก ผูกเชือก แล้วมัดให้ยืนเปียดเสียดกันตัวต่อตัวซ้อน ๆ กันไป ไม่สามารถย่อตัวลงนอนได้ เชือกที่ใช้นั้นสั้นเกินมาก (๑๐-๒๐ cm) วัวจึงต้องเซ็ดหัวขึ้นตลอดเวลา บางตัวก็คอยจะดิ้นรนให้หลุดพ้นจากเชือกที่ผูกจมูกทำให้เลือดไหลไม่หยุด บางตัวก็ได้แต่รอการตายที่จะมาเยือนอย่างสิ้นหวัง

๔) ไม่ได้กินอะไรเป็นเวลา ๓-๔ วัน คนฆ่าวัวซึ่งวัวไว้เป็นเวลาหลายวัน ไม่ให้อาหารหรือแม้แต่ น้ำก็ไม่ให้กิน

๕) ถึงให้น้ำก็ใช้วิธีกรอกปาก เวลาปกติไม่ให้อาหารหรือน้ำกิน แต่ก่อนถึงเวลาเชือดไม่กี่ชั่วโมง คนฆ่าวัวจะใช้ท่อเหล็กที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ cm ยาว ๒๔๐ cm ยัดเข้าใส่ปากวัว ทะลุยาวไปถึงกระเพาะ ทุก ๆ ครั้งในการกรอกน้ำจะใช้เวลาประมาณ ๑๐-๑๕ นาที วันละ ๓-๔ ครั้ง เนื่องจากการย่อยอาหารของวัวนั้นช้ามาก เมื่อวัวถูกรอกน้ำก็จะอาเจียนออกมา จากเดิมที่ตื่นตระหนกหรือป่วยอยู่แล้วถึงกับโดนกรอกจนตายคาที่ก็มี แต่สำหรับคนฆ่าวัวนั้น เรื่องอย่างนี้กลับดูเหมือนธรรมดาสามัญยิ่ง ยังคงกรอกปากต่อไป แล้วคอยจัดการเชือดในยามกลางคืน

^{๒๓} เอ็มเอสเอ็นออนไลน์ (<http://th.msn.com/>), กลุ่มคนรักสัตว์ยื่นหนังสือสถานทูตเกาหลีใต้ขอให้ยุติทานเนื้อสุนัข-แมว, เอ็มเอสเอ็นออนไลน์ : <http://news.impaqmsn.com/articles.aspx?id=497053&ch=gn1>, [๘ สิงหาคม ๒๕๕๕].

^{๒๔} ลิตเติลแคท (Littlecat) แพลและเรียบเรียง, เขาก็หนึ่ง เราก็นิ่งชีวิต, หน้า ๓๕-๔๐.

๖) ใช้ขวานฟันคอคร่าชีวิต บางตัวยังต้องถูกทุบหัวด้วยค้อน ๕-๖ ครั้ง อันที่จริง การเชือดฆ่าสัตว์ทั้งหลายควรจะใช้วิธีที่เร็วที่สุดให้สัตว์นั้น ๆ สิ้นสติ แล้วค่อยเชือดคอปล่อยเลือด แต่โรงฆ่าสัตว์บางที่กลับใช้ค้อนทุบหัววัวให้ล้มลง แล้วค่อยเชือดคอปล่อยเลือด สำหรับคนที่มีประสบการณ์มากพอก็อาจจะทุบเพียงครั้งเดียวก็ทำให้วัวหมดสติไปได้ แต่เนื่องจากว่าแรงคนไม่เท่ากันหรืออาจจะเป็นมือเชือดใหม่หรืออาจจะเป็นเพราะวัวตื่นตระหนกแล้วส่ายหัวไปมา ส่วนมากไม่สามารถทำให้สิ้นสติได้ด้วยการทุบหัวเพียงครั้งเดียว บางครั้งต้องทุบ ๕-๖ ครั้ง จึงจะฆ่าวัวตัวนั้นได้ ในขณะที่วัวกำลังถูกทุบหัวครั้งต่อครั้งก็ยังคงดิ้นรนยืนหยัดไม่ยอมที่จะล้มลงไปสู่หนทางแห่งความตายง่าย ๆ

๗) ถูกเชือดคอปล่อยเลือดทั้งเป็น โดยมีมือเชือดจะใช้มีดแทงเข้าไปที่คอหอย ความเจ็บปวดที่วัวจะได้รับ คงยากจะบรรยาย

๘) มองดูเพื่อนพ้องถูกฆ่า เมื่อมือเชือดทุบวัวจนสลบ แขนงคอหอยปล่อยเลือดแล้วชำแหละกันบนพื้น ณ ตรงนั้นเลย ทำให้ไม่สะอาด วัวที่ถูกกล่ามไว้ข้าง ๆ จะเห็นชัด ๆ เต็มตาทุกขั้นตอน เมื่อถึงคิวของตนก็จะพยายามดิ้นรนหลีกเลี่ยง

จากภาพรวมของสัตว์ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าค่อนข้างจะครอบคลุมสัตว์ทั้งหมด เมื่อสรุปแล้วได้กลุ่มหลัก คือ ๑) สัตว์ที่เป็นอาหาร ๒) สัตว์เลี้ยง ๓) สัตว์ป่า ๔) สัตว์เศรษฐกิจ ๕) สัตว์เร่ร่อนในเมือง เมื่อแยกออกแล้วจะเห็นได้ว่ามีสัตว์เพียงบางจำพวกเท่านั้นที่ถูกนำเสนอข่าวการถูกทารุณ เช่น สุนัขจรจัด ช้างเร่ร่อน ช้างป่า แมวจรจัด และสัตว์อื่น ๆ ซึ่งมีปริมาณการเกิดขึ้นค่อนข้างมากและส่งผลกระทบต่อสภาพลักษณะ เศรษฐกิจ และจริยธรรม ไม่กระทบต่อระบบนิเวศธรรมชาติมาก ส่วนจำนวนของสัตว์ป่านั้นมีจำนวนปริมาณที่เกิดขึ้นน้อย แต่ส่งผลกระทบมากต่อระบบนิเวศธรรมชาติอย่างมาก

๒.๒.๑.๓ วิธีการทำทารุณกรรมต่อสัตว์ จากตัวอย่างในประเด็นที่ผ่านจะเห็นได้ว่า การกระทำที่ถือว่าเป็นการทำทารุณกรรมสัตว์นั้นมีหลายวิธีการซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบการกระทำ กาลเทศะ ผู้กระทำการ ในแนวคิดสิทธิมนุษยชนนั้นจัดกรรมวิธีในการทำทารุณกรรมนั้นเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ การทารุณกรรมทางกายภาพ และการทารุณกรรมทางจิตใจ^{๒๕} แต่ในกรณีของสัตว์นั้นมีความเชื่อมโยงยังมนุษย์ด้วย ดังนั้น กรรมวิธีการทารุณกรรมนั้น สามารถแยกออกได้ ๓ ด้าน คือ

๑) การทำทารุณกรรมด้านร่างกาย เช่น การทุบตี การฟัน การแทงด้วยอาวุธ ถูกน้ำร้อนสาดหลวง ถูกปล่อยทิ้งให้เร่ร่อนเผชิญชะตากรรม กักขัง ใช้งานหนัก เกมกีฬา หักปีกเด็ดขา หิวเห่าขึ้นศีรษะลง ขนส่ง และใช้ยาพิษ เป็นต้น อย่างทารุณโหดร้ายต่อสัตว์ทุกชนิด ทำให้สัตว์นั้นทุกข์ทรมานอย่างมาก มีทั้งรอยแผลไหม้ บาดแผลในร่างกายหลายแห่ง ทำให้สัตว์ต้องพิกุลพิการ ผอมแห้งเพราะอดอยาก หรือถึงขั้นตาย การเลี้ยงดูอีกอย่างหนึ่งที่เสี่ยงต่อการเฝ้ามองว่าเข้าข่ายคือการเลี้ยงในฟาร์มปศุสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ หรือการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การเลี้ยงในธรรมชาติที่ผิดแปลกจากถิ่นเดิมก็เข้าข่ายการทรมานสัตว์เช่นเดียวกัน จะอย่างไรก็ตาม สัตว์เลี้ยงที่

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน รองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว บรรณาธิการแปล, **ความเข้าใจในสิทธิมนุษยชน**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๕.

ถูกเลี้ยงไว้เป็นเพื่อนก็สุมเสี่ยงที่จะเข้าข่ายเหมือนกัน หากไม่สามารถจัดสวัสดิภาพในการเลี้ยงสัตว์ได้อย่างเท่าที่ควรจะเป็น

๒) การทำทารุณกรรมด้านความรู้สึกหรือจิตใจของสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์ที่ถูกนำมาเลี้ยงไว้จะแสดงอาการหวาดกลัว ระวังอย่างมากอันเป็นผลมาจากการถูกทารุณ สัตว์ทุกชนิดมีความรู้สึกสุขทุกข์เช่นเดียวกับมนุษย์ แม้จะถูกมองว่าอาศัยสัญชาตญาณในการดำรงชีวิต แต่เมื่อใดที่กระทำถูกใจหรือเป็นที่รักของผู้เลี้ยงดูและคนอื่น ๆ จะสังเกตเห็นถึงความสุขใจดีใจ เมื่อใดที่ถูกกระทำรุนแรงโหดร้ายก็จะสังเกตเห็นถึงน้ำตาและความทุกข์ใจของสัตว์นั้น ๆ

๓) การทำทารุณกรรมต่อจิตใจของมนุษย์ เป็นการสร้างความสลดหดหู่ด้านจิตใจของผู้เป็นเจ้าของสัตว์และมองว่าเป็นการกระทำที่เกินเลยอย่างที่ไม่คิดว่ามนุษย์จะกระทำได้อย่างโหดร้ายอีกอย่างหนึ่ง เป็นการทำลายหรือละเมิดภูมิศีลธรรมอันดีงามของมนุษย์ ผู้มีใจเมตตากรุณาหรือผู้มีใจรักสัตว์ย่อมรู้สึกเสียใจและเห็นใจต่อการทำทารุณกรรมสัตว์ ดังที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้ทัศนะว่า “สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่จำเป็นสำหรับมนุษย์นั้นแหละที่ถูกทำลายไป เมื่อมนุษย์ต้องตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ผิดธรรมชาติแล้ว ใจของมนุษย์ก็เปลี่ยนไปจากเดิม...มีจิตใจ อากัปกริยา และความประพฤติที่แตกต่างไปจากมนุษย์ที่ยังอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยนแผ่แผ่หมดไป ความรักหมั่นคณะและเห็นแก่ประโยชน์ของหมู่คณะหมดไป”^{๒๖}

สัตว์ทุกชนิดมีความรักชีวิตของตนเอง รักสุขเกลียดทุกข์ ย่อมปรารถนาความสุขเหมือนกัน เมื่อเราเปรียบเทียบกับเราผู้เป็นมนุษย์แล้วก็เป็นอย่างเดียวกัน ไม่อยากถูกทรมานด้วยการทุบตี เลี้ยงให้อดอยาก ถูกสาดน้ำร้อน ถูกกักขัง ฉนด สัตว์ทั้งหลายก็ฉนั้นนั้น ไม่อยากถูกทรมานหรือเบียดเบียนด้วยวิธีการใด ๆ เลย ต้องการความสุข เมื่อมองดูสังคมาวดด้านก็เห็นจะเป็นเช่นดังกล่าว มีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสัตว์ไว้หลายประการ เช่น สัตว์ที่ถูกมนุษย์นำมาทดลองทางวิทยาศาสตร์ เมื่อถูกมนุษย์ต่างดาวบุกโลก จับมนุษย์มาทำการทดลองแทนสัตว์ เป็นต้น การที่ธรรมชาติแปรปรวนอย่างรุนแรงทำให้สัตว์หลายชนิดอพยพเป็นจำนวนมาก เช่น ตั๊กแตน ปลาวาฬ เป็นต้น ในชาดกพระพุทธศาสนาก็มีเรื่องทำนองนี้ ในสัพพทาสชาดก ขุททกนิกาย เล่าไว้ย่อ ๆ ว่า สุนัขจิ้งจอกร้ายเวทมนต์ครอบงำจิตใจบรรดาสัตว์ทุกชนิด ทั้งชนิดใหญ่ ชนิดปานกลาง ชนิดเล็ก ให้บุกเมืองพาราณสีเพื่อยึดครองแผ่นดิน ขบวนสัตว์ทั้งหมดนั้นมีจำนวนมากมายมหาศาล คอยที่จะโจมตีเมือง แต่ด้วยความฉลาดของพระโพธิสัตว์ก็สามารถปกป้องเมืองและประชาชนไว้ได้ สัตว์ก็พ่ายแพ้ไปในที่สุด ประเด็นไม่ได้อยู่ที่การพ่ายแพ้หรือชนะ แต่เป็นการแตกหักและต้องการเอาชนะของสุนัขจิ้งจอก สมมติว่าสุดท้ายสัตว์ชนะแล้วจะเป็นอย่างไร เราคงจะนึกภาพได้อย่ากอยู่เหมือนกัน แต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นแน่นอนคือมนุษย์อาจถูกสัตว์ทำร้ายด้วยวิธีการต่าง ๆ ถึงขั้นล้มตายอย่างมากมายก็ได้ เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ที่เชื่อมโยงมายังปัจจุบันได้ สัตว์หลายชนิดต้องสู้เพื่อรักษาชีวิตของมันไว้ ดังคำพังเพยที่ว่า “สู้อย่างสุนัขจนตรอก” ไม่เลือกวิธีแต่ขอให้ชนะและรักษาชีวิตไว้ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การมีกฎหมายป้องกันทารุณกรรมสัตว์นั้น จะทำให้การทารุณสัตว์ลดลงได้ เนื่องจากสามารถเอาผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดได้ตามสมควรแก่เหตุ ประเด็นสำคัญคือเมื่อกฎหมายเข้มแข็ง

^{๒๖} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สรรพสัตว์**, หน้า ๘๕-๘๖.

น่าจะส่งเสริมให้หลักศีลธรรมจริยธรรมดีขึ้น ไม่มีการละเมิดสิทธิของสัตว์หรือการทารุณกรรมอีกต่อไป

๒.๒.๑.๔ สาเหตุแห่งการทำทารุณสัตว์ ธรรมชาติในโลกของเรานั้นกำลังอยู่ในขั้นวิกฤต เห็นได้จากภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (climate change) ทำให้เกิดฝนตกหนัก น้ำท่วม ภัยแล้ง หิมะถล่ม แผ่นดินไหว น้ำทะเลหนุนสูงขึ้นเรื่อย อากาศร้อนจัด และน้ำแข็งละลาย เป็นต้น ทำให้มนุษย์และสัตว์รู้สึกเครียดและกลัวต่อภัยธรรมชาติดังกล่าวจึงพยายามร่วมมือกันในการที่จะแก้ปัญหาแบบทุกภาคส่วน แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้มากเท่าใดนัก ภัยที่เกิดจากมนุษย์กระทำต่อสัตว์ก็เป็นภัยอีกอย่างหนึ่งที่พยายามยับยั้งไม่ให้เกิดขึ้น ปัญหาการทำทารุณสัตว์มีความคาบเกี่ยวกับปัญหาเชิงศีลธรรมจริยธรรมทั้งส่วนบุคคลและสังคม เนื่องจากข้อสงสัยที่ว่าสัตว์มีศีลธรรมได้หรือไม่ จึงมีกลุ่มที่ถกเถียงกันจนกลายเป็นประเด็นและทำให้มีการพยายามหาทางแก้ไข ทำให้เกิดกลุ่ม สมาคม หรือองค์กรพิทักษ์สัตว์ขึ้นมา เช่นเดียวกับประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหาเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ แม้จะมีแนวคิดและการปฏิบัติเชิงศีลธรรมจริยธรรมแบบพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมานาน แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่เสมอ เช่น การค้าขายสุนัข ปัญหาเรื่องช้าง เป็นต้น ขวาทงสื่อต่าง ๆ ที่นำเสนออย่างรุนแรงและมีความถี่มากขึ้น

สัตว์หลายชนิดก็ยังคงถูกทารุณกรรมและหลายชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย ความวิตกกังวลชัดเจนมากขึ้นเมื่อสถิติการสูญพันธุ์ของสัตว์ที่มีความรุนแรงและรวดเร็วมากขึ้นจากภัยพิบัติทางธรรมชาติและมนุษย์ ดังข้อความที่ว่า “มนุษย์ได้เป็นสาเหตุของการทำลายล้างพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ด้วยอัตราสูงกว่าภัยพิบัติธรรมชาติใด ๆ ทั้งสิ้น กล่าวคือ ขณะนี้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตสูงถึงชั่วโมงละ ๓ สปีชีส์ เมื่อ ๓๐ ปีมาแล้ว วันละ ๑ สปีชีส์ และยุคก่อนหน้านี้ อัตราการสูญพันธุ์ตามธรรมชาติมีเพียงประมาณปีละ ๑ สปีชีส์เท่านั้น”^{๒๗} เมื่อบวกกับพันธุ์พืชและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แล้ว นักชีววิทยาคาดว่าในอนาคต ถ้าไม่มีความพยายามอย่างมากในการอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ โลกจะสูญเสยร้อยละ ๒๐ ของชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันไปในเวลา ๓๐ ปี และร้อยละ ๕๐ ของชนิดพันธุ์ภายในสิ้นศตวรรษหน้า^{๒๘} การเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมในทางลบทั้งด้านกายภาพและด้านชีวภาพเป็นภัยคุกคามที่สำคัญที่นำไปสู่การสูญพันธุ์ตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งมนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญในปัจจุบันที่ยิ่งทำให้อัตราการสูญพันธุ์เพิ่มขึ้น ไม่เพียงแต่สัตว์ที่ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติที่ทำให้เกิดความสูญเสียเท่านั้น มนุษย์เองก็เสี่ยงต่อการเผชิญกับภัยธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน ในรายงานสิ่งแวดล้อมโลกขององค์การสหประชาชาติที่ประมวลสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติไว้^{๒๙} ที่เป็นสาเหตุทำให้สัตว์นั้นสูญพันธุ์และมนุษย์ก็ได้รับความเดือดร้อนเช่นเดียวกัน ดังนี้

^{๒๗} วิสุทธิ์ ไบไม้, **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด** ศ.นพ.ประเวศ วะสี บรรณาธิการ, หน้า ๒๓๓-๒๓๔.

^{๒๘} คณะกรรมการวิาสสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต ศูนย์วิชาการ การ ทมวศึกษาศึกษาทั่วไป, **สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๕.

^{๒๙} ฉบับ, **สิ่งแวดล้อมกับโลก**, (กรุงเทพมหานคร : เอส.พี.เอ็น.การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๙-๔๘.

๑. การเพิ่มขึ้นของประชากร ปัจจุบันจำนวนประชากรทั่วโลกอยู่ที่ราว ๗,๐๐๐ ล้านคน (คาดการณ์กันว่าน่าจะยังเพิ่มจำนวนสูงขึ้นไปอีก) การเพิ่มขึ้นของประชากรมีผลในการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติก็จะสูงขึ้นไปอีก เป็นเหตุผลหนึ่งที่สัตว์จะถูกลดพื้นที่ในการอยู่อาศัยในป่าหรือธรรมชาติแหล่งอื่น ๆ นอกจากนี้ ผลของการใช้ทรัพยากรก็จะเป็นการเพิ่มขึ้นของจำนวนขยะต่าง ๆ ที่สะสมให้กับโลก ดังนั้น การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรจึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง การควบคุมประชากรจึงน่าจะเป็นแนวทางที่จะสามารถนำมาใช้ เช่น การควบคุมเรื่องบุตรของประเทศจีนที่มีจำนวนประชากรมากกว่าพันล้านคน จำกัดให้มีบุตรเพียงคนเดียว มาเป็นเวลามากกว่าสิบปี เป็นต้น

๒. การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ในการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างขาดจิตสำนึกและความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีการทำลายแหล่งธรรมชาติอย่างมาก เช่น ป่าชายเลน การเผาป่า ไฟป่า การโค่นต้นไม้ ทำลายแหล่งลำธาร ชุกชุมเขา เป็นต้น ทำให้ธรรมชาติเสียสมดุลและสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ธรรมชาติเท่าที่มีอยู่ในโลกก็จะยิ่งลดลงไปและสร้างขึ้นมาทดแทนได้ยาก การสูญเสียทางกายภาพและชีวภาพของธรรมชาติทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งต้องใช้เวลายาวนานกว่าที่จะสร้างขึ้นมาทดแทนได้ สัตว์ที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเมื่อสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่นั้น ๆ แล้วจะทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น งูที่คอยควบคุมประชากรของหนูเมื่อถูกจับไปหมดสิ้น การแพร่พันธุ์ของหนูก็จะยิ่งมากจนยากจะควบคุม เพราะหนูจะเข้าไปทำลายพืชพันธุ์ของชาวบ้านให้เสียหาย เป็นต้น

๓. ป่าไม้ทั้งหลายถูกทำลาย ป่าไม้ที่สำคัญหลายแห่งในโลกถูกทำลายลดน้อยลงเพื่อผลทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ป่าเมซอนของประเทศบราซิลซึ่งเป็นป่าที่ใหญ่ที่สุดก็ถูกทำลายและลดลงอย่างมาก และประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกก็เช่นเดียวกัน สำหรับประเทศไทย เมื่อประมาณ ๕๐ ปีที่แล้วคาดการณ์กันว่าพื้นที่ป่าไม้เป็นส่วนมากของประเทศกว่าร้อยละ ๕๐-๖๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ในปัจจุบันลดลงเหลือเพียงประมาณ ๑๕-๑๖ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ป่าไม้เป็นบ้านที่อยู่อาศัยของสัตว์มีความหลากหลายทางชีวภาพ เมื่อทำลายป่าก็เท่ากับทำลายสัตว์และความหลากหลายทางชีวภาพด้วย สัตว์ป่าถูกจับมาขาย หนึ่งสัตว์นำมาทำเสื้อผ้าหรือเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งประดับ เขาและงาถูกนำมาค้าขายประดับตามบ้าน เนื้อถูกฆ่าแหละนำมาขายเป็นอาหาร กลายเป็นสิ่งของที่สร้างรายได้เป็นจำนวนมากในแต่ละปี เช่นเดียวกับการค้าขายไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไม่อาจควบคุมได้หมดสิ้นแม้จะมีกฎหมายก็ตาม ดังนั้น การทำลายป่าไม้จึงเป็นการทำลายสัตว์ให้ไม่มีที่อยู่อาศัย และทำลายกำแพงกันอันตรายของมนุษย์ลงอย่างสิ้นเชิงด้วย เป็นที่มาของภัยพิบัติหลายประการ

๔. มลพิษทางอากาศเพิ่มสูงขึ้น มีการวิเคราะห์กันว่าการปล่อยก๊าซของโรงงานอุตสาหกรรมทั่วโลกทำให้ชั้นบรรยากาศของโลกเปลี่ยนก๊าซเรือนกระจก พลังความร้อนจากแสงอาทิตย์ส่องมายังโลกได้เร็วขึ้น มนุษย์จึงเผชิญกับคลื่นความร้อนจากดวงอาทิตย์อย่างมาก และสัตว์ทั้งหลายก็ไม่อาจทนความร้อนได้ต้องล้มตายอย่างมากเพราะมลภาวะที่เจือในอากาศและน้ำ มนุษย์ก็ประสบปัญหาด้านมลภาวะเช่นเดียวกับสัตว์ เป็นที่มาของการเกิดโรคที่ยากแก่การรักษาหลายประการ ขยะที่เพิ่มปริมาณสูงขึ้นในแต่ละปี มลภาวะจากรถที่ใช้ในแต่ละวัน การดำเนินชีวิตในแต่วันของมนุษย์ รวมทั้งกลุ่มอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ก๊าซด้วย ซึ่งโดยปกติในธรรมชาติเองก็มีการปล่อยก๊าซชนิดต่าง ๆ ขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศอยู่แล้ว เมื่อผนวกเข้ากับเหตุต่าง ๆ ที่ว่ามาก็ยิ่งเพิ่มปริมาณ

สูงขึ้น แม้จะมีการประชุมและลงความเห็นในการช่วยลดก๊าซลงก็ตาม ก็ยังไม่อาจแก้ไขปัญหานี้ได้ คาดการณ์กันว่าจะยิ่งเพิ่มปริมาณที่สูงขึ้น และเป็นที่มาของภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในโลกนี้อีกส่วนหนึ่งด้วย

๕. ผืนดินเสื่อมโทรม ชาติดินเป็นหนึ่งในจำนวนธาตุ ๔ สำหรับผืนแผ่นดินในแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกัน บางพื้นที่อาจเป็นที่ลุ่มชุ่มชื้นเหมาะแก่การเพาะปลูก บางพื้นที่แห้งแล้ง บางพื้นที่เต็มไปด้วยเม็ดทราย ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ทำให้ต้องทำเกษตรกรรมที่แตกต่างเพื่อให้เหมาะกับผืนดินที่ตนเองอยู่ การเกษตรกรรมที่เคยเป็นเสาหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาแต่โบราณเพื่อปลูกข้าวนั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ดินเปรี้ยว สารเคมีเจือปน ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารได้และสัตว์ไม่สามารถหาอาหารได้ ดินที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ทางชีวภาพกลายเป็นปัญหาขึ้นมาสำหรับสัตว์ เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์จำนวนมาก ทั้งที่อยู่บนผืนดิน อยู่ใต้ผืนดิน เช่น ไส้เดือน หนอน แมลงชนิดต่าง ๆ เป็นต้น การทำลายผืนดินจึงเป็นสาเหตุแห่งการทำลายสัตว์มากมาย สัตว์ที่ไม่มีผืนดินอยู่อาศัยอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองและนำไปสู่การฆ่าการทารุณสัตว์อีกทางหนึ่ง

๖. การพัฒนาของมนุษย์ที่ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ การแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ทำให้เกิดการพัฒนาประเทศด้วยการทำลายสิ่งแวดล้อม มีการตัดไม้ทำลายป่า ห้วยลำธารแม่น้ำหายไป ขยะล้นโลกเพราะการบริโภคและอุปโภคที่เกินขีดจำกัดและขาดจิตสำนึกในการเสพบริโภค นับเป็นการทำลายมากกว่าการสร้างสรรค์พัฒนา การขาดจิตสำนึกเชิงนิเวศและเชิงศาสนาในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ เพราะมนุษย์ต้องการพิชิตธรรมชาติต้องการควบคุมธรรมชาติให้อยู่ภายใต้การกำกับของตนเอง บางครั้งยังสามารถสร้างธรรมชาติเทียมให้เกิดขึ้นได้เอง จะอย่างไรก็ตาม การพัฒนาเหล่านี้ก็ดูจะเป็นผลร้ายต่อสัตว์ มนุษย์ และตัวธรรมชาติเองมากกว่า เพราะมนุษย์ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเดิม ทำตนให้แปลกแยกจากธรรมชาติ และพร้อมกับที่คิดจะพิชิตเอาชนะธรรมชาติให้ได้ด้วย ขอยกตัวอย่างเรื่องการทำลายภูเขาเพื่อเอาแร่ธรรมชาติมาสร้างมาผลิตสิ่งต่าง ๆ ซึ่งภูเขาที่เคยมีมากมายในประเทศไทย กลายเป็นภูเขาหัวโล้นเพราะป่าถูกทำลายและต่อมาถูกขุดเพื่อเอาแร่ธรรมชาติและปรับเป็นที่พื้นที่ในการเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม เป็นถนนหนทางในการคมนาคมขนส่ง เมื่อภูเขาถูกทำลายเป็นส่วนมากพื้นที่ถูกนำไปใช้ ป่าไม้แหล่งอุดมสมบูรณ์ก็สูญสิ้นไปพร้อมกับการพัฒนาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง สัตว์ก็ถูกทำลายและบางส่วนของที่ยังคงรอดอยู่ก็ถูกนำมาเลี้ยงในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และส่วนอื่น ๆ ของมนุษย์จึงกลายเป็นปัญหาหลักข้อหนึ่งที่สร้างผลกระทบต่อสัตว์และธรรมชาติโดยตรง

๗. น้ำท่วม แผ่นดินไหว และพายุ แผ่นดินไหวและพายุเป็นภัยทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้วสร้างความเสียหายอย่างมาก เช่น สึนามิในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือพายุทอร์นาโดและเฮอริเคนในสหรัฐ รวมทั้งซูเปอร์ไต้ฝุ่นไห่เยี่ยน เป็นต้น ทำให้กระทบต่อการดำรงชีวิตของสัตว์และมนุษย์ มีความสูญเสียทางชีวภาพมากมาย สัตว์เป็นจำนวนมากถูกร่างชีวิตและอีกจำนวนมากไร้แหล่งที่อยู่อาศัย นำไปสู่การถูกจับหรือฆ่าทำลายเป็นจำนวนมาก ซึ่งการเกิดแผ่นดินไหว เกิดพายุ หรือน้ำท่วมในแต่ละครั้งก็ยากที่สัตว์จะอยู่รอดได้ เช่นเดียวกับมนุษย์ที่เผชิญกับการสูญเสียอย่างมากมายในแต่ละครั้ง คาดการณ์กันว่าในอนาคตความสูญเสียจากภัยพิบัติเหล่านี้จะยิ่งสูงมาก

ยิ่งขึ้น เนื่องจากน้ำท่วม แผ่นดินไหว และพายุ จะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แน่นอนว่าจะต้องส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สัตว์ และระบบนิเวศอย่างมาก

๘. ภาวะโลกร้อน เป็นความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศทั่วโลก (Climate Change) หรือที่เรียกว่า ภาวะโลกร้อน (Global Warming) ผลกระทบของภาวะโลกร้อนทำให้เกิดวิกฤติทั่วโลก ทั้งน้ำท่วม ภัยแล้ง เกิดปรากฏการณ์เอลนีโญ ราวินโญ และอีกมากมาย หากอุณหภูมิโลกยังคงสูงขึ้น สิ่งมีชีวิตหลายชนิดจะต้องอพยพย้ายถิ่น หรืออาจสูญพันธุ์ไปจากโลก ตัวอย่างหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้น คืออาหารของสัตว์เริ่มที่จะหมดไปและหายากกว่าเดิม สัตว์จึงต้องย้ายถิ่นฐานเพื่อหาอาหาร และแหล่งที่อยู่อาศัย ปรากฏการณ์ที่เกิดจากภาวะโลกร้อนยังส่งผลกระทบมาถึงมนุษย์ สาเหตุหลักของภาวะโลกร้อนก็คือการที่ไอโซนชั้นบรรยากาศที่เคยกันแสงอัลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์นั้นได้พังทลายลงซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาและดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นหลัก

โกศล ช่อผกา ได้ทำการวิจัยแล้วได้จัดกลุ่มปัญหาในโลกปัจจุบัน ๓ กลุ่มซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบ คือ

๑. ปัญหาในมิติของมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน แบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ ปัญหาทางด้านกายภาพหรือร่างกาย และปัญหาทางด้านจิตใจ

๒. ปัญหาในมิติของสังคม เป็นปัญหาของระบบสนับสนุนชีวิต (life-support system) ได้แก่ ปัญหาของระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี

๓. ปัญหาในมิติของสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (life-support environment) ได้แก่ ปัญหาทรัพยากร มลภาวะ ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ปัญหาโลกร้อน และปัญหาโรระบาด เป็นต้น

โกศล ช่อผกา ยังย้ำว่ารากเหง้าของปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีสาเหตุพื้นฐานมาจากกระบวนทัศน์ของมนุษย์ รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและยังเกิดจากกลไกการปรับตัวของธรรมชาติเอง^{๓๐}

เช่นเดียวกับ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ มองว่า “ในปัจจุบันปัญหาที่รุนแรงที่สุด เห็นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แนวทางที่ต้องเดินเห็นจะมีแนวทางเดียวเท่านั้น เราต้องปกป้องคุ้มครองธรรมชาติ มิฉะนั้นแล้วจะเกิดความยุ่งเหยิงปั่นป่วนแก่ระบบนิเวศของโลก ซึ่งจะส่งผลร้ายต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติใน ๑๐๐ ปี ข้างหน้าด้วย”^{๓๑}

ในขณะที่วิสุทธิ ไบไม้ สรุปว่า ในรอบร้อยกว่าปีที่ผ่านมา การพัฒนามนุษย์อย่างรวดเร็วนำไปสู่การใช้ทรัพยากรกายภาพและชีวภาพอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดผลเสียต่อธรรมชาติอย่างชัดเจน ๒ ประการ คือ

^{๓๐} โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๓๑} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, **รื้อถอนการพัฒนา ความยั่งยืนทางนิเวศ และความยุติธรรมทางสังคม : บทวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก. พล (๑๙๙๖) จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๗.

๑. การสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าบกและป่าชายเลน ตลอดจนการเพิ่มมลพิษในแหล่งน้ำจืดที่ซึ่งเคยมีความสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นพื้นฐานสำคัญของสมดุลธรรมชาติที่เคยมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอดีตกาล

๒. การใช้ทรัพยากรกายภาพในทางอุตสาหกรรมจนทำให้เกิดมลพิษและของเสียที่ล้นวนแต่เป็นพิษเป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อมและต่อสิ่งมีชีวิต^{๓๒}

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพราะทำลายแหล่งอาศัยและสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาที่รวดเร็วทำให้ขาดความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม การก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ดังที่ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า

มนุษย์กลายเป็นต้นเหตุสำคัญของการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตอย่างมากในช่วงประมาณร้อยปีที่ผ่านมา และอัตราสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในปัจจุบันอัน เนื่องมาจากพฤติกรรมกระทำของมนุษย์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น ประชากรโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วควบคู่กับการทำลายถิ่นอาศัยของสิ่งมีชีวิตนานาชนิดอย่างกว้างขวางและรุนแรงขึ้นทุกขณะเพื่อหวังผลประโยชน์จากการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมโรงงาน และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดการกินที่อยู่อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดที่มนุษย์จัดว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กิจกรรมที่เรียกว่า “การพัฒนาประเทศ” ดังกล่าว นอกจากจะทำให้เกิดการทำลาย ถิ่นอาศัยและสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพแล้ว ยังส่งผลให้สภาวะการณ์ธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตที่จะนำไปสู่การเกิดสปีชีส์หรือชนิดใหม่ ๆ ได้อย่างปกติดังที่เคยเกิดขึ้นในอดีต^{๓๓}

ประเวศ วะสี ยังย้ำว่า หากขึ้นปล่อยให้การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปในสภาพเช่นที่แล้วมาก็จะเป็นการนำไปสู่ความหายนะของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงรวมทั้งมนุษย์ด้วย จะเห็นได้ว่ามนุษย์ได้เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายอย่างไร้คุณธรรมทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ และโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม^{๓๔} กล่าวได้ว่า ภัยพิบัติเหล่านี้ มนุษย์กับสัตว์ไม่อาจหลบหลีกพ้นได้จะต้องเผชิญชะตากรรมเดียวกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการป้องกันภัยซึ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จะอย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าสัตว์ทุกชนิดจะกลัวยภัยจากมนุษย์เท่านั้น ยังมีสัตว์หลายชนิดที่มนุษย์นำมาเป็นสัตว์ใช้งาน เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า เป็นต้น ทำให้สามารถทำงานให้กับมนุษย์ได้และด้วยความที่มีส่วนร่วมในชีวิตมนุษย์เช่นนี้ทำให้มนุษย์มีมุมมองต่อสัตว์มากขึ้น มองว่าเป็นสัตว์มีคุณสมบัติช่วยงานของมนุษย์ได้ เป็นเพื่อนร่วมงาน เป็นสัตว์ในครอบครัว และสัตว์อีกหลายชนิดได้กลายเป็นเพื่อนในชีวิตของมนุษย์ที่แท้จริงและสามารถอยู่ร่วมกับมนุษย์ เช่น สุนัขสาย

^{๓๒} วิสุทธิ ไปไม้, **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด** ศ.นพ.ประเวศ วะสี บรรณาธิการ, หน้า ๓๐๑.

^{๓๓} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๘๑.

^{๓๔} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๓๐๑.

พันธุ์ต่าง ๆ แมว ปลาทอง เป็นต้น สัตว์เหล่านี้ช่วยอยู่เป็นเพื่อน ช่วยนำทาง หรือช่วยในการบำบัดโรค เช่น ปลาโลมาที่เลี้ยงในรัฐฟลอริดาชอบเล่นและคลุกคลีอยู่กับเด็กออทิสติก และเด็กไม่สมประกอบ นักวิทยาศาสตร์ไม่แน่ใจว่าร่างกายคนเราตอบรับอย่างไร แต่คิดว่าความรักโดยไม่มีเงื่อนไขและความผูกพันอย่างจริงใจที่มีต่อสัตว์เลี้ยง หรือปลาโลมา ทำให้ร่างกายหลั่งสารโปรตีนที่มีส่วนช่วยในการต้านทานโรค (interferon) ตามข้อเท็จจริง อารมณ์สุขอย่างเต็มที่กระตุ้นให้ร่างกายผลิตสารตามธรรมชาติ เรียกว่า เอ็นดอร์ฟิน (endorphin) ซึ่งส่งผลระงับความเจ็บปวดได้ทั่วทั้งร่างกาย การศึกษาผู้ป่วยโรคเส้นเลือดหัวใจตีบแสดงให้เห็นว่า หนึ่งปีภายหลังออกจากโรงพยาบาลนั้น การได้เลี้ยงดูและคลุกคลีกับสัตว์เลี้ยง ทำให้ผู้ป่วยมีอัตราการรอดชีวิตมากกว่าพวกที่อยู่โดยปราศจากมิตรภาพจากสัตว์เลี้ยง^{๓๕}

จากที่อภิปรายมาจะพบได้ว่า สาเหตุปัญหานั้นได้ครอบคลุมทั้ง ๓ ด้าน คือ

๑. สาเหตุทางพฤติกรรม คือความก้าวร้าว ความรุนแรง ความโกรธ ความเคียดขี้่ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ครอบครัว ปัญหาส่วนตัว เป็นผลมาจากการเลี้ยงดูอย่างละทิ้ง เป็นสัตว์เร่ร่อนไร้เจ้าของ เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจหลายอย่าง ความต้องการด้านการบริโภคเพื่อสุขภาพหรือเป็นยาบำรุงพิเศษ เป็นภาระของรัฐและสังคมกล่าวคือไม่มีกฎหมายคุ้มครองอย่างชัดเจน มีองค์กรที่ช่วยเหลือสัตว์น้อยเกินไปทำให้ขาดพลังในการลดปัญหาจึงมีกระบวนการสร้างความเข้าใจกับประชาชนได้น้อย ป่าไม้ลดลง สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

๒. สาเหตุทางด้านจิตใจ คือ ความเครียด ศีลธรรมจริยธรรมตกต่ำ ความเกลียดชังไม่ชอบใจสัตว์หรือมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสัตว์ ความโลภต้องการปัจจัยตอบสนองการดำรงชีวิต มีทัศนคติถูกสัตว์ว่าต่ำกว่ามนุษย์จึงแสดงความสามารถด้วยการทารุณสัตว์ ต้องการความสนุกสนานพึงพอใจขาดความรู้และการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของสัตว์ในระบบธรรมชาติ

๓. สาเหตุทางด้านปัญญา คือ ความไม่เข้าใจถึงสถานภาพของสัตว์ การไม่เข้าใจไม่เข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศ ความประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ความไม่เข้าใจถึงสิทธิของสัตว์ ความไม่เข้าใจในระบบศีลธรรมจริยธรรม

ประเด็นเรื่องสิทธิของสัตว์นั้นดูจะเป็นประเด็นปัญหาทางศีลธรรมพอสมควรในสังคมไทยที่เป็นสังคมพุทธซึ่งด้านการทารุณสัตว์ฆ่าสัตว์ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นจึงดูจะเป็นกระแสข่าวอยู่มาก การแก้ไขปัญหาก็มักถูกจับตามองว่าสามารถแก้ไขได้หรือไม่ หรือต้องแก้ไขอย่างไร โดยเฉพาะปัญหาที่อยู่ในกระแสของสังคมโดยการนำเสนอข่าวของสื่อต่าง ๆ ประเด็นนั้น ๆ ก็จะได้รับความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาก็จะกระทำได้ เช่น ปัญหาเรื่องการค้าสุนัขข้ามประเทศ ที่มักจะเกิดเป็นข่าวอยู่เสมอ การแก้ไขปัญหาก็อาจเพียงแค่จับกุมแล้วลงโทษความผิดคือทั้งจำทั้งปรับตามประมวลกฎหมายอาญาโทษเท่านั้น ดังนั้น หากจะต้องแก้ไขปัญหาลแล้ว ทุกภาคส่วนในสังคมไทยจะต้องร่วมมือกันในการแก้ไข โดยเฉพาะการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ การอนุรักษ์สัตว์ มาตรการด้านกฎหมาย การส่งเสริมศีลธรรม เป็นการแก้ไขปัญหทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว

สรุปว่า การทารุณกรรมสัตว์ในสังคมไทยถือว่าเป็นประเด็นปัญหาที่น่าหนักใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการทารุณกรรมสัตว์นั้นไม่มีกฎหมายที่เอาผิดได้อย่างแท้จริง หากว่าสัตว์นั้นไม่มีเจ้าของ

^{๓๕} ริดเดอร์สไดเจสท์, *สำรวจชีวิตสัตว์โลกผู้น่าทึ่ง*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ริดเดอร์สไดเจสท์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๔๗.

ครอบครอง ส่วนสัตว์ที่มีเจ้าของก็ถูกทารุณได้ในหลายรูปแบบ ทั้งสัตว์เลี้ยง สัตว์ทดลอง สัตว์ในฟาร์ม สัตว์ในโรงงานอุตสาหกรรม สัตว์ที่ถูกนำมาเป็นเมนูพิเศษ การทารุณกรรมนั้นมีหลากหลายรูปแบบทั้งการทุบตี ฟันแทง ด้วยอาวุธต่าง ๆ เป็นเป้าซ้อม ถูกรัดอวัยวะ สัตว์ที่มักจะถูกทารุณมากที่สุดก็คือสุนัข แมว และช้าง ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์เป็นทั้งเพื่อนและใช้งาน ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนี้สร้างความวิตกกังวลให้กับสมาคมหรือองค์กรต่าง ๆ ที่รักสัตว์หรือเป็นห่วงสัตว์ด้วยความรักและเมตตาการุณยที่มีให้ ตัวอย่างดังกล่าว ๒ เรื่องข้างต้น ยิ่งทำให้เห็นภาพการทารุณสัตว์ก็จะยิ่งทำให้เกิดความร่วมมือในการร่วมกันแก้ไขปัญหา สิ่งสำคัญคือทำอย่างไร ผู้คนในสังคมจะเรียนรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความโหดร้าย และหันมาบ่มเพาะพลังเมตตาการุณยให้มากยิ่งขึ้น คิดถึงความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ที่มีสถานภาพที่ไม่แตกต่างกันในธรรมชาติและในสังขารที่ว่าทุกสรรพชีวิตล้วนมีความเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมดา ไม่มีใครล่วงพ้นไปได้ การอยู่ร่วมกันจึงเป็นเรื่องที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดสันติสุขระหว่างกัน

๒.๒.๒ การแก้ไขปัญหายาการุณกรรมสัตว์

สังคมไทยที่เป็นสังคมพระพุทธศาสนาที่เน้นหลักการด้านเมตตา การุณย และปัญญายเป็นหลัก กำลังถูกตั้งคำถามจากปัญหาการทารุณสัตว์ว่ากำลังเสื่อมลงหรือไม่ ความรุนแรงกับสัตว์ที่เกิดขึ้นทำให้มีกลุ่มพิทักษ์ออกมาเรียกร้องให้หามาตรการในการที่สัตว์ถูกทารุณและการปกป้องสัตว์ที่จะถูกทารุณ องค์กรหรือสมาคมต่าง ๆ นั้น ได้พยายามเข้าไปช่วยเหลือสัตว์เท่าที่จะมีพลังในการช่วยเหลือได้ แต่การปราศจากกฎหมายที่แท้จริงก็ทำให้พลังสนับสนุนในด้านนี้อ่อนลง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง การแก้ไขปัญหายาที่ผ่านมาเป็นการกระทำเชิงอนุรักษ์จำพวกสัตว์มากกว่าการหามาตรการป้องกันผ่านกฎหมายและศีลธรรม ปัจจุบันนี้การแก้ไขปัญหายาเชิงรูปธรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นคือการเรียกร้องให้รัฐออกกฎหมาย พ.ร.บ. ป้องกันทารุณสัตว์และสวัสดิภาพของสัตว์ โดยเฉพาะการป้องกันสิทธิของสัตว์และการจัดสวัสดิภาพให้กับสัตว์ภายใต้ความรู้ความเข้าใจผ่านปัญญา กฎหมาย และองค์กร/สมาคมต่าง ๆ มองในแง่ที่เป็นคุณจะเห็นว่าการมีกฎหมายด้านนี้จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่นั้นได้ผลมากขึ้น ซึ่งจะทำให้สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ในแง่ ๑) การราบหรือลงโทษผู้กระทำผิด ๒) ปกป้องสัตว์ให้ไม่ถูกเบียดเบียน ๓) ทำให้สังคมลดความรุนแรงลง ๔) ส่งเสริมให้สังคมมีความสุข มองในแง่ที่เป็นโทษจะเห็นได้ว่าเป็นการสร้างความอึดอัดให้กับมนุษย์ผู้ปฏิบัติตามมากกว่า นอกจากนี้ ระเบียบกฎเกณฑ์อื่น ๆ ที่มีใช้อยู่ในสังคมใช้ได้เฉพาะในบางพื้นที่ที่บัญญัติขึ้นเท่านั้น เช่น ข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น ที่สามารถแก้ปัญหาข้างเรื้อรังและปัญหาสุนัขจรจัดได้ดี อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวในพื้นที่อื่น ๆ กลับมีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การสำรวจตรวจสอบถึงกระบวนการแก้ไขปัญหายาในประเด็นนี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะการมีกฎหมายด้านนี้เป็นการเฉพาะ

๒.๒.๒.๑ ปัญญาสากล่าวด้วยสวัสดิภาพสัตว์ การทำทารุณกรรมสัตว์ในหลากหลายรูปแบบ ทำให้เกิดความกังวลกันว่าไม่นานนักสัตว์ทั้งหลายจะต้องสูญพันธุ์ไปจากโลกนี้อย่างแน่นอน หากไม่มีการช่วยเหลือและความร่วมมือจากมนุษย์ด้วยกันเองแล้ว ก็คงจะเป็นเรื่องยากที่จะช่วยลดปัญหาเรื่องนี้ได้ การบังเกิดขึ้นของกลุ่มพิทักษ์สัตว์ที่เน้นในเรื่องสิทธิของสัตว์ที่จะต้องเท่าเทียมกันมนุษย์นั้น ความรุนแรงที่เกิดกับสัตว์บวกกับกลุ่มที่รักสัตว์ทำให้เกิดเป็นกระแสในการต่อต้านความ

รุนแรงต่อสัตว์ มีแนวคิดทฤษฎีหลายทฤษฎีที่ขัดแย้งและหลายทฤษฎีที่เห็นด้วยกัน ความขัดแย้งหรือเห็นด้วยนั้น ทำให้เกิดเป็นประเด็นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ ด้วยการป้องปรามหรือปกป้องสัตว์มิให้มีการถูกทารุณกรรมด้วยรูปแบบต่าง ๆ แม้กระทั่งการเสนอแนวคิดแบบการงดทานเนื้อสัตว์ ก็เป็นการเสนอแนะแนวทางหนึ่งที่สามารถปฏิบัติได้ แต่ก็ยังไม่ได้รับการตอบรับมากนัก เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์เองนั้นบริโภคเนื้อสัตว์เป็นประจำในทุกมื้ออาหารมาเป็นเวลานานแล้ว การจะให้งดเว้นเลยนั้นก็ดูจะเป็นเรื่องลำบาก ดังนั้น การแสวงหาทางออกจากเรื่องนี้ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องระมัดระวังไม่เกิดการกระทบกระทั่งกันระหว่างผู้ที่ทารุณกรรมสัตว์กับผู้รักสัตว์ ปัญหาเรื่องการทารุณกรรมสัตว์นั้นได้เป็นประเด็นใหญ่จนกระทั่งเกิดเป็นองค์กรหรือสมาคมพิทักษ์สัตว์ขึ้น มีการรวมตัวกันหลายชาติเพื่อพิจารณาเรื่องนี้และเสนอแนะแนวแก้ไขปัญหานี้

สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (World Society for the Protection of Animals หรือ WSPA) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนนานาชาติ มีสมาชิกระดับท้องถิ่นเข้าร่วมกว่า ๘๐๐ องค์กรจากกว่า ๑๕๐ ประเทศ WSPA ได้ร่วมจัดทำโครงการรณรงค์ลงนามสนับสนุน “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์ (Universal Declaration on Animal Welfare หรือ UDAW)” ภายใต้แนวคิดที่ว่า “สัตว์มีความรู้สึก พวกมันรับรู้ความเจ็บปวดและทรมานได้ ความต้องการของสัตว์ต้องได้รับการเคารพ ความโหดร้ายต่อสัตว์จะต้องสิ้นสุดลงอย่างถาวร” มีการนำรายชื่อของประชาคมโลกจำนวน ๑๐ ล้านรายชื่อ ยื่นต่อองค์การสหประชาชาติ (UN) ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาจูงใจรัฐบาลนานาชาติตระหนักถึงความสำคัญของสวัสดิภาพสัตว์ในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต มีความรู้สึก สามารถรับรู้ถึงความเจ็บปวดและความยินดีได้ พร้อมแสดงให้รัฐบาลแต่ละประเทศเห็นว่าสวัสดิภาพสัตว์เป็นสิ่งจำเป็น และควรพิจารณาออกปฏิญญาสากลว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์ โดยให้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติระหว่างประเทศ มีผู้ร่วมลงนามจากหลากหลายกลุ่มชน ทั้งกลุ่มศิลปินนักแสดง นักแสดง และบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงสังคม ภารกิจหลักที่เสนอนั้น ได้แก่

๑. คัดค้านสวัสดิภาพสัตว์เลี้ยง - ให้ความคุ้มครองและพัฒนาสวัสดิภาพ สัตว์เลี้ยงทั่วโลก ให้ได้รับการดูแลเอาใจใส่ พร้อมทั้งรณรงค์ให้มีการ ควบคุมประชากรสัตว์จรจัดอย่างมีมนุษยธรรม ผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การคุมกำเนิดประชากรสุนัข และดูแลหมาใช้งาน

๒. คัดค้านสวัสดิภาพสัตว์ป่า - รณรงค์ร่วมไปกับหน่วยงานภาครัฐของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อยุติการหาประโยชน์จากการจับสัตว์มาหักขังทั้งเป็น หรือฆ่าอย่างทารุณเพื่อเป็นสินค้าและอาหาร โดยได้สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นที่รู้จักทั่วโลก เช่น รณรงค์ การยุติฆ่าหมี วาฬ หรือโลมา เพื่อนำมาทำผลิตภัณฑ์หรือเป็นอาหาร

๓. คุ้มครองสัตว์เลี้ยงในระบบฟาร์ม - จุดมุ่งหมายของการรณรงค์คุ้มครองสัตว์เลี้ยงในระบบฟาร์ม ก็เพื่อให้สัตว์เหล่านั้นได้รับการเลี้ยงดูที่ดีตลอดช่วงชีวิตก่อนที่จะถูกนำไปฆ่าเพื่อเป็นอาหารให้กับมนุษย์ และบูรณาการให้กับการคุ้มครองสัตว์ที่ยั่งยืน

๔. ช่วยเหลือสัตว์ในภาวะภัยพิบัติ - ให้การช่วยเหลือสัตว์ที่ได้รับผลจากภัยพิบัติ ไม่ว่าจะจากน้ำมือมนุษย์ หรือภัยธรรมชาติ โดยร่วมงานกับ WHO และองค์กรระดับโลก ด้วยการจัดหาสัตว์แพทย์เข้าไปดูแล สวัสดิภาพและพยาบาลสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง ทั้งในรูปแบบ จัดทำคลินิกเคลื่อนที่ หรือสร้างปัจจัยพื้นฐานให้สัตว์ได้รับความสะดวกสบาย

๕. สร้างความตระหนักรู้ – ให้การศึกษาเยาวชน จัดทำโครงการให้การศึกษาถึงปัญหาการทารุณกรรมสัตว์ แก่ เยาวชน ประชาชนทั่วไป และสมาชิก เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้กับ เพื่อสร้างแนวร่วมสำคัญแห่งอนาคตที่จะมาสานต่อการส่งเสริมสวัสดิภาพชีวิตให้กับสัตว์ อีกทั้งยังมีโครงการด้านแนวคิดใหม่ สำหรับสวัสดิภาพสัตว์ ให้กับนักศึกษาคณะสัตวแพทย์

๖. โครงการ UDAW – ๑๐ ล้านชื่อเพื่อปฏิญญาสากล การออกกฎหมายที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญต่อการป้องกันการทารุณกรรมทั่วโลก ดังนั้น โครงการ Universal Declaration on Animal Welfare ของ WSPA จึงจัดขึ้นเพื่อรณรงค์รวบรวม ๑๐ ล้านรายชื่อ ส่งมอบให้องค์กรสหประชาชาติออกปฏิญญาสากล ว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์^{๓๖}

ภารกิจดังกล่าวเป็นภารกิจหลักของสมาคมพิทักษ์สัตว์ในแต่ละประเทศ ที่จะต้องพยายามทำงานอย่างหนักเพื่อให้ผู้คนเข้าใจสัตว์และเข้าใจถึงสิทธิของสัตว์ที่จะต้องได้รับการปฏิบัติในระดับที่สมควร รวมทั้งการหาทุนเพื่อการช่วยเหลือสัตว์ที่ได้รับความช่วยเหลือมาแล้วจะต้องมีที่อยู่ อาหาร ยารักษาโรค และการดูแลในส่วนอื่น ๆ จะอย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงความปรารถนาดีต่อสัตว์ที่ถูกทารุณกรรมแล้ว มองในแง่ดีนั้นว่าเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุนทั้งในแง่ขององค์กรเองและทุนในการใช้จ่าย มองในระยะสั้นก็จะเห็นผลดีคือลดการทารุณกรรมสัตว์ลงได้ อย่างน้อยการมีกรอบในการปฏิบัติที่ชัดเจนก็ทำให้การปฏิบัติการด้านนี้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่ละประเทศก็จะได้มีการกรอบในการดำเนินการภายใต้องค์กรพิทักษ์สัตว์ มองในระยะยาวก็จะเห็นได้ว่าสัตว์ได้รับการคุ้มครองไม่ให้ถูกทำร้าย ไม่ต้องสูญพันธุ์ ไม่ต้องขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์สงวน และสัตว์ก็ยังคงอยู่ในธรรมชาติแวดล้อมได้อย่างไม่ระแวงภัย

๒.๒.๒.๒ การก่อตั้งองค์กรและสมาคมพิทักษ์สัตว์ การเกิดขึ้นขององค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก ทำให้ประเทศต่าง ๆ ที่ร่วมลงนามจะต้องพยายามจัดหาสำนักงานที่เป็นทางการเพื่อการติดต่อประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อป้องกันและช่วยเหลือกรณีที่สัตว์ได้รับการร้องเรียนว่ามีการทารุณกรรมเกิดขึ้น การสร้างความเข้าใจและการตระหนักรู้ถึงปัญหาด้านนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องพยายามกระจายข่าวสารให้เป็นที่รับรู้กัน โดยเฉพาะการออกกฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิภาพของสัตว์ หรือ พรบ.ป้องกันทารุณกรรมสัตว์ การออกกฎหมายนั้นก็ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละประเทศว่าจะสามารถออกได้หรือไม่ จะอย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้วมีความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์มากขึ้นก็จริง แต่การดำเนินการก็ยังขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ อยู่มาก ทำให้ยังมีกรณีการทารุณกรรมสัตว์เกิดขึ้นอยู่เสมอหรือแม้กระทั่งการหลีกเลี่ยงที่จะไม่กระทำตามหลักการ นอกจากหน่วยงานของรัฐแล้ว ยังมี ๓ องค์กรหลักที่ทำงานและดูแลเรื่องนี้ กล่าวคือ องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (ประเทศไทย) สมาคมป้องกันการทารุณกรรมสัตว์แห่งประเทศไทย สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งไทย

^{๓๖} องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (www.wspathailand.org), ปฏิญญาสากลว่าด้วยสวัสดิภาพสัตว์, **องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก** : <http://www.wspathailand.org/wspaswork/udaw/Default.aspx> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕]. วิกีพีเดีย (www.wikipedia.org), สมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก, **วิกิพีเดีย** : <http://th.wikipedia.org/wiki> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

๑. องค์การพิทักษ์สัตว์แห่งประเทศไทย^{๓๗} เป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านความทารุณหรือความโหดร้ายที่มีต่อบรรดาสัตว์ เป็นการทำงานเพื่อสัตว์โดยตรง โดยร่วมกับผู้คนและองค์กรเพื่อให้สัตว์ทั้งหลายได้รับการปฏิบัติด้วยความรักและความเมตตา องค์การพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (WSPA) มีสำนักงานที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์ **“โลกที่สวัสดิภาพสัตว์มีความสำคัญและหยุดยั้งการทารุณกรรมสัตว์”** มีผู้มีชื่อเสียงในสังคมที่เป็นที่รู้จักกันดีทั้งนักร้องนักแสดง ศิลปินต่าง ๆ เข้าร่วมงานและเป็นทูตให้กับองค์กร การดำเนินงานมีหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งการรณรงค์ต่อสู้ปัญหาสวัสดิภาพสัตว์ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่และรุนแรง มีนโยบายหลัก คือ

- ๑) ช่วยให้ผู้คนเข้าใจความสำคัญของสวัสดิภาพสัตว์ที่ดี
- ๒) สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ปฏิบัติต่อสัตว์อย่างเป็นมิตร
- ๓) พัฒนาการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์เพื่อการดูแลสัตว์ที่ดียิ่งขึ้น

นโยบายแรกคือการสร้างความเข้าใจเรื่องความสำคัญของสวัสดิภาพสัตว์ซึ่งเป็นเรื่องที่คนไทยมีความเข้าใจน้อยมาก ปัจจุบันกรณีการทารุณกรรมสัตว์ที่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นเพิ่มมากขึ้นจากที่เคยมีน้อยจึงทำให้ผู้คนขาดความสนใจ กรณีการค้าสุนัขที่เกิดขึ้นอย่างเสมอ ทำให้เกิดความสนใจในเรื่องนี้ แต่ก็ยังขาดความเข้าใจว่าสวัสดิภาพสัตว์คืออะไร จะต้องทำอย่างไร การดำเนินการนั้นก็ยังขาดการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ อยู่มาก รวมทั้งการพัฒนาศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยเพื่อให้การดูแลสัตว์นั้นดียิ่งขึ้น

องค์การพิทักษ์สัตว์ยังมีสถานะเป็นที่ปรึกษาของสภายุโรปและทำงานร่วมกับรัฐบาลนานาชาติ สหประชาชาติ องค์การอาหารและการเกษตร องค์การสุขภาวะสัตว์แห่งโลก ซึ่งล้วนแต่เป็นหน่วยงานผู้มีอิทธิพลที่มีอำนาจในการปรับปรุงชีวิตของสัตว์นับล้าน มีการนำประเด็นเกี่ยวกับสัตว์เข้าไปเป็นหัวใจสำคัญของการอภิปรายทั่วโลก และการพิสูจน์ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสวัสดิภาพสัตว์ที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้การทำงานร่วมกับภาคีประเทศอื่น ๆ ทั้งชุมชนท้องถิ่นและเจ้าของสัตว์ ทำให้สามารถปรับปรุงชีวิตของสัตว์และป้องกันการทารุณสัตว์ได้อย่างมาก การดำเนินงานในท้องที่ร่วมกับพันธมิตรท้องถิ่นก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีเยี่ยม เช่น การจัดอบรมการจับสุนัขและแมวอย่างมีมนุษยธรรมตามหลักสากล การจัดอบรมการศึกษาสวัสดิภาพสัตว์เบื้องต้นสำหรับครู การจัดอบรมโครงการการศึกษาสวัสดิภาพสัตว์ฯ ให้นิสิต เป็นต้น นอกจากนี้ องค์การพิทักษ์สัตว์ยังร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นในการเข้าไปช่วยเหลือสัตว์เมื่อมีเหตุภัยพิบัติ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและสามารถช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทารุณได้อย่างมาก ดังข้อความที่ว่า

เราทำงานร่วมกับองค์กรพันธมิตร รัฐบาล กลุ่มองค์กรเพื่อมนุษยธรรมและหน่วยงานระหว่างประเทศ WSPA นับเป็นผู้นำระดับโลกในการรับมือกับภัยพิบัติเพื่อช่วยเหลือสัตว์ และลดความเสี่ยง ด้วยประสบการณ์กว่า ๓๐ ปี ในบางครั้งเราจึงเป็นเพียงองค์กรเพื่อสวัสดิภาพ

^{๓๗} องค์การพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (www.wspathailand.org/), องค์การพิทักษ์สัตว์แห่งโลก : <http://www.wspathailand.org/wspaswork/udaw/Default.aspx> [๑๐ มีนาคม ๒๕๕๕].

สัตว์เพียงรายเดียวเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ภัยพิบัติและให้ความช่วยเหลืออย่างทันทีทันใด และได้ผลจริง แก่สัตว์ที่ได้รับความทุกข์ทรมาน

WSPA พุ่มเท มุ่งมั่นให้การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของสัตว์ โดยมีแรงบันดาลใจอันเกิดจากทุกคนซึ่งมีความมุ่งมั่นเพื่อสวัสดิภาพสัตว์ ให้การสนับสนุนทำให้งานของเราดำเนินไปได้ และด้วยความร่วมมือเช่นนี้ เราทุกคนล้วนกำลังสร้างโลกที่สวัสดิภาพสัตว์เป็นเรื่องจำเป็น

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการทำงานอย่างหนักมากกว่า ๓๐ ปี ภายใต้ความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ เพื่อช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทารุณและเพื่อสวัสดิภาพของสัตว์ จะอย่างไรก็ตาม นอกจากงานดังกล่าวข้างต้นแล้ว งานของ WSPA นั้น ที่ยังคงดำเนินการอยู่ก็คือ โครงการ Pawprint เป็นโครงการทำฟาร์มที่เน้นเมตตาต่อสัตว์และเน้นสวัสดิภาพของสัตว์ โครงการปลดปล่อยทารุณ การเตรียมรับมือภัยน้ำท่วมสำหรับสัตว์เลี้ยง และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย <http://www.wspathailand.org/> สรุปว่า องค์กรพิทักษ์สัตว์นั้นทำงานประสานกับองค์กรและหน่วยงานอื่น ๆ ภายใต้องค์กรใหญ่คือองค์กรพิทักษ์แห่งโลกมาเป็นระยะเวลามากกว่า ๓๐ ปี ทำให้ช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทารุณและจัดสวัสดิภาพของสัตว์ผ่านโครงการต่าง ๆ มากมายดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้นโยบายและปฏิบัติการขององค์กรทำให้เป็นที่เชื่อถือและเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

๒. สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย^{๓๘} สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย (Thai Society for The Prevention of Cruelty to Animals หรือ TSPCA) ได้ก่อตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๗ โดยได้รับการสนับสนุนจากทั้งนักธุรกิจ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการรณรงค์เกี่ยวกับสวัสดิภาพของสัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย นายกสมาคมฯ คนแรกคือ วุฒิสมาชิก มีชัย วีระไวทยะ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๐ สมาคมฯได้รับอนุมัติให้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกกับราชสมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย ซึ่งมีภาคีสมาชิกทั่วโลก เพื่อร่วมกันรณรงค์ป้องกันและยุติการทารุณสัตว์ทั่วโลก(โดยเฉพาะในประเทศไทย) ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๐ สมาคมฯได้รับการจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำเนินตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ แนวคิดพื้นฐานและเหตุผลของการก่อตั้ง มีดังนี้

ปัจจุบันนี้ ประเทศไทยถูกมองจากนานาชาติว่าเป็นประเทศที่มีการล่วงละเมิดสิทธิสัตว์หรือทารุณสัตว์ ไม่ว่าจะเป็น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า สัตว์เศรษฐกิจ หรือสัตว์เพื่อการทดลอง ซึ่งมักจะพบเห็นข่าวจากสื่อมวลชนทั่วไป ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ไม่ว่า จะเป็นการบริโภคสิ่ง การนำเขากวางอ่อน อู้งินนม หรือแม้แต่เนื้อสุนัขมาปรุงเป็นอาหาร เพียงเพื่อสนองกิเลสและความเชื่อที่ผิด ๆ ซึ่งมีการร้องเรียนจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศอยู่เสมอถึงเรื่องการ

^{๓๘} สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย (www.thaispca.org/), สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย : <http://www.thaispca.org/v2/display/index.php> [๑๒ มีนาคม ๒๕๕๖].

นำสัตว์มาทรมานกักขัง และบังคับให้แสดงหรือเลียนแบบมนุษย์ ไม่เว้นว่าจะเป็นช้าง เสือ หมี ลิง หนู จระเข้ ฯลฯ ซึ่งข่าวเหล่านี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลก จนทำให้นานาประเทศถือเป็นข้ออ้างในการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศมาแล้ว ทั้งนี้ยังไม่ได้ับรวมการทารุณสัตว์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การประหยัดเนื้อที่เพาะเลี้ยงไก่จนคับแคบ ถึงขั้นทุบทุบฆาตกรรม วิธีการฆ่าหมู วัว ควาย ของโรงฆ่าสัตว์ เป็นต้น

จากเหตุผลข้างต้น ประกอบกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอีกมากที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผย ทำให้กลุ่มบุคคลที่มีความรักและเมตตาต่อสัตว์ได้ตระหนักถึงผลกระทบต่อสัตว์และธรรมชาติจากการกระทำดังกล่าวที่จะมีต่อประเทศชาติ มีความตั้งใจจริงในอันที่จะหามาตรการยับยั้งการทารุณและปกป้องคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติของสัตว์ จึงได้ร่วมกันก่อตั้งสมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย หรือ TSPCA เพื่อรณรงค์หาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาการทารุณสัตว์โดยสันติวิธี ด้วยการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

๑. ด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ

๒. ในด้านการเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความเมตตาให้แก่เยาวชนและสาธารณชน โดยทั่วไปให้มีส่วนร่วมในการสอดส่องป้องกันการทารุณสัตว์

๓. มีบทบาทในการรณรงค์แก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิสัตว์

๔. การเร่งให้มีกฎหมายสวัสดิภาพสัตว์ขึ้น ดังเช่นนานาชาติอารยประเทศ

ภายใต้หลักความจริงที่ว่า **“สัตว์แต่ละชนิดที่อาศัยอยู่บนโลกนี้ ต่างก็มีชีวิตเลือดเนื้อ และมีความรู้สึกเจ็บปวดเช่นเดียวกับมนุษย์”** จึงไม่เป็นการสมควรที่มนุษย์ทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะคนไทยจะไปทำร้ายทารุณสัตว์ สมาคมฯ นี้จึงพยายามที่จะดำเนินงานให้ครอบคลุมและขยายวงกว้างมากที่สุด โดยมีการแต่งตั้งทูตสันถวไมตรีของสมาคม ทั้งผู้มีชื่อเสียงทางสังคม ทั้งนักร้องนักแสดง เช่น วงดนตรีเกิร์ลลี่เบอร์รี่ เป็นต้น มีการออกวารสารฉบับรายละ ๓ เดือน รวม ๔ ฉบับต่อปี มีอาสาสมัครและเครือข่าย มีสมาชิกของสมาคม จำหน่ายของที่ระลึกที่เน้นการป้องกันการทารุณสัตว์ เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต <http://www.thaispca.org/> สมาคมฯ ได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานไว้ เช่น

๑. สร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าชีวิตสัตว์ เพื่อปลูกฝังเยาวชนและคนทั่วไปให้เกิดเมตตาต่อสัตว์

๒. ให้การศึกษาและเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องในการเลี้ยงสัตว์

๓. รณรงค์สอดส่องป้องกันการทารุณสัตว์และหาทางแก้อย่างสันติวิธี

๔. ประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๕. สนับสนุนและดำเนินการเกี่ยวกับการให้บริการหรือสงเคราะห์สัตว์

อย่างไรก็ตาม ทั้งวัตถุประสงค์และรูปแบบการดำเนินงานของสมาคมนี้ เน้นการกระทำเพื่อสังคมไทย เห็นได้จากการจัดทำโครงการต่าง ๆ เช่น

๑. การรณรงค์และพัฒนาโครงการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ในอดีต เป็นระยะเวลาติดต่อกันหลายปีที่สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย (TSPCA) ได้รณรงค์โครงการ

ป้องกันการทารุณกรรมสัตว์โดยเน้นที่การช่วยเหลือสัตว์จรจัด การดูแลสวัสดิภาพสัตว์โดยใช้คลินิกเคลื่อนที่ การอุปการะสัตว์จรจัด การเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ การรณรงค์โครงการประกาศเกียรติคุณ ตลอดจนการผลักดันกฎหมายสวัสดิภาพสัตว์ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวโดยความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน NGOs อื่น ๆ เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิช่วยเหลือสัตว์ป่า มูลนิธิเพื่อนช้าง มูลนิธิสงเคราะห์สัตว์พิการปากเกร็ด สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และองค์กรอื่น ๆ ในระยะเริ่มต้น สมาคมฯ ได้เผยแพร่ความรู้ให้แก่เยาวชนเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ คน จากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ๑๙ โรงเรียนพร้อม ๆ กับเผยแพร่ข้อมูลอันเกี่ยวกับการดูแลสัตว์ที่ถูกต้องให้แก่ชุมชนผู้เลี้ยงสัตว์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานพัฒนาเอกชน ตลอดจนสื่อมวลชนและกลุ่มผู้ดูแลเลี้ยงดูสัตว์จรจัดทั่วประเทศ เพื่อเป็นฐานพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และการปลูกจิตสำนึกต่อคุณค่าของสัตว์ ทางสมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย (TSPCA) ได้ทำการผลิตวารสารคนรักสัตว์เพื่อเผยแพร่และแจกจ่ายให้สมาชิก ชมรมผู้เลี้ยงสัตว์ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป ภายใต้โครงการบ้านอุปถัมภ์ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๗ ทางสมาคมฯ สามารถจัดหาบ้านให้แก่สุนัขและแมวจรจัดได้ถึง ๙๕ ตัว และสามารถพัฒนาเครือข่ายผู้ดูแลสัตว์จรจัดซึ่งจัดเป็นกลุ่มผู้ดูแลสัตว์ที่มีจำนวนสุนัขที่จะต้องดูแลรวมกันจำนวนกว่า ๖,๐๐๐ ตัว โดยสมาคมฯ ได้จัดส่งอาหาร ยารักษาโรค และสิ่งจำเป็นที่ได้จากการบริจาคไปมอบให้อย่างต่อเนื่อง

๒. การจัดตั้งโครงการและการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โครงการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์แห่งชาติ ดำเนินงานโดยสมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย (TSPCA) พร้อมการสนับสนุนจากเครือข่ายของสมาคมฯ ในเมืองสำคัญ ๆ ของประเทศพร้อมไปกับการประสานงานสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อประสิทธิภาพและความร่วมมือในการดำเนินโครงการ ในการดำเนินงานสมาคมฯ ได้จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งเป็นตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร คณะสัตวแพทยจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ (มหิดล เกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ ฯลฯ) กรมปศุสัตว์ ภายใต้กระทรวงมหาดไทย องค์การสวนสัตว์ สัตวแพทยสภา หน่วยงานพัฒนาเอกชนเกี่ยวกับสัตว์ สื่อมวลชน ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังเห็นความสำคัญในบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน NGOs ด้วยกัน ที่จะร่วมมือเพื่อยุติการทารุณสัตว์ กล่าวคือ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืช มูลนิธิช่วยเหลือสัตว์ป่า มูลนิธิเพื่อนช้าง มูลนิธิสงเคราะห์สัตว์พิการ เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการช่วยกันบรรเทาปัญหาการทารุณกรรมสัตว์ที่ขยายตัวมากขึ้นในประเทศไทยโดยมีภารกิจที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) รณรงค์ เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับสวัสดิภาพสัตว์ ให้แก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปโดยเน้นถึงบทบาทของสัตว์ที่มีต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในประเทศไทย

๒) ส่งเสริมค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับสัตว์ที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน

๓) สนับสนุนเพื่อให้มีการผ่านร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ โครงการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์แห่งชาติ ยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาความร่วมมือและเป็นภาคีกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมสัตว์ต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมเวชภัณฑ์สัตว์ อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องใช้เกี่ยวกับสัตว์ โรงพยาบาลและคลินิกสัตว์ ตลอดจนอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์เพื่อการบริโภคทั่วไป โดยคาดว่าจะการมีส่วนร่วมของกลุ่มอุตสาหกรรมดังกล่าวจะทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งกลุ่มอุตสาหกรรมเหล่านี้ย่อมมีกำลังด้านการเงินและผลประโยชน์ที่จะช่วยผดุงและพัฒนาอุตสาหกรรมเกี่ยวกับสัตว์ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

สรุปความว่า สมาคมฯ ได้พยายามดำเนินการตามวัตถุประสงค์ด้วยรูปแบบการดำเนินงานผ่านโครงการที่ชัดเจนและขยายวงกว้างในสังคมไทยเป็นหลัก ด้วยความรักความเมตตาต่อสัตว์ที่ถูกทารุณกรรม มีผู้เข้าร่วมงานของสมาคมเป็นจำนวนมาก และร่วมมือหน่วยงานอื่นในการที่จะเรียกร้องให้มีการออก พรบ.ป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ขึ้น

๓. สมาคมพิทักษ์สัตว์ไทย^{๓๔} เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์และสิ่งแวดล้อมของไทย โดยมีนายโรเจอร์ โลหะนันท์ เป็นเลขาธิการสมาคม มีนโยบายในการเสริมสร้างเมตตาจิตและจริยธรรมอันดีแก่สังคมไทย ด้วยการพิทักษ์และคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ เป็นหน่วยงานหลักที่ผนวกสัตว์ไว้เป็นองค์ประกอบที่มีชีวิตที่มีความสำคัญทั้งต่อธรรมชาติและสังคมมนุษย์ แต่การทารุณสัตว์มักถูกมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่คนไม่กลัวบาป และศาสนาไม่สามารถกล่อมเกลาจิตใจคนได้เหมือนก่อน ความเอื้ออาทรต่อสัตว์จึงเป็นสิ่งที่สามารถหล่อหลอมจิตใจคนให้อ่อนโยน รู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน สมาคมฯ ได้ดำเนินการโครงการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ดังนี้

๑) หน่วยกู้ภัยสัตว์ มองว่า สรรพสัตว์มีความรักชีวิต การช่วยเหลือสัตว์เป็นการเสริมคุณค่าของคำว่า “มนุษยธรรม” ให้กับมนุษย์ได้ชัดเจนขึ้น ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครฯ มีประชากรกว่า ๖ ล้านคน สุนัขจรจัดกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ตัว และมีช้างเข้ามาเร่ร่อนกว่า ๖๐ เชือก มีสาธารณภัยเกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์รับผิดชอบอุบัติภัยเกี่ยวกับสัตว์ เช่น สุนัขถูกรถยนต์ชน คนถูกสุนัขกัด สัตว์ป่าหลุดจากกรง ช้างอาละวาด วัวตกท่อ แมวติดชอกตึก เป็นต้น อุบัติภัยเหล่านี้เพิ่มขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของชุมชนเมือง โดยสัตว์มักถูกมองว่าเป็นตัวอันตราย ยิ่งเมื่อมีเรื่องความปลอดภัยของสาธารณชนมาเกี่ยวข้อง หรือปฏิบัติการช่วยเหลือไม่เป็นผลก็ต้องลงเอยด้วยการบาดเจ็บล้มตายของทั้งคนและสัตว์ สมาคมฯ จึงได้จัดตั้งหน่วยกู้ภัยสัตว์ ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหามุขภัยของสัตว์ที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของสาธารณชนและสวัสดิภาพสัตว์เป็นหลัก การกู้ภัยสัตว์จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับสัตว์ ทักษะในการกู้ภัย และหลักการแพทย์ เพื่อป้องกันความผิดพลาดซึ่งมีผลถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติและสาธารณชนที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ช้างที่กำลังตกมัน สัตว์ที่กำลังบาดเจ็บหรือตื่นกลัว สัตว์ที่ไม่คุ้นเคยกับมนุษย์หรือสัตว์ป่าที่หลุดจากพันธนาการ เป็นต้น หน่วยกู้ภัยสัตว์จึงเป็นหน่วยที่มีประสบการณ์และความ

^{๓๔} สมาคมพิทักษ์สัตว์ไทย (www.thaiaga.org/), สมาคมพิทักษ์สัตว์ไทย : <http://www.thaiaga.org/index.php> [๑๓ มีนาคม ๒๕๕๖]. กาเชโบ เขียน, **ปรากฏการณ์เจ้าหนวส** : เป็นตัวสุดท้าย, (กรุงเทพมหานคร : เพ็ทแอนด์โฮม, ๒๕๕๐), หน้า ๙๙-๑๐๐.

มุ่งมันที่จะช่วยสัตว์ แต่มีข้อจำกัดที่ขาดงบประมาณ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยกู้ภัยสัตว์สามารถเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินงาน ดังนี้

๑) หน่วยกู้ภัยสัตว์ เน้นหลักการมีส่วนร่วม โดยอาจให้คำแนะนำแก่ผู้แจ้งให้สามารถช่วยเหลือเองได้ทันการณ์

๒) หน่วยกู้ภัยสัตว์ จะออกปฏิบัติการเฉพาะกรณีที่สามารถยืนยันข้อมูล ความจำเป็นและสถานที่เกิดเหตุได้ชัดเจนเท่านั้น

๓) หน่วยกู้ภัยสัตว์ ไม่คิดค่าบริการในการกู้ภัยสัตว์กรณีฉุกเฉิน เร่งด่วน ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ โทร. ๐-๒๓๗๓-๒๘๘๖

๔) เงินบริจาคที่ได้รับจากผู้รักสัตว์หรือผู้แจ้งจะนำไปใช้รองรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

๕) กรณีสัตว์ป่วย พิกัด มีผลเรื้อรัง หรือบาดเจ็บไม่มาก และการเคลื่อนย้ายสัตว์ถือเป็นงานบริการ จำเป็นต้องให้ผู้แจ้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหรือหาผู้อุปถัมภ์ในการใช้บริการของคลินิกหรือสถานพยาบาลสัตว์

๖) เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครของสมาคม ต้องแสดงบัตรประจำตัวและออกใบรับเงินชั่วคราวให้ทุกครั้ง ตามด้วยใบเสร็จรับเงินภายใน ๗ วันทำการ

๗) หน่วยกู้ภัยสัตว์ สงวนสิทธิ์ที่จะยกเว้นค่าใช้จ่ายหรือบริการใด ๆ ตามความจำเป็น

๒) คลินิกพิทักษ์สัตว์ ก่อตั้งมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมความรับผิดชอบต่อผู้ที่มีสัตว์เลี้ยง ด้วยการแบ่งเบาภาระในการรักษาพยาบาลสัตว์ อีกทั้งยังช่วยสัตว์ต่อจากหน่วยกู้ภัยสัตว์ โดยรายได้จากผู้รักสัตว์มีเจ้าของสามารถนำไปช่วยสัตว์จรจัดได้อีกทางหนึ่ง คลินิกนี้จึงเป็นเหมือนสุขาสำหรับสัตว์ทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ เป็นสถานพยาบาลสัตว์ที่ให้การตรวจรักษาสัตว์ที่ยากไร้หรือบาดเจ็บโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐหรือภาคธุรกิจใด ทั้งค่าเวชภัณฑ์ ค่าอาหาร สาธารณูปการ และอุปกรณ์การแพทย์ต่าง ๆ สิ่งสำคัญที่สุดคือเจ้าหน้าที่ทุกคนมีทัศนคติในการทำงานที่ต้องการพิทักษ์สัตว์ ไม่ใช่เฉพาะสุนัขและแมวเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสัตว์อื่น ๆ เช่น นกพิราบ เต่า กระต่าย แพะ ฯลฯ ซึ่งสัตว์แพทย์และทีมงานได้ทำงานเพื่อรักษาอย่างสุดความสามารถ

๓) คลินิกเคลื่อนที่ การแก้ปัญหาสุนัขจรจัดเป็นเรื่องสำคัญและละเอียดอ่อน จำเป็นต้องใช้วิธีที่ได้ผลทั้งในด้านประชาสัมพันธ์และการปฏิบัติ การนำสุนัขไปฆ่าทำลายไม่ใช่วิธีที่ได้ผลและไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ที่ผ่านมามีการกำจัดสุนัขจรจัดด้วยการฆ่าทำลายเฉลี่ยปีละ ๔-๕ หมื่นตัว ยังคงมีผู้นำมาปล่อยบวกกับการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ ปีละ ๔-๕ หมื่นตัวทุกปี ปัจจุบันนี้ในเขตกรุงเทพมหานครมีสุนัขจรจัดอยู่ประมาณกว่าหนึ่งแสนสองหมื่นตัว วิธีควบคุมประชากรสุนัขจรจัดที่ได้ผลและเป็นที่ยอมรับในหลายประเทศคือการทำหมัน สุนัขจรจัดของไทยสามารถจำแนกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) สุนัขข้างถนน เป็นสุนัขที่เร่ร่อนอยู่ตามที่ต่าง ๆ โดยปราศจากการดูแล สุนัขเหล่านี้มีอัตราการเกิดน้อยและเสี่ยงต่อความตายสูงเนื่องจากอุบัติเหตุ ขาดอาหาร สุขภาพไม่แข็งแรง และเป็นโรคเรื้อรัง

๒) สุนัขชุมชน เป็นสุนัขที่พบเห็นได้ตามตลาด ตามตรอกซอกซอย ตามวัด หมู่บ้านจัดสรร หรือแหล่งชุมชนอื่น ๆ สุนัขเหล่านี้มีผู้เมตตาให้อาหารหรือให้การเยียวยารักษายามเจ็บป่วย จึงมีโอกาสรอดมากกว่าและมีอิสระในการผสมพันธุ์เพิ่มจำนวนประชากรสูง

สุนัขเพศเมียหนึ่งตัวสามารถให้กำเนิดลูกสุนัขที่มีโอกาสรอดถึงวัยเจริญพันธุ์ปีละประมาณ ๖ ตัว ในขณะที่ตัวผู้หนึ่งตัวสามารถผสมกับตัวเมียอย่างน้อย ๔ ตัว และให้ลูกที่สามารถเป็นแม่หรือพ่อพันธุ์ต่อไปอีก ๒๔ ตัว เมื่อรวมกันจะมีสุนัขที่พร้อมขยายพันธุ์ ๓๐ ตัว หากคุมกำเนิดสุนัขตัวผู้และตัวเมีย ๑,๐๐๐ ตัว จึงเท่ากับป้องกันการเกิดสุนัขจรจัดถึง ๓๐,๐๐๐ ตัว สุนัขและแมวจรจัดได้รับการคุมกำเนิดปีละ ๑,๓๐๐ ตัว หรือป้องกันการเพิ่มจำนวนประชากรสัตว์จรจัดได้ปีละ ๓๙,๐๐๐ ตัว คลินิกนี้จึงสามารถช่วยแบ่งเบาภาระของทางราชการในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคกลัวน้ำในสุนัขจรจัดซึ่งทางราชการอาจดูแลได้ไม่ทั่วถึง สัตว์จรจัดที่ต้องใช้ชีวิตอย่างน่าเวทนายอยู่แล้วมีโอกาสได้รับดูแลด้านสุขภาพไม่ต้องทุกข์ทรมานจากโรคร้าย ทำให้สาธารณชนเข้าใจความสำคัญของการคุมกำเนิดสัตว์เลี้ยงและมีทัศนคติที่ดีในการแก้ปัญหาสัตว์จรจัด

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน เริ่มจากการกำหนดพื้นที่ปฏิบัติการและประสานงานกับผู้รับผิดชอบในพื้นที่ซึ่งควรมีขอบเขตจำกัดและมีผู้สามารถเอาใจใส่ดูแลสัตว์หลังการผ่าตัดได้ ประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าให้สมาชิกในชุมชนทราบและมีส่วนร่วม ด้วยการนำสุนัขที่ตนดูแลอยู่มารับการผ่าตัดทำหมันพร้อมฉีดวัคซีน ทีมปฏิบัติการเข้าพื้นที่เพื่อรวบรวมสุนัขจรจัดที่สมาชิกในชุมชนนำมาหรือทีมงานจับได้ด้วยการให้ใช้อุปกรณ์และยาซึมเฉลี่ยวันละ ๒๕-๓๐ ตัว สัตวแพทย์ตรวจสุขภาพและความพร้อมของสุนัขที่รวบรวมมาได้และที่ชุมชนนำมาร่วม เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครที่ได้รับการฝึกแล้วทำการโกนขนและทำความสะอาดสุนัขที่จะรับการผ่าตัดทำหมัน สัตวแพทย์สองทีมให้น้ำยาสลบ Atropine และ Xylazine ตามด้วยยาสลบ Thiopental ตามน้ำหนักสุนัขแต่ละตัว สัตวแพทย์ทำหมันสุนัขด้วยการตัดรังไข่และมดลูก Ovariohysterectomy ในตัวเมีย และตัดลูกอัณฑะ Castration ในตัวผู้ ทำการผ่าตัดรักษาอาการเจ็บป่วยภายในที่พบขณะทำหมัน เช่น เนื้องอกในมดลูก อวัยวะเพศอักเสบ อัณฑะบวม หรือการแท้งในมดลูกเพื่อสุนัขจะได้ไม่ต้องทุกข์ทรมานจากโรคเรื้อรัง ฉีดยาแก้อักเสบชนิดออกฤทธิ์นานเพื่อป้องกันการติดเชื้อ จากนั้นจึงเย็บภายในแบบ intradermal subcuticular ด้วยไหมละลายและเย็บภายนอกพร้อมทั้งปิดหนังแบบชั่วคราวอีกชั้นหนึ่งเพื่อลดความเสี่ยงจากการทะเภาของสุนัขเอง และร่นระยะเวลาการดูแลหลังผ่าตัด ฉีดวัคซีนป้องกันโรคกลัวน้ำแล้ว ติดปลอกคอเครื่องหมายทำหมันและฉีดวัคซีน เพื่อแสดงว่าสุนัขเหล่านี้ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

นอกจากนี้ สมาคมฯ ยังมีโครงการที่เกี่ยวกับสัตว์อีกมาก ทั้งในด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การสร้างความเข้าใจและตระหนักรู้ โครงการหมาทำแระ โครงการช้างเข้าเมือง การรับบริจาคเพื่อช่วยเหลือสัตว์ เป็นต้น รวมทั้งการร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อร่วมกันผลักดันให้มีการออก พรบ.ป้องกันทารุณกรรมสัตว์

สรุปได้ว่า นอกจากหน่วยงานของรัฐโดยตรงแล้ว ประเทศไทยมีองค์กรและสมาคมพิทักษ์สัตว์ ๓ องค์กรหลัก ได้แก่ องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลกที่มีสำนักงานในประเทศไทย สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย และสมาคมพิทักษ์สัตว์ไทย โดยมีแนวคิดที่ต้องการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับสัตว์ถูกทารุณ ผ่านแนวคิดและเหตุผลหลักที่คล้ายกันคือเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ

ในเรื่องสิทธิของสัตว์และสวัสดิภาพของสัตว์ ให้ความช่วยเหลือสัตว์ ป้องกันสัตว์ที่ถูกทารุณกรรม ร่วมมือกันผลักดันให้มีกฎหมายป้องกันทารุณกรรมสัตว์ มีการจดทะเบียนและดำเนินการอย่างถูกต้องตามแผนนโยบายขององค์กร การดำเนินงานนั้น มีการจัดโครงการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อช่วยเหลือสัตว์ มีการแต่งตั้งผู้มีชื่อเสียงเป็นทูตประจำองค์กร การดำเนินงานนี้ ได้รับความร่วมมือจากภาคอื่น ๆ จึงทำให้ประสบผลสำเร็จอย่างมากโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งเมืองใหญ่

๒.๒.๒.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันทารุณสัตว์ เดิมทีประเทศไทยมี พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.๒๕๓๕^{๔๐} เป็นกฎหมายหลักที่ให้การคุ้มครองช้าง สัตว์ป่า และสัตว์อื่น ๆ มีกฎหมายห้ามฆ่าสัตว์ในวันพระผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะถูกปรับและจำคุก ตามกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ ๕ ข้อ ๙ (พ.ศ.๒๕๓๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ผู้ได้รับอนุญาตตั้งโรงฆ่าสัตว์ โรงพักสัตว์ และการฆ่าสัตว์ต้องหยุดทำการฆ่าสัตว์ในวันพระ และวันสำคัญที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ซึ่งหากผู้ใดฝ่าฝืนจะมีโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”^{๔๑} และกฎระเบียบของหน่วยงานอื่นอีกด้วย จะเห็นได้ว่า กฎหมายหรือระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้น ไม่ได้ครอบคลุมถึงการทำทารุณกรรมสัตว์ เป็นการออกกฎหมายตามเหตุการณ์ในขณะนั้นที่หมายจะป้องกันมิให้สัตว์ป่า สัตว์น้ำ และสัตว์อื่นถูกฆ่า ทำร้ายล้างจนกระทั่งสูญพันธุ์ไปจากโลก รวมทั้งการพิทักษ์รักษาป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ หรือป่าสงวนอื่น ๆ ไว้ บทลงโทษแม้จะรุนแรงอย่างไร ก็ไม่อาจห้ามปรามผู้ที่ฝ่าฝืนได้ กฎหมายที่ออกมาจึงทำได้แค่เพียงป้องปรามยับยั้งไว้เท่านั้นเอง เห็นได้จากกรณีการฆ่าช้างในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่เจ้าหน้าที่พยายามรักษาอย่างหนัก แต่ก็ไม่สามารถห้ามปรามผู้ต้องการได้ ทำให้ช้างต้องตายลง นอกจากกฎหมายดังกล่าว ยังมีกฎหมายอีกแบบหนึ่งคือ ประมวลกฎหมายอาญาที่ไว้ลงโทษผู้กระทำความผิดในสังคม รวมทั้งกฎที่ว่าด้วยลหุโทษเกี่ยวกับสัตว์ด้วย และกำลังมีการผลักดันให้ออก พ.ร.บ.ป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) ประมวลกฎหมายอาญา^{๔๒} ประมวลกฎหมายอาญา เป็นกฎหมายที่กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดตั้งแต่ขั้นรุนแรง (ครุโทษ) ลงมาจนถึงขั้นเบาที่สุด (ลหุโทษ) แต่กฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้นอยู่ในหมวดลหุโทษคือผู้ใดกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าว ก็

^{๔๐} ศูนย์ทนายความทั่วไทยออนไลน์ (www.thailandlawyercenter.com), พระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕, **ศูนย์ทนายความทั่วไทยออนไลน์** : <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538975456&Ntype=19> [๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

^{๔๑} บ้านจอมยุทธออนไลน์ (www.baanjommyut.com), พระราชบัญญัติ ควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ.๒๕๓๕, **บ้านจอมยุทธ** : <http://www.baanjommyut.com/library/law/50.html>. [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

^{๔๒} รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, **ประมวลกฎหมายอาญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓ แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๖๒๘-๖๓๙.

ถูกปรับโทษเบาเท่านั้นคือเสียค่าปรับ จำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ เพื่อให้เห็นชัดเจนเกี่ยวกับกฎหมายอาญามาตราดังกล่าว จึงขอนำมาแสดงให้เห็นดังต่อไปนี้

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๗๗ บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้าย ปล่อยปละละเลยให้ สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลำพัง ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือ ทรัพย์สิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพัน บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๘๑ บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดกระทำการทารุณต่อ สัตว์ หรือฆ่าสัตว์โดยให้ได้รับทุกข์ทรมานอันไม่จำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๘๒ บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดใช้ให้สัตว์ทำงานจนเกินสมควรหรือใช้ให้ทำงาน อันไม่สมควร เพราะเหตุที่สัตว์นั้นป่วยเจ็บ ชราหรืออ่อนอายุ ต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๙๔ บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดไล่ ต้อนหรือทำให้สัตว์ใด ๆ เข้าในสวนไร่หรือ นาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตอยู่ ต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๙๕ บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดควบคุมสัตว์ใด ๆ ปล่อย ปละละเลยให้สัตว์นั้น เข้าในสวน ไร่หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมี พืชพันธุ์หรือผลผลิตอยู่ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๙๖ บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดทิ้งซากสัตว์ซึ่งอาจเน่าเหม็น ในหรือริมทางสาธารณะ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

ตามประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าว หากนับเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการทารุณกรรมสัตว์ ก็มีเพียงแค่มาตรา ๓๘๑ เท่านั้น นอกจากนั้นก็ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเท่าใดนัก หากจะเกี่ยวข้องก็เป็นการถูกระบุถึงผู้ถูกระทำเท่านั้น ตามความในมาตรา ๓๘๑ นี้ระบุไว้ว่า ผู้ใดกระทำการทารุณต่อ สัตว์ หรือฆ่าสัตว์โดยให้ได้รับทุกข์ทรมานอันไม่จำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้ที่กระทำผิดในมาตรานี้จะทำทารุณกรรมสัตว์หนักหรือเบา ก็ตาม จะได้รับโทษเพียงแค่ปรับหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ คุณค่า ชีวิตของสัตว์จึงมีเพียงเท่านี้เอง ไม่ได้มีการระบุถึงขนาดของสัตว์ว่าใหญ่หรือเล็ก แต่เมื่อถูกทารุณกรรม ถือว่าโทษเท่ากัน และไม่มีการระบุถึงจำนวนของสัตว์ที่ถูกทารุณกรรมด้วย เช่น การขนย้าย สัตว์ที่ยัดเยียดไว้ในรถคันเดียวกันเป็นจำนวนมาก ทำให้สัตว์ทรมานหลายประการ เป็นต้น ก็อาจถูกนับได้ว่าเป็นเพียงการทำทารุณอย่างหนึ่งเท่านั้น ความที่ช่องว่างมีมากจึงทำให้ไม่มีผู้ใดเกรงต่อ กฎหมาย แม้จะทำผิดเป็นประจำ ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงกันได้ ดังนั้น การออกพระราชบัญญัติเพื่อป้องกันการทารุณสัตว์จึงถูกมองว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เราจะพิจารณากันใน ประเด็นต่อไป

๒) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เป็นเวลาหลายสิบปีที่มีผู้นำช้างมาเป็นเครื่องมือ แสวงหารายได้หรือประโยชน์ ด้วยวิธีการเสนอหรือชักชวนให้ซื้ออาหารหรือการจำหน่ายสินค้าในเขต กรุงเทพมหานคร (รวมทั้งจังหวัดอื่น) ทำให้ปัญหาด้านการจราจร ความสะอาด เกิดความไม่

ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนทำให้ช้างได้รับการทรมานและบาดเจ็บ ทำให้จำเป็นต้องออกข้อบัญญัติเรื่องการควบคุมการนำช้างมาหารายได้ในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๓ ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๗๗ ง เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓^{๔๓} การเข้มงวดในการปฏิบัติหน้าที่และใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ทำให้ไม่มีผู้นำช้างมาหารายได้ในกรุงเทพมหานคร แต่จังหวัดปริมณฑลหรือจังหวัดอื่น ๆ กลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ก็ยังมีกรออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องการควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ. ๒๕๕๔ มีประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๑๔๐ ง เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ หน้า ๑๐-๑๖ และระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยการควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ.๒๕๕๐ มีประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๔ ตอนพิเศษ ๘๐ ง เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๐ หน้า ๒๘-๓๑ เหตุผลก็คือเพื่อประโยชน์ในการรักษาภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชน ป้องกันเหตุเดือดร้อนรำคาญอันตรายจากการเลี้ยงสุนัข ตลอดจนอันตรายจากเชื้อโรคที่เกิดจากสุนัข^{๔๔}

จะเห็นได้ว่า ข้อบัญญัตินี้ห้ามทั้งในส่วนปัจเจกชนที่จะเป็นการสนับสนุนและห้ามเจ้าของที่จะทำให้เกิดการกระทำผิด ผลบังคับทางกฎหมายหรือข้อบัญญัติอย่างเข้มงวดที่จะเอาผิดทั้งผู้กระทำการและผู้สนับสนุน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มงวด (มีการให้รางวัลสำหรับเจ้าหน้าที่ที่มีผลงาน) ทำให้ไม่มีช้างเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนข้อบัญญัติเรื่องการควบคุมหรือการเลี้ยงสุนัขนั้น ก็มีลักษณะคล้ายกัน แต่จะเป็นปัญหามากกว่าช้าง เนื่องจากสุนัขมีจำนวนมาก โดยเฉพาะสุนัขที่เร่ร่อนหรือไม่มีเจ้าของ เพราะข้อบัญญัตินี้เน้นสุนัขที่มีเจ้าของมากกว่า ทำให้สุนัขเร่ร่อนมักจะถูกระงับทำลายได้ง่าย และการทารุณกรรมยังเพิ่มขึ้นในจังหวัดอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีสัตว์อีกหลายชนิดที่ถูกทารุณกรรมเช่นเดียวกัน เช่น แมว เกมกีฬาสัตว์ เป็นต้น เมื่อไม่มีข้อบัญญัติที่ครอบคลุมสัตว์ชนิดอื่นก็กลายเป็นช่องว่างให้ถูกทารุณ การเพิ่มเติมระเบียบว่าด้วยเรื่องดังกล่าวทำให้การจัดการเป็นไปอย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

๓) ร่าง พ.ร.บ. ป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ ในหลายปีที่ผ่านมา การลักลอบค้าขายสุนัขผ่านแดนได้กลายเป็นข่าวที่สร้างความเสื่อมเสียภาพลักษณ์ให้กับสังคมไทยอย่างมาก ทำให้เกิดการตั้งข้อสงสัยถึงมาตรการในด้านกฎหมายที่จะจัดการกับเรื่องนี้ได้อย่างเหมาะสม สัตว์จึงมีสถานภาพและสิทธิทางกฎหมายที่ยังไม่ชัดเจน มี พ.ร.บ. ป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ที่กำลังพิจารณา โดยการรวมกลุ่มกันขององค์กร สมาคมฯ และผู้ต่อต้านการทารุณกรรมต่อสัตว์พยายามผลักดันให้มีการออกกฎหมายนี้ จนกระทั่งไม่นานมานี้ ได้มีการพิจารณาผ่าน

^{๔๓} ราชกิจจานุเบกษา (www.ratchakitcha.soc.go.th/), ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องการควบคุมการนำช้างมาหารายได้ในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๓, **ราชกิจจานุเบกษาออนไลน์** : <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2553/E/077/85.PDF> [๓๐ กันยายน ๒๕๕๖].

^{๔๔} ราชกิจจานุเบกษา (www.ratchakitcha.soc.go.th/), ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องการควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ. ๒๕๕๔, **ราชกิจจานุเบกษาออนไลน์** : <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2548/00177633.PDF> [๓๐ กันยายน ๒๕๕๖] นอกจากนี้ ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครแล้ว ยังมีเทศบัญญัติเทศบาล ระเบียบเทศบาล และข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลที่ออกมาเพื่อควบคุมสุนัขโดยเฉพาะ.

ขั้นตอนของกฤษฎีกาไปแล้ว และคาดว่าจะมีการประกาศใช้ในเวลาต่อมา มีมาตราหลายข้อที่น่าสนใจที่เหมาะสมแก่การที่จะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทารุณกรรมต่อสัตว์ เช่น

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“สัตว์” หมายความว่า สัตว์ที่โดยปกติเลี้ยงไว้เพื่อเป็นสัตว์บ้าน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้งาน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร หรือสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้ในการแสดง เช่น สุนัข แมว โค กระบือ ม้า สุกร เป็ด ไก่ หรือสัตว์เลี้ยงอื่น ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีเจ้าของหรือไม่ก็

“การทารุณกรรม” หมายความว่า การกระทำหรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ที่ทำให้สัตว์ได้รับความทุกข์ทรมาน ความเจ็บปวด ทุพพลภาพ หรืออาจมีผลให้สัตว์นั้นตาย

“การจัดสวัสดิภาพสัตว์” หมายความว่า การเลี้ยงหรือการดูแลให้สัตว์มีความเป็นอยู่ในสถานะที่เหมาะสม มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีที่อยู่ อาหาร และน้ำอย่างเพียงพอ

มาตรา ๑๗ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นการทารุณกรรมสัตว์โดยไม่มีเหตุอันสมควร

มาตรา ๑๘ การกระทำความผิดต่อไปนี้ ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ตามมาตรา ๑๗

- (๑) การฆ่าสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร ทั้งนี้ เฉพาะสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร
- (๒) การฆ่าสัตว์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์
- (๓) การฆ่าสัตว์เพื่อควบคุมโรคระบาดตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์
- (๔) การฆ่าสัตว์ในกรณีที่สัตว์แพทย์เห็นว่าสัตว์ป่วย พิการ หรือบาดเจ็บ และไม่สามาถเยียวยาหรือรักษาให้มีชีวิตอยู่รอดได้โดยปราศจากความทุกข์ทรมาน
- (๕) การฆ่าสัตว์ตามพิธีกรรมหรือความเชื่อทางศาสนา
- (๖) การฆ่าสัตว์ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายแก่ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์อื่น หรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สิน
- (๗) การกระทำใด ๆ ต่อร่างกายสัตว์ซึ่งเข้าลักษณะของการประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์โดยผู้ประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์หรือผู้ซึ่งได้รับยกเว้นให้กระทำได้โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียนและได้รับใบอนุญาตจากสัตวแพทย์สภาตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพการสัตวแพทย์
- (๘) การตัด หู หาง ขน เขา หรืองาโดยมีเหตุอันสมควรและไม่เป็นอันตรายต่อสัตว์

- (๙) การจัดให้มีการต่อสู้ของสัตว์ตามประเพณีท้องถิ่น
 - (๑๐) การอื่นใดที่มีกฎหมายกำหนดให้สามารถกระทำได้เป็นการเฉพาะ
 - (๑๑) การอื่นใดที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ
- มาตรา ๑๙ เจ้าของสัตว์ต้องดำเนินการจัดสวัสดิภาพสัตว์ให้แก่สัตว์ของตน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

การออกประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงประเภท ชนิด ลักษณะ และอายุของสัตว์

มาตรา ๒๐ ห้ามมิให้เจ้าของสัตว์ปล่อย ละทิ้ง หรือกระทำการใด ๆ ให้สัตว์พ้นจากการดูแลของตนโดยไม่มีเหตุอันสมควร

การกระทำตามวรรคหนึ่งไม่รวมถึงการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองให้แก่ผู้ซึ่งประสงค์จะนำสัตว์ไปดูแลแทน

มาตรา ๒๑ การขนส่งสัตว์ หรือการนำสัตว์ไปใช้งานหรือใช้ในการแสดง เจ้าของสัตว์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องจัดสวัสดิภาพสัตว์ให้เหมาะสม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

การออกประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงประเภท ชนิด ลักษณะ และอายุของสัตว์^{๔๕}

จากการพิจารณาตามร่างกฎหมายตามแต่ละมาตราข้างต้น ในมุมมองของนักกฎหมายแล้ว มีการอธิบายถึงหลักการของร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. (ฉบับที่คณะกรรมการกฤษฎีกาแก้ไขแล้ว) ไว้ว่า

๑. กำหนดให้การกระทำอันเป็นการทารุณกรรมสัตว์มีความผิด มีโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี ปรับไม่เกินสองหมื่นบาท
๒. กำหนดลักษณะของการทารุณกรรมสัตว์ที่เป็นความผิดให้ชัดเจน โดยไม่รวมการฆ่าสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร การฆ่าสัตว์เพื่อควบคุมโรคระบาด การฆ่าสัตว์ตามพิธีกรรมทางศาสนา การจัดให้สัตว์ต่อสู้กันตามประเพณีของท้องถิ่น
๓. กรณีที่สัตว์ตกอยู่ในสภาพที่ทุกข์ทรมาน และสัตวแพทย์เห็นว่าถ้าให้มีชีวิตอยู่ต่อไปจะได้รับความทุกข์ทรมาน เจ้าหน้าที่จะสั่งให้ฆ่าสัตว์นั้นได้ โดยที่เจ้าของสัตว์นั้นต้องยินยอม (Mercy Kill)
๔. ห้ามเจ้าของสัตว์ปล่อย ละทิ้ง หรือทำการใดให้สัตว์พ้นจากความดูแลของตนเว้นแต่มอบให้คนอื่นที่ประสงค์จะดูแลแทน ผู้ใดฝ่าฝืน ละทิ้งสัตว์ มีโทษปรับสองหมื่นบาท
๕. หากพบสัตว์ถูกปล่อย ละทิ้ง หรือไม่มีเจ้าของ ให้พนักงานเจ้าที่จัดสวัสดิภาพสัตว์ให้แก่สัตว์ตามความเหมาะสม
๖. กำหนดให้เจ้าของสัตว์มีหน้าที่ต้องจัดสวัสดิภาพให้สัตว์เลี้ยงตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ตามแต่ชนิด และลักษณะของสัตว์นั้นๆ ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นความก้าวหน้าของการคุ้มครองสัตว์ เพราะไม่ได้มุ่งที่จะลงโทษผู้ที่ทรมาณสัตว์เท่านั้น แต่คุ้มครองให้สัตว์ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในทุกด้านด้วย^{๔๖}

^{๔๕} ไอลอว์ (<http://ilaw.or.th/>) , ร่างพ.ร.บ.ป้องกันการทารุณสัตว์ ฉบับผ่านกฤษฎีกา.pdf,, **ilaw กฎหมายประชาชนออนไลน์** : <http://ilaw.or.th/sites/default/files/> [๑๗ เมษายน ๒๕๕๖].

^{๔๖} ไอลอว์ (<http://ilaw.or.th/>), ขอแรงคนรักสัตว์ ๑๐,๐๐๐ ชื่อ ดันต่อ พ.ร.บ.ป้องกันการทารุณกรรมสัตว์, **ilaw กฎหมายประชาชนออนไลน์** : <http://ilaw.or.th/node/1336>. [๑๗ เมษายน ๒๕๕๖].

สรุปว่า กฎหมายนี้เป็นกฎหมายเฉพาะที่มีความชัดเจนในแง่ของการเน้นป้องกันเฉพาะสัตว์ที่ถูกทารุณโดยเจ้าของเป็นหลักและเน้นการจัดสวัสดิภาพให้สัตว์ ส่วนสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของก็ให้พิจารณาตามแต่กรณี มีการยกเว้นสัตว์อีกหลายประเภทที่ไม่เข้าข่ายในกฎหมายนี้ ซึ่งความจริงแล้วสัตว์เหล่านี้ก็ไม่ได้ต่างไปจากสัตว์อื่น ๆ ที่ถูกทารุณ และมีโอกาสที่จะถูกทารุณได้เช่นกัน และนี้อาจกลายเป็นช่องว่างของกฎหมายนี้ไปก็เป็นได้ จะอย่างไรก็ตาม กฎหมายนี้ก็ยังคงอยู่ในชั้นพิจารณาครั้งที่ ๓ จึงยังมีโอกาสที่จะปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความรอบคอบต่อไป และการมีกฎหมายนี้เป็นการเฉพาะก็ยังเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการทารุณกรรมต่อสัตว์และสามารถลงโทษผู้ละเมิดได้เป็นอย่างดีเมื่อกลไกศีลธรรมเสื่อมลงไปก็ยิ่งใช้กฎหมายจัดการได้

๒.๒.๒.๔ สถานสงเคราะห์สัตว์ในสังคมไทย การทำงานของสมาคมหรือองค์กรฯ ดังกล่าวข้างต้นนั้น จะสังเกตได้ว่าเป็นการทำงานร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ก่อตั้งขึ้นในสังคมไทย ทั้งหน่วยงานภาครัฐทั้งหน่วยงานเอกชน เช่น มูลนิธิ หรือกรมต่าง ๆ เป็นต้น การดำเนินการเป็นไปภายใต้กฎหมายหรือระเบียบข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นตามสมควรของหน่วยงานนั้น ข้อสังเกตก็คือมีการปฏิบัติงานที่อยู่ภายใต้กฎหมายหรือระเบียบข้อบัญญัติที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปด้วยดี ดังนั้น การมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทารุณสัตว์โดยเฉพาะจะทำให้การทำงานนั้นเป็นไปด้วยดีและชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับมาดูกลุ่ม ศูนย์ สถานสงเคราะห์ หรือหมู่บ้านที่ดูแลเกี่ยวกับสัตว์จะมีความแตกต่างจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนอย่างมาก ในแง่ของงบประมาณต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ดูแล หรือการรักษาสัตว์ ย่อมมีจำกัดต้องใช้จ่ายงบประมาณของตนเองหรือรับบริจาค นับเป็นยุ่งยากอยู่พอสมควรที่จะดูแลสัตว์ได้อย่างดี ถึงกระนั้น ก็ถือได้ว่าเป็นแหล่งพักพิงหรือบ้านเมตตาสำหรับสัตว์ที่ถูกทอดทิ้งหรือทารุณอย่างมาก เราอาจจะแยกกลุ่มดังกล่าวนี้ ได้ดังนี้

๑. ศูนย์พักพิงสัตว์ของทางรัฐ เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลสัตว์ทั้งหลายทั้งที่ถูกทอดทิ้งแล้วจับมาอยู่ในศูนย์ ทั้งที่ถูกทารุณกรรมมา เป็นสัตว์ที่มีเจ้าของและสัตว์ทั่วไปที่อยู่ในสังคมเมือง และเป็นสัตว์ที่ถูกจับได้ในฐานะเป็นของกลางของรัฐที่จะต้องดูแล หน่วยงานดังกล่าว เช่น ศูนย์พักพิงสัตว์จังหวัดนครพนม ศูนย์พักพิงสัตว์จังหวัดบุรีรัมย์ ศูนย์พักพิงสัตว์เขตประเวศ สวนสัตว์ และปางช้างต่าง ๆ เป็นต้น ศูนย์เหล่านี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร องค์การสวนสัตว์ สัตวแพทย์สภา ฯลฯ ศูนย์เหล่านี้มักจะมียุทธศาสตร์ในการเลี้ยงดูทั้งผู้เลี้ยงและสัตว์ รวมทั้งเป็นผู้ควบคุมกำกับในการดูแลสัตว์ทั่วประเทศทั้งในป่าและในเมือง ภายใต้กฎหมายหรือระเบียบของแต่ละหน่วยงาน

๒. มูลนิธิเพื่อสัตว์ เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีจิตใจรักสัตว์ ทำงานจิตอาสาเพื่อสัตว์ เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิช่วยเหลือสัตว์ป่า มูลนิธิเพื่อนช้าง มูลนิธิสงเคราะห์สัตว์พิการปากเกร็ด มูลนิธิบ้านสงเคราะห์สัตว์พิการ (ในความอุปถัมภ์ของหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) โรงพยาบาลสัตว์ และคลินิกรักษาสัตว์ เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้จะเข้าไปช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทารุณ ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชน มีโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับสัตว์และสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่ใหญ่ทำให้มีเจ้าหน้าที่หรืองบประมาณในการดูแลได้อย่างดี มูลนิธิเพื่อนช้างเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำงานได้ชัดเจนมากในประเด็นนี้

เนื่องจากการให้ความรู้ความเข้าใจและเข้าไปช่วยเหลือทั้งความทุกข์และช่วยให้ได้รับสวัสดิภาพที่เหมาะสม และช้างที่ถูกทารุณหรือเจ็บป่วย

๓. บ้านเมตตาสัตว์ เป็นบ้านสัตว์ที่ดูแลโดยประชาชนที่มีจิตใจรักสัตว์ มี ๒ ลักษณะ คือ ๑) เป็นหมู่บ้านที่เลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะ เช่น หมู่บ้านงูจงอาง จังหวัดขอนแก่น หมู่บ้านช้าง จังหวัดสุรินทร์ หมู่บ้านควาย จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ๒) เป็นบ้านเมตตาสัตว์ที่เลี้ยงดูแลสัตว์ที่ถูกทารุณกรรมหรือถูกทอดทิ้ง เช่น บ้านเมตตาสัตว์ของยายมณี แสงจันทร์ จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น มีกรณีหนึ่งที่เกิดเป็นกระแสแห่งการรักสุนัขนั่นคือกรณีของทองแดง สุนัขในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเลี้ยงดู ก่อให้เกิดเป็นความรักสุนัข มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับสุนัขมากมาย เช่น การประกวดสุนัขประเภทต่าง ๆ หรือการแสดงโชว์ของสุนัขตำรวจ เป็นต้น ดังนั้น การเลี้ยงดูสัตว์ทุกชนิดจะต้องทำให้สัตว์รู้สึกปลอดภัยไม่ได้รับการคุกคามหรือทรมานจากการเลี้ยงดูสามารถอยู่ร่วมกับผู้เลี้ยง สัตว์ด้วยกันเองอย่างอบอุ่น

๔. เขตอภัยทาน วัดเป็นสถานที่แห่งเมตตากรุณาช่วยเหลือสรรพสัตว์ที่เดือดร้อนและป้องกันการเบียดเบียนสัตว์ ได้กลายเป็นอีกสถานที่แห่งหนึ่งคือเป็นเขตอภัยทาน สัตว์ที่อยู่ภายในวัดจะต้องไม่ถูกเบียดเบียนหรือไม่ได้รับการเบียดเบียน เป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน เช่น วัดเสือ จังหวัดกาญจนบุรี (เลี้ยงเสือ) วัดเวฬุวนาราม จังหวัดลำปาง (เลี้ยงสุนัข) วัดเขาจีนแล จังหวัดลพบุรี (เลี้ยงนกยูง) วัดไผ่เหลือง จังหวัดนนทบุรี (ทำนาเลี้ยงสุนัขและแมว) เป็นต้น วัดแต่ละแห่งจะต้องดูแลสัตว์กันเองโดยไม่มีงบประมาณ จึงต้องรับบริจาคจากผู้ใจบุญหรือผู้รักสัตว์ การบริหารจัดการจึงกระเทือนกระแทก เป็นไปอย่างยากลำบาก วัดที่ถือว่าเป็นเขตอภัยทานจึงมีน้อยแห่งที่จะรับเลี้ยงดูแลสัตว์ด้วยเหตุผลดังกล่าวและด้วยเหตุแห่งกลิ่นและเสียงของสัตว์เอง

อย่างไรก็ตาม กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการตั้งสถานสงเคราะห์สัตว์นั้นก็เป็ทางออกที่ตืออย่างหนึ่งที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเท่านั้น การแก้ไขปัญหาก็ต้องปลูกฝังวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนให้สอดคล้องกับธรรมชาติด้วยความยินยอมพร้อมใจและปรับตัวเข้าหากัน ดังตัวอย่างงานวิจัยชิ้นหนึ่งของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ที่ได้ทำวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชนพื้นเมืองชาวกะเหรี่ยง พอสรุปได้ว่า ชาวกะเหรี่ยงนั้นถือสัตว์เป็นสิ่งที่มีชีวิตและจิตใจเพราะมีคูครอง มีครอบครัว มีสัจจะ มีญาณ มีการรับรู้เช่นเดียวกับคน สัตว์เล็กและปลาในแม่น้ำจะถูกใช้เป็นอาหารเท่าที่จำเป็น ผู้ที่ถือฤาษีจะไม่กินเนื้อสัตว์เพราะถือว่าเป็นบาป การกินเนื้อสัตว์ก็เหมือนกับกินชีวิตของพี่น้อง ปกติแล้วกะเหรี่ยงผู้ยึดมั่นในศีลจะไม่กินเนื้อสัตว์ในวันพระ เพื่อเป็นการทำตนให้บริสุทธิ์ คนกะเหรี่ยงยังถือว่าสัตว์นั้นมีฐานะที่สำคัญหลายประการในโลก ธรรมชาตินี้ ในโลกทัศน์ของคนกะเหรี่ยง สัตว์ถือว่าเป็นผู้รู้ “ความเป็นไปของธรรมชาติ” มากกว่ามนุษย์ สัตว์สามารถคาดการณ์และพยากรณ์ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้อย่างแม่นยำและดีกว่ามนุษย์ เพราะมีสัญชาตญาณการรับรู้ที่ละเอียดอ่อนกว่า ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้ว สัตว์มีฐานะเสมือน “สื่อกลาง” ที่ทำให้มนุษย์รู้จัก “ความเป็นไปของธรรมชาติ” ซึ่งในโลกทัศน์ของคนกะเหรี่ยงแล้ว มีความหมายใน ๒ มิติด้วยกัน คือ มิติแรก ความเป็นไปทางธรรมชาติ อันมีนัยถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพธรรมชาตินั้น สัตว์มีสัญชาตญาณการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงที่ไวกว่ามนุษย์ มิติที่สอง ความเป็นไปทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจมองเห็นหรือล่วงรู้ได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า แต่สัตว์ซึ่งมีญาณอันละเอียดอ่อนกว่า

สามารถรับรู้ได้ สัตว์จึงเป็นเสมือน “สื่อกลาง” หรือ “ตัวสื่อสาร” ให้มนุษย์ได้ล่วงรู้ถึงความเป็นไปอันได้เกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้น^{๔๗}

ดังนั้น การมีศูนย์พักพิง มูลนิธิ หมู่บ้าน และเขตอภัยทาน เป็นการสงเคราะห์วิธีหนึ่ง ที่ช่วยเหลือสัตว์ได้มาก กระจายอยู่ในเมืองใหญ่เป็นส่วนมาก เนื่องจากสังคมที่เจริญเติบโตเพราะการพัฒนาในภาคส่วนต่าง ๆ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในสังคมจึงเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ส่วนสัตว์ป่าก็มักจะถูกลักลอบนำมาค้าขายในเมืองด้วยเหตุผลต่างกันไป สุดท้ายก็ถูกทอดทิ้งจึงเลี้ยงชีวิตอย่างลำบากเช่นกัน ถ้าหากรัฐมีมาตรการด้านกฎหมายอย่างเหมาะสม เจ้าหน้าที่ปฏิบัติอย่างเข้มแข็ง และประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทั้งในด้านกฎหมายและด้านที่เกี่ยวกับสัตว์ ก็ย่อมไม่เกิดเหตุการณ์น่าเศร้าใจตามที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่าง ๆ กลับจะทำให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของสัตว์และไม่เป็นการทำลายต่อศีลธรรมจริยธรรมอันดีงามด้วย

จากที่อภิปรายมา จะเห็นได้ว่า มีปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมาก โดยเฉพาะกฎหมายนั้นมียกข้อยกเว้นซ้ำซ้อนกัน หน่วยงานที่รับผิดชอบก็กระจัดกระจายไปด้วย ประชาชนและเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในการปฏิบัติงาน รวมทั้งไม่อาจใช้กฎหมายได้อย่างเต็มรูปแบบ จึงกลายเป็นว่าเมื่อกฎหมายถูกประกาศออกมาใช้แล้ว จะทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของกฎหมายนี้ได้ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง อันเป็นการไม่ทำให้ปัญหาเรื่องการทารุณกรรมสัตว์เกิดขึ้นและลดลงได้ดังที่ต้องการ ซึ่งจะประสานสอดคล้องกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือจิตสำนึกทางศาสนาด้วย แต่ที่ปรากฏให้เห็นก็คือทั้งประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและศีลธรรมเป็นอย่างมาก ทำให้สัตว์เป็นจำนวนมากถูกทารุณกรรมหลายรูปแบบตามที่เห็นข่าวทางสื่อ สะท้อนให้เห็นจากข้อเขียนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า

...หมาที่ขมซานอดอยากในเมืองไทยนั้นมีมากมายจริง นอกจากหมาก็ยังมีสัตว์อื่น ๆ ที่ อดอยากถูกทารุณอีกมากมาย โดยไม่มีใครช่วยเหลือสนใจ จะทำอย่างไรกันดี เหตุที่สัตว์ในเมืองไทยต้องอดอยากและถูกทารุณมาก...ในประเทศที่เจริญแล้วทุกประเทศ เขามีสมาคมสงเคราะห์สัตว์เรียกกันว่า “สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์” มีหน้าที่คอยดูแลช่วยเหลือสัตว์ที่ต้องอดอยากหรือเจ็บป่วย และคอยป้องกันมิให้ใครทารุณสัตว์ เมืองไทยเราเคยมี แต่เดี๋ยวนี้เจียบไป ดูเหมือนจะเลิกไปแล้ว เพราะคนที่อ้างว่านับถือศาสนาพุทธ ทุกวันนี้ เห็นแก่ตัว แม้แต่ในทางธรรม มัวไปศึกษาพระอภิธรรมหรือนั่งวิปัสสนา เพื่อสำเร็จมรรคผลนิพพาน เฉพาะตัวกันเสียมาก ชีวิตอื่นที่เป็นทุกข์เดือดร้อนจึงไม่มีใครเหลียวแล บางทีก็มัวไปแก้สัตว์ป่านิยมไพร หมายานอนอดตายอยู่ข้างรั้วบ้านก็เฉยได้ เพราะมันไม่ใช่สัตว์ป่า ทั้งหมดนี้เห็นจะต้องทำกันต่อไปทั้งนั้น^{๔๘}

^{๔๗} ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, **ภูมิปัญญาในเวทวิทยาชนพื้นเมือง**, (นนทบุรี : โลกคุณภาพ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

^{๔๘} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **คนรักหมา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๓ - ๒๐๔.

ข้อความดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงการที่สัตว์ถูกทำทารุณกรรมได้หลายช่องทาง แม้จะเป็นเมืองที่นับถือพระพุทธศาสนาแต่ขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงหลักคำสอนที่ลึกซึ้ง ปฏิบัติกันเพียงแค่หลักเบญจศีลคืองดเว้นไม่ฆ่าสัตว์ แต่ไม่นำเบญจธรรมคือความเมตตากรุณาช่วยเหลือสัตว์มาปฏิบัติให้สมบูรณ์ด้วย โดยเฉพาะกรณีของสุนัขที่อดอยากและถูกทารุณกรรมก็เป็นเรื่องสะท้อนให้เห็นการขาดการปฏิบัติที่แท้จริงอยู่แล้ว การมี พ.ร.บ.ดังกล่าวแล้วเมื่อบวกกับความเข้าใจเรื่องสิทธิของสัตว์และแนวทางของพระพุทธศาสนา จะทำให้การแก้ไขปัญหการทารุณกรรมสัตว์ได้ ดังนั้นวิธีการก็คือควรมีการประสานงานกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของสัตว์ ประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจถึงสิทธิของสัตว์ตามกฎหมายและสวัสดิการของสัตว์ และหามาตรการจูงใจในการที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหหรือการดูแลพิทักษ์สัตว์ การปลูกจิตสำนึกของประชาชนด้วยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สร้างความเข้าใจความตระหนักรู้ในเรื่องที่สัตว์ถูกทารุณ การปฏิบัติตามกฎหมาย และการเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งจะเป็นการร่วมมือในทำให้สัตว์สามารถดำรงชีวิตและเผ่าพันธุ์เอาไว้ได้ในระบบธรรมชาติและเป็นการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนกันและกัน

๒.๓ แนวคิดสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์

จากที่กล่าวมาในประเด็นที่แล้วเกี่ยวกับปัญหาเรื่องสิทธิของสัตว์ในสังคมไทย ซึ่งยังขาดกฎหมายที่จะเอาผิดต่อผู้กระทำการทารุณต่อสัตว์ ในบางประเทศมีกฎหมายที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดปัญหาน้อย ในบางประเทศไม่มีกฎหมายที่เข้มแข็งก็ยังคงเกิดปัญหาให้ได้แก้ไขกันไป คำถามก็คือประเทศที่มีกฎหมายเข้มแข็งเหล่านี้ยึดแนวคิดอะไรเป็นพื้นฐาน ปัจจุบันมีแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอยู่แนวคิดหนึ่งที่มีพลังในการต่อต้าน ก็คือแนวคิดเรื่องสิทธิของสัตว์ (animal rights) ที่มองว่าสัตว์มีสถานะเท่าเทียมกับมนุษย์คือรู้สึกรักชีวิตของตนเอง รู้สึกเจ็บปวดเมื่อถูกทารุณ จึงเสนอแนวทางออกจากปัญหาคือการงดเว้นเนื้อสัตว์ (มังสวิรัต) อันมีภูมิหลังทางด้านศาสนาและปรัชญานั้นก็คือแก่นแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism)^{๔๙} ที่มองว่ามนุษย์นั้นมีสถานะที่สูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย เริ่มตั้งแต่สมัยกรีกเป็นต้นมาจนกระทั่งถึงศาสนาคริสต์ ส่วนแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึก (deep ecology) เป็นการมองแบบองค์รวมมากกว่าปัจเจก พยายามที่จะประสานเชื่อมโยงระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้สมดุลกัน สัตว์จึงกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งในระบบนิเวศหรือธรรมชาติ แนวคิดเหล่านี้ต่างก็มีมุมมองด้านสถานภาพของสัตว์และให้สิทธิต่อสัตว์ที่แตกต่างกัน แนวคิดเหล่านี้กำลังมีอิทธิพลต่อสังคมโลก

๒.๓.๑ แนวคิดสิทธิของสัตว์ (Rights Based Approach)

แนวคิดสิทธิของสัตว์เป็นแนวคิดที่โดดเด่นที่สุดแนวคิดหนึ่งที่นักปรัชญาชาวออสเตรเลียคิดค้นขึ้นคือ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) โดยมีงานเขียนที่เป็นที่ยอมรับการมากคือ Animal Liberation (การปลดปล่อยสัตว์) แต่แนวคิดนี้ก็ถูกพัฒนามาตามลำดับจากการโต้แย้งและเสนอความคิดมาจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน สิ่งที่แนวคิดนี้พยายามชี้ให้เห็นคือความเท่าเทียมกันระหว่าง

^{๔๙} Anthropocentric มาจากคำว่า Anthro แปลว่า มนุษย์ ส่วน Center แปลว่า จุดศูนย์กลาง หมายถึง กลุ่มแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลกและสรรพสิ่งและมีความสำคัญสูงสุด.

มนุษย์กับสัตว์ เช่นเดียวกับการเรียกร้องความเท่าเทียมกันด้านสิทธิของสัตว์ เพศที่สาม หรือความเท่าเทียมกันด้านอื่น ๆ และทำให้เห็นว่าการทารุณสัตว์นั้นเป็นสิ่งเลวร้ายที่มนุษย์ไม่ควรทำ พร้อมทั้งเสนอแนวทางปฏิบัติไว้ด้วย อีกอย่างหนึ่ง แนวคิดนี้เป็นแนวทางทำให้มีการออกกฎหมายเพื่อสิทธิของสัตว์ในอีกหลายประเทศด้วยกัน จึงเป็นแนวคิดที่น่าสนใจต่อการศึกษาเพื่อสนับสนุนประเด็นเรื่องสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ดียิ่งขึ้น

๒.๓.๑.๑ การยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง : ภูมิหลังแนวคิด การยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลกและสรรพสิ่ง เป็นการถือเอาความต้องการของมนุษย์และชีวิตมนุษย์เป็นสำคัญ สัตว์หรือสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้มีสถานะเท่าเทียมกับมนุษย์ ไม่อาจเทียบเคียงกับมนุษย์ได้ เพราะมนุษย์มีคุณค่าทั้งภายในและภายนอกที่สูงกว่าสิ่งต่าง ๆ กล่าวได้ว่าสัตว์มีสถานภาพที่ต่ำกว่ามนุษย์ สาระสำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ “มนุษย์เท่านั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัว (intrinsic value) ส่วนสัตว์และพืชไม่มีคุณค่าภายใน จะมีคุณค่าได้ก็เฉพาะคุณค่านอกตัว (extrinsic value) ที่มนุษย์กำหนดให้เท่านั้น สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์เป็นแค่วิถีไปสู่เป้าหมายหรือจุดหมายที่มนุษย์ต้องการเท่านั้น สิ่งแวดล้อมจึงไม่มีคุณค่าใด ๆ ทั้งสิ้น มนุษย์เท่านั้นเป็นจุดศูนย์กลางของทุกสิ่งบนโลกนี้หรือให้ความสำคัญแก่มนุษย์ที่สุด โดยการอ้างสิทธิในการปกครองหรือดูแลสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้รับสิทธิพิเศษมาจากพระเจ้า”^{๕๐} มนุษย์เท่านั้นเป็นผู้ให้คุณค่ากับสัตว์หรือสิ่งต่าง ๆ แนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในกระแสความคิดแบบปรัชญาและแบบศาสนาคริสต์

ประวัติศาสตร์ปรัชญาตะวันตกเริ่มเป็นที่รู้จักกันในยุคของอาเลส นักปรัชญาชาวกรีกที่แสวงหาปฐมธาตุของสรรพสิ่ง และเจริญรุ่งเรืองที่สุดในยุคของโสเครตีส เพลโต และอริสโตเติล และได้ขยายขอบเขตของปรัชญาออกไปยังประเทศอื่น ๆ ในแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้นเริ่มจากแนวคิดเรื่องสัตว์ของอริสโตเติล (Aristotle ๓๘๔-๓๒๒ BC) ซึ่งได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับธรรมชาติและสัตว์นั้นคือ ประวัติของสัตว์ (History of Animal) และว่าด้วยกำเนิดของสัตว์ (On the Origin of Animals) เขาให้คำอธิบายว่า ธรรมชาติได้สร้างสัตว์เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์ เช่นเดียวกับพืชมีอยู่เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับสัตว์ รวมทั้งสัตว์ป่าเป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์ใช้เป็นอาหาร ทำเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ถ้าเรามีความเชื่อที่ว่าธรรมชาติได้สร้างสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของมนุษย์^{๕๑} ด้วยเหตุผลและคำอธิบายดังกล่าวนี้ เราอาจตีความได้ว่าอริสโตเติลมองว่า สัตว์มีคุณค่าภายนอกตัวเอง (Extrinsic Values) สัตว์ไม่มีจุดมุ่งหมายในตัวเอง แต่มีจุดมุ่งหมายก็เพื่อรับใช้ตามจุดมุ่งหมายของมนุษย์เท่านั้น มนุษย์จึงมีสิทธิในการที่จะใช้สัตว์และถือเอาประโยชน์จากสัตว์ได้ เพราะว่ามีมนุษย์มีสถานภาพที่สูงกว่าสัตว์ตรงที่มนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล ในขณะที่สัตว์จะไม่สามารถในด้านนี้และอาศัยเพียงสัญชาตญาณในการดำรงชีวิตเท่านั้น อริสโตเติลเห็นว่าสรรพสิ่งในโลกสามารถแบ่งออกได้ ๒ ประเภทหลัก คือ ๑) อนินทรีย์สาร (Inorganic Matter) หมายถึงสิ่งไม่มีชีวิตทั้งหลายซึ่งเป็นภาวะระดับต่ำที่สุด ๒) อินทรีย์สาร

^{๕๐} เจริญ ชัยแก้ว, “แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๙๐.

^{๕๑} Aristotle, **Animals and Slavery**, อ้างใน Tom Regan/Peter Singer, **Animal Rights and human obligations**, (New Jersey : Prentice Hall Englewood, 1989), p. 5.

(Organic Matter) หมายถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหลายซึ่งจัดอยู่ในระดับสูงกว่าอนินทรีย์สาร สำหรับอนินทรีย์สารเองแล้วแบ่งออกได้ ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับต่ำสุด คือพืช เป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถรับอาหารเจริญเติบโตและขยายพันธุ์
๒. ระดับกลาง คือสัตว์เดรัจฉานเป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถรับอาหารเจริญเติบโตและแพร่พันธุ์ รวมทั้งสัตว์สามารถรับรู้ทางผัสสะและมีความรู้สึกสุขทุกข์
๓. ระดับสูงสุด คือมนุษย์เหมือนกับพืชและสัตว์ตรงที่สามารถหาอาหาร เจริญเติบโตแพร่พันธุ์ และมีการรับรู้ทางผัสสะ แต่ที่พิเศษกว่านั้นคือมนุษย์สามารถคิดอย่างมีเหตุผลด้วยพุทธิปัญญา^{๕๒}

“วิญญาณ” (Soul) ตามทัศนะของอริสโตเติล หมายถึง “คุณสมบัติที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต” คุณสมบัติที่เรียกว่าวิญญาณจะเกิดขึ้นจากการรวมตัวภายในร่างกายอย่างเหมาะสม และเกิดคุณสมบัติใหม่ มีอยู่ ๓ ประเภท กล่าวคือ

๑. วิญญาณพืช (Vegetative Soul, Nutritive Soul) คือสิ่งที่ทำให้สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่โดยปราศจากความรู้สึก ทำหน้าที่ดูดซับอาหารหล่อเลี้ยงชีวิต
๒. วิญญาณสัตว์ (Sensitive Soul) เป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ และสามารถรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ ได้อย่างดี
๓. วิญญาณมนุษย์ (Rational Soul) เป็นแบบของการรวมตัวของคุณสมบัติที่สำคัญ ๓ ประเภท คือ Vegetative Soul, Sensitive Soul และ Rational Soul^{๕๓}

จากแนวคิดของอริสโตเติลนี้จะทำให้เห็นว่า วิญญาณมนุษย์นั้นทำหน้าที่สำคัญคือรู้จักความงาม ความจริง และศีลธรรม ส่วนสัตว์มีวิญญาณที่สามารถรับรู้ได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น จึงถูกจัดไว้ในสถานภาพที่ต่ำกว่ามนุษย์ เซนต์โทมัส อควินัส (Saint Thomas Aquinas ๑๒๒๕-๑๒๗๔ B.C.) ให้เหตุผลว่า เหตุผลของมนุษย์เป็นคุณลักษณะสำคัญในการยกระดับความสูงส่งของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งสมมติที่พระเจ้าเป็นผู้ประทานพรมาให้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดเป็นเป้าหมายของการกระทำของตนเอง และทำให้มีอิสระในการกระทำของตนเองได้ ส่วนสัตว์ทั้งหลายไม่สามารถคิดเองได้ จึงต้องได้รับการปกครองการบัญชาของพระเจ้า โดยที่พระองค์ได้ทรงมอบหมายให้มนุษย์ผู้มีสติปัญญาและใช้เหตุผลมาปกครองสัตว์ ในขณะที่สัตว์นั้นคิดเองไม่ได้ อีกทั้งยังไม่สามารถกำหนดการกระทำของตนเองได้ แต่จะต้องได้รับการสั่งการให้ทำจากมนุษย์ผู้ปกครองโดยตรง^{๕๔} และดังนั้น มนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางของคุณค่าทั้งปวง มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาในพระฉายาของพระเจ้า มนุษย์เท่านั้นที่มีคุณค่าในตัวเอง สิ่งอื่นจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อนำประโยชน์มาสู่มนุษย์ และความถูกผิดทางจริยธรรมของการกระทำถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตของการกระทำระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน

^{๕๒} พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔๑.

^{๕๓} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๔๔.

^{๕๔} ST.Thomas Aquinas, **Differennces between Rational and Other Creatuers**, อ้างใน Tom Regan/Peter Singer, **Animal Rights and human obligations**, (New Jersey : Prentice Hall Englewood, 1989), pp. 6-9.

เท่านั้น^{๕๕} ในขณะที่ เรอเน่ เดส์คาร์ตส์ (Rene' Descarter ๑๕๙๖-๑๖๕๐ B.C.) มองว่า สัตว์ขาดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล และไม่สามารถใช้ภาษาพูดได้ ทั้งนี้เพราะสัตว์ไม่มีจิตวิญญาณที่เป็นอมตะอย่างมนุษย์ สัตว์มีแต่พลังจิตที่เป็นกลไกแบบกายภาพ จึงทำให้ไม่มีจิตใจในลักษณะที่เป็นนามธรรมเช่นเดียวกับมนุษย์ ถึงแม้ว่ามนุษย์คนนั้นจะมีสติปัญญาที่บิเพียงใดก็ตาม แม้ว่าจะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ แต่มีความสามารถพูดสื่อสารให้คนอื่นฟังพอเข้าใจได้เช่นเดียวกับในกรณีที่มีมนุษย์มีความพิการ หูหนวก ตาบอด หรือขาดอวัยวะสำคัญที่ใช้ในการพูด ก็ยังสามารถใช้เครื่องหมาย หรือท่าทางสื่อความคิดให้กับผู้อื่นได้ แม้บางเรื่องมีสัตว์จำนวนมากมีความแข็งแรงและทำงานได้มากกว่ามนุษย์ ชัยนมากกว่ามนุษย์ แต่คุณสมบัติดังกล่าวมิได้หมายความว่าสัตว์มีจิตอย่างมนุษย์ กิจกรรมทั้งหลายของสัตว์เป็นไปตามการทำงานของอวัยวะของมันเปรียบเสมือนนาฬิกาที่ประกอบด้วยล้อและลูกตุ้มน้ำหนัก ซึ่งสามารถบอกเวลาและวัดเวลาได้ถูกต้อง^{๕๖} และถือว่าทุกสิ่งอย่างในโลกมีอยู่ก็เพื่อประโยชน์สำหรับมนุษย์เท่านั้น มนุษย์คือผู้ซึ่งมีเหตุผล มนุษย์จึงมีความรู้สึกเจ็บปวด ส่วนสัตว์ไม่มีความสามารถทางเหตุผล สัตว์จึงไม่มีจิตใจไม่มีความสามารถทางจิต สัตว์จึงไม่รู้สึกเจ็บปวด ในงานวิจัยของขจิตพรณ อมรปาน กล่าวถึงเหตุผลของเดส์คาร์ตส์ ไว้ว่า “ความเห็นของข้าพเจ้ามิได้โหดร้ายทารุณต่อสัตว์ แต่เป็นการผ่อนผันให้กับมนุษย์ อย่างน้อยที่สุดก็ผ่อนผันให้คนที่มิได้หลงมกมายต่อความเชื่อที่ผิดของพวกไพธากอรัส (Pythagorus) เพราะความเห็นของข้าพเจ้าจะช่วยปลดปล่อยให้กับคนเหล่านี้ให้หายจากความสงสัยที่ว่าเป็นอาชญากรรมหรือไม่เมื่อพวกเขากินสัตว์หรือฆ่าสัตว์”^{๕๗}

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เชื่อว่า สัตว์มีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ สัตว์จึงไม่เหมาะที่จะเกี่ยวข้องกับอาณาจักรจริยธรรม ความถูกผิดทางจริยธรรมของการกระทำมิให้มนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์จะได้ช่วยเหลือให้มนุษย์คนอื่น ๆ มีความเป็นอยู่ในด้านอื่น ๆ ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ภาระหน้าที่ที่มนุษย์มีต่อสัตว์จึงเป็นเพียงหน้าที่โดยทางอ้อมที่จะนำไปสู่ความเป็นมนุษยชาติ หรือกล่าวอีกว่ามนุษย์จะมีความรับผิดชอบต่อสัตว์ได้ก็เพียงเล็กน้อย หรือไม่มีเลยก็ได้ ดังข้อความที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายจะไม่มีจิตสำนึกได้ด้วยตนเองจะมีก็แต่เพียงในลักษณะของวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทาง และจุดหมายปลายทางที่วุ่น ๆ ก็คือมนุษย์ เราจึงสามารถที่จะถามได้ว่า “ทำไมสัตว์ทั้งหลายจึงต้องมีชีวิตอยู่” ซึ่งเรารู้คำตอบแล้วว่าทำไม ภาระหน้าที่ของพวกเราที่มีต่อสัตว์ต่าง ๆ จะเป็นเพียงหน้าที่โดยทางอ้อมที่มุ่งเพื่อนมนุษย์เท่านั้น สิ่งมีชีวิตที่สามารถเข้าใจในเหตุผลได้เท่านั้นที่สมควรจะได้รับข้อผูกพันทางจริยธรรม เพราะจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือต่อการที่จะมีชีวิตอยู่ในด้านอื่น ๆ”^{๕๘} จะเห็นได้ว่าคานท์ปฏิเสธการขยายขอบเขตจริยธรรมไปยังสัตว์ด้วยเหตุผลที่ว่าสัตว์ไม่สามารถใช้เหตุผลได้

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, pp. 6-9.

^{๕๖} Rene Descartes, *Animals Are Machines*, อ้างใน Tom Regan/Peter Singer, **Animal Rights and human obligations**, (New Jersey : Prentice Hall Englewood, 1989), p. 17.

^{๕๗} ขจิตพรณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๒๖.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

นอกจากตัวอย่างนักคิดดังกล่าวที่เน้นเรื่องมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้แล้ว ยังมีนักคิดนักปรัชญาอีกหลายท่านที่เห็นด้วยและสนับสนุนแนวคิดนี้ เช่น จอห์น ล็อก (John Locke) จอร์จ บาร์คลีย์ (George Berkeley) อาเธอร์ โชเพินเฮาเออร์ (Artur Schopenhauer) และเดวิด ฮูม (David Hume) เป็นต้น แนวคิดแบ่งแยกสัตว์ให้แตกต่างจากมนุษย์ยังปรากฏร่องรอยมาจนถึงปัจจุบัน สิ่งหนึ่งที่มองเหมือนกันคือ เรื่องความสามารถในการใช้เหตุผลระหว่างมนุษย์กับสัตว์ โดยเฉพาะการมีภาษาที่ใช้สื่อสารระหว่างกันของมนุษย์ซึ่งสัตว์ไม่มี นอกจากแนวคิดแบบปรัชญาแล้ว คำสอนของศาสนาคริสต์ก็เป็นที่ชัดเจนว่า ถือมนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลกหรือจักรวาล ขอให้พิจารณาข้อความสามบทจากพระคัมภีร์ไบเบิล ที่ว่า

แล้วพระเจ้าตรัสว่า “ให้เราสร้างมนุษย์ตามฉายาตามอย่างของเรา ให้ครอบครองฝูงปลาในทะเล ฝูงนกในอากาศและฝูงสัตว์ ให้ปกครองแผ่นดินทั่วไป และสัตว์ต่าง ๆ ที่เลื้อยคลานบนแผ่นดิน” พระเจ้าจึงสร้างมนุษย์ขึ้นตามพระฉายาของพระองค์ ตามพระฉายาของพระเจ้านั้น พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้น และได้ทรงสร้างให้เป็นชายและหญิง พระเจ้าทรงอวยพระพรแก่มนุษย์ ตรัสแก่เขาว่า “จงมีลูกดกทวีมากขึ้นจนเต็มแผ่นดิน จงมีอำนาจเหนือแผ่นดิน จงครอบครองฝูงปลาในทะเลและฝูงนกในอากาศ กับบรรดาสัตว์ที่เคลื่อนไหวบนแผ่นดิน” พระเจ้าตรัสว่า “ดูเถิด เราให้พืชที่มีเมล็ดทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ทั่วพื้นแผ่นดินและต้นไม้อื่นทุกชนิดที่มีเมล็ดในผลแก่เจ้า เป็นอาหารของเจ้า (ปฐมกาล ๑: ๒๖-๒๙)^{๕๙}

พระเจ้าทรงอวยพระพรโนอาห์และบุตรทั้งหลายของเขา ตรัสแก่เขาว่า “จงมีลูกดกทวีขึ้นจนเต็มแผ่นดิน บรรดาสัตว์บนแผ่นดิน บรรดานกในอากาศ บรรดาสัตว์ที่เลื้อยคลานอยู่บนแผ่นดิน และปลาทั้งสิ้นในทะเลจะยกพวกเจ้า เราอบสัตว์ทั้งปวงไว้ในมือของพวกเจ้า ทุกสิ่งที่มีชีวิตเคลื่อนไหวไปมาจะเป็นอาหารของเจ้า เราจะยกของทุกอย่างให้แก่เจ้า ดังที่เรายกต้นผักเขียวสดให้แก่เจ้าแล้ว (ปฐมกาล ๙: ๑-๓)^{๖๐}

เพราะพระองค์ทรงสร้างเขาให้ต่ำกว่าพระเจ้าแต่หน่อยเดียว และสวมศักดิ์ศรีกับเกียรติให้แก่เขา พระองค์ทรงมอบอำนาจให้ครอบครองบรรดาพระหัตถกิจของพระองค์พระองค์ ทรงให้สิ่งทั้งปวงอยู่ใต้ฝ่าเท้าของเขา คือฝูงแกะและฝูงวัวทั้งสิ้น ทั้งสัตว์ป่าด้วย ตลอดทั้งนกในอากาศ ปลาในทะเลและอะไรต่าง ๆ ที่ไปมาอยู่ตามทะเล(สดุดี ๘: ๕-๘)^{๖๑}

บทคัดสามย่อหน้านี้ สะท้อนให้เห็นภาพชัดเจนว่าโลกถูกสร้างขึ้นเพื่อมนุษย์เป็นประการสำคัญหรือเพื่อมนุษย์โดยเฉพาะ พระเจ้าสนใจแต่มนุษย์เป็นหลักและส่งพวกเขามาเป็นนายเหนือสิ่งสรรพสร้างของพระองค์ ดังนั้น สัตว์หรือสิ่งต่าง ๆ จึงมีสถานะที่ต่ำกว่ามนุษย์อย่างแจ่มชัด ในทัศนะ

^{๕๙} สมาคมพระคริสตธรรมไทย, **พระคริสตธรรมคัมภีร์ ไทย-อังกฤษ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๒-๓.

^{๖๐} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๒.

^{๖๑} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๙๓๐. ในสดุดี (๑๔๙ : ๓-๑๐) ก็ให้สัตว์ทุกชนิดสรรเสริญพระเจ้าเช่นเดียวกัน ดูรายละเอียดได้ในเล่มเดียวกันนี้ หน้า ๑๑๐๖-๑๑๐๗.

ของเดวิด คินสลีย์ นั้น มองว่า อิทธิพลของพระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์ว่ามีอิทธิพลสำคัญทางลบต่อการเกิดและพัฒนาการของวิกฤติด้านนิเวศสมัยนั้น มักจะอ้างเหตุผลสนับสนุนอยู่เสมอ คือ

ประการแรก ในพระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์ ธรรมชาติถูกพรากเอาเทพ เทพี และจิตวิญญาณที่เชื่อว่าธรรมชาตินั้นทรงไว้ซึ่งจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องหรือสถิตอยู่ในวัตถุธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ แม่น้ำ ภูเขา และโลกออกไป แล้วได้เข้าแทนที่เทพเจ้าเก่า ๆ ทั้งหลาย ซึ่งหลายต่อหลายองค์เป็นเทพของธรรมชาติ การปฏิบัติพระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์มีส่วนอยู่มากทีเดียวต่อการที่ธรรมชาติถูกทำให้ไม่ใช่สิ่งลึกลับอีกต่อไป อันเป็นพื้นฐานทางทฤษฎีให้กับโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ในภายหลัง ที่เห็นธรรมชาติว่าไม่ศักดิ์สิทธิ์และเฉื่อยชาอย่างสมบูรณ์ ธรรมชาติเหมาะสมจะถูกควบคุมและจัดการโดยมนุษย์

ประการที่สอง พระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์มีลักษณะเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างชัดเจน และสอนว่ามนุษย์ถูกกำหนดชะตากรรมด้วยอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้ปกครองและครอบครองสิ่งมีชีวิตเผ่าพันธุ์อื่นและธรรมชาติทั่วไป พระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์เน้นแก่นแนวคิดที่ว่ามนุษย์ควบคุมธรรมชาติ และมีแนวโน้มอย่างเด่นชัดที่จะถือเอามนุษย์เป็นแกนกลาง ซึ่งพวกเขาเห็นว่ามีปรากฏอยู่ทั่วไปในพระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาที่มีฐานจากพระคัมภีร์ไบเบิล ในทัศนะเช่นนี้ พระคัมภีร์ไบเบิลกำหนดให้มนุษย์เป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมชาติ ทำให้มนุษย์สูงส่งกว่าธรรมชาติ และเป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ โดยคินสลีย์อ้างถึงความคิดบุคคล ๒ คนมาเป็นฐานสนับสนุน คือ ดี. ที. ซูซูกิ (D.T. Suzuki) นักวิชาการชาวพุทธแห่งญี่ปุ่น ที่ว่า “ผมคิดว่าประเด็นการแบ่งแยกระหว่างธรรมชาติ-มนุษย์ เกิดจากคำอธิบายแบบพระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งกล่าวว่า พระผู้สร้างให้อำนาจแก่มนุษย์ในการครอบครองสรรพสิ่งอื่น ๆ เรื่องราวแบบนี้เองที่เป็นพื้นฐานหลักของการที่ชาวตะวันตกพูดถึงการพิชิตธรรมชาติกันมากเกินไป เมื่อพวกเขาประดิษฐ์เครื่องจักรบินได้ พวกเขาบอกว่าพวกเขาได้พิชิตนภากาศ เมื่อพวกเขาได้ขึ้นสู่ยอดเขาเอเวอร์เรสต์ พวกเขาก็ป่าวประกาศเสียงดังว่าได้ประสบความสำเร็จในการพิชิตภูเขา” และ ลินน์ ไวท์ (Lyn White) ที่ว่า “ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของตะวันตก เป็นศาสนาชนิดที่เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางมากที่สุดเท่าที่โลกเคยมีมา... มนุษย์ร่วมแบ่งปันสถานะเหนือพันธรรมชาติกับพระเจ้าอยู่มากทีเดียว ในทางตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงกับลัทธิบูชาธรรมชาติแบบโบราณและศาสนาทางเอเชียทั้งหลาย...ศาสนาคริสต์ไม่เพียงแต่สถาปนาทวิภาคมนุษย์-ธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ยังยืนยันว่าเป็นเจตจำนงของพระเจ้าที่ให้มนุษย์ขูดรีดธรรมชาติเพื่อจุดหมายที่เขาเห็นว่าเหมาะสมกว่าควร”

ประการที่สาม ข้อเขียนของศาสนาคริสต์จำนวนมากและเทววิทยาแบบคริสต์ ส่วนมากลดค่าของธรรมชาติและวัตถุให้มีสถานะต่ำกว่าเมื่อเทียบกับพระเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นจิตวิญญาณเพียงหนึ่งเดียว^{๖๒}

ตามคำอธิบายของคินสลีย์เช่นนี้ เมื่อแบ่งแยกและจัดลำดับในแนวตั้งแล้ว พระเจ้าซึ่งเป็นจิตวิญญาณบริสุทธิ์จะอยู่ที่ชั้นสูงสุด ต่อด้วยเทวดา มนุษย์ และสิ่งที่ไม่มิจิตวิญญาณ ซึ่งรวมถึงพืช สัตว์ และสิ่งไม่มีชีวิตอื่น ๆ อยู่ที่ชั้นล่างสุดต่ำกว่ามนุษย์ลงมาแม้จะมีความรู้สึกและมีการรับรู้ก็ตาม ในลำดับชั้นของชีวิตเช่นนี้ การแบ่งแยกสำคัญที่สุดไม่ใช่การแบ่งแยกระหว่างผู้สร้างกับสิ่งสร้าง

^{๖๒} David Kinsley, *Ecology and Religion* แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา, (กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒๒-๒๓๐.

หากแต่อยู่ที่สิ่งมีจิตวิญญาณและไม่มีจิตวิญญาณ ตลอดช่วงเวลานี้ ศาสนาคริสต์ยังคงเข้มแข็งและมีอิทธิพลเหนือชีวิตในทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และการเมืองในยุโรปตะวันตกและอเมริกา แก่นแนวคิดหลักกว่าด้วยการเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง จึงเป็นการที่มนุษย์ครอบครองธรรมชาติและความสูงส่งของมนุษย์เหนือสิ่งสร้างอื่น ๆ เป็นแก่นความคิดสำคัญที่เป็นที่นิยมมากที่สุดในการให้ความชอบธรรมแก่แง่มุมต่าง ๆ ของยุคสมัยใหม่หลายแง่มุม ประเทศอังกฤษระยะแรกจะให้ภาพการตีความประเด็นนี้อย่างชัดเจน คือในบทอธิบายพระคัมภีร์ไบเบิลของยุคนี้ ธรรมชาติถูกตีความในแง่ที่เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางเกือบทั้งสิ้น เช่นด้านที่เป็นอันตรายของธรรมชาติถูกตีความว่าเป็นผลของการตกต่ำของมนุษย์ กล่าวคือเป็นการลงโทษอดัมและอีฟ พระเจ้าทำให้ธรรมชาติกลายเป็นสิ่งคุกคาม ในขณะที่ก่อนการตกต่ำ ธรรมชาติใจดีและเป็นมิตรต่อมนุษย์ ธรรมชาติถูกอธิบายว่ามีมลทิน ตกต่ำ เป็นขบถและน่าเกลียดชัง ไม่ใช่เพราะตัวมันเอง หากแต่เป็นผลของพฤติกรรมทางศีลธรรมของมนุษย์ เป็นการสะท้อนสภาวะของมนุษย์ เป็นความเข้าใจจากมุมมองที่เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างเคร่งครัด^{๖๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ย้าให้เห็นว่า “แนวคิดสำคัญที่เรียกว่า “มนุษยนิยม” (humanism) ซึ่งเชิดชูคุณค่าความสามารถและความสำคัญของมนุษย์ โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล พร้อมทั้งให้ความสำคัญแก่ตัวบุคคลหรือปัจเจกชน และสนใจในธรรมชาติตามสภาพที่เป็นจริง อันเป็นแนวคิดที่เฟื่องฟูขึ้นจากการศึกษาวรรณคดีกรีกและโรมันโบราณ”^{๖๔} ในยุคนี้จึงเป็นการเพิ่มมุมมองใหม่ด้วยการให้ความสำคัญกับตัวมนุษย์มากกว่าพระเจ้าอันเป็นฐานแนวคิดแบบเดิม การมองมนุษย์เป็นสำคัญจึงทำให้เกิดความเยื่อหยิ่งในตัวตน มองสิ่งอื่นหรือสัตว์อื่นต่ำกว่าไปด้วย เมื่อบวกกับความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว มนุษย์จึงพยายามที่จะพิชิตธรรมชาติและสัตว์อื่น ๆ ให้อยู่ใต้อำนาจของมนุษย์ สถานภาพของสัตว์จึงอยู่ภายใต้การครอบครองของมนุษย์เช่นเดียวกับธรรมชาติ

การยอมรับว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลกและจักรวาลแบบเทววิทยา ทำให้มนุษย์ถูกมองว่ามีคุณค่าในตัวเองและสิ่งอื่นไม่มีคุณค่าและจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อเป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์เท่านั้น สัตว์และสรรพสิ่งที่อยู่ต่ำกว่ามนุษย์ถูกเอารัดเอาเปรียบด้วยการทำลายและคุกคามต่อชีวิต ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้ถูกตั้งคำถามว่ามีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ ที่จะยังมีความคิดเห็นในการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางต่อไป คำถามด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้น มีความพยายามที่จะขยายขอบเขตของศีลธรรมไปยังสัตว์ทั้งหลายด้วย เมื่อสัตว์หลายจำแนกถูกทารุณอย่างรุนแรงและถูกฆ่าอย่างโหดร้าย ศีลธรรมที่เกิดขึ้นเดิมจะครอบคลุมเพียงแค่มนุษย์ด้วยกันเองเท่านั้น ไม่ครอบคลุมมายังสัตว์ตามความคิดของผู้ที่รักสัตว์จำนวนจึงเห็นว่าศีลธรรมควรที่จะครอบคลุมไปยังสัตว์ด้วย ทำให้เกิดประเด็นถกเถียงกันขึ้นว่าสถานภาพทางด้านศีลธรรมของสัตว์ควรจะมีหรือไม่ และสามารถจะอยู่ในขอบเขตได้เท่าใด การตีความธรรมชาติแบบสมัยใหม่ของประเทศอังกฤษข้างต้นที่มองว่าเป็นผลของพฤติกรรมทางศีลธรรมของมนุษย์มากกว่า การละเมิดศีลธรรมทางศาสนาเป็นเรื่องผิดบาป การกระทำทารุณต่อสัตว์จึงเป็นการละเมิดศีลธรรมที่ผิดบาปด้วย สะท้อนให้เห็นว่าการยึดโยงกับแนวคิด

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘-๒๓๙.

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๙.

ที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางเริ่มจะเบาลง มีความพยายามที่จะปรับตัวให้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงยึดมนุษย์เอาไว้ให้ได้อยู่ก็เพื่อผลประโยชน์สำหรับมนุษย์นั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ความคิดของนักปรัชญายุคเก่าเน้นเรื่องเหตุผลเป็นหลักหรือมักอ้างถึงศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถใช้เหตุผลและอ้างพระเจ้าที่สร้างมนุษย์ในแบบที่ใกล้เคียงพระองค์แล้ว ประทานสิ่งต่าง ๆ มาให้รับใช้มนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์จึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ สัตว์จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อเป็นเครื่องมือหรือประโยชน์ที่จะทำให้นมนุษย์ไปสู่จุดหมายต่าง ๆ ตามความต้องการของมนุษย์ ในทัศนะของกลุ่มที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางมองว่าสัตว์ไม่สามารถเข้าถึงเรื่องศีลธรรมหรือมีความสัมพันธ์ทางศีลธรรมแบบมนุษย์ได้เพราะสัตว์ไม่สามารถใช้เหตุผลหรือสื่อสารได้อย่างมนุษย์ (ข้ออ้าง) ด้วยเหตุนี้การขยายขอบเขตทางศีลธรรมไปยังสัตว์จึงเป็นไปได้หรือไม่ได้หรือไม่สมควร ศีลธรรมมีไว้ก็เพื่อมนุษย์ด้วยกันเอง อย่างน้อยที่สุดหลักศีลธรรมเหล่านี้มีได้ก็เป็นเพียงทางอ้อมเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ความสูงส่งกว่าของมนุษย์ถูกอ้างเป็นเหตุผลสนับสนุนวิธีการที่มนุษย์เข้าครอบครองสิ่งสร้างอื่น ๆ เหตุผลที่อ้างมาสนับสนุนความสูงส่งกว่าของมนุษย์มีมากมาย แต่ที่รู้จักกันมากที่สุดและที่เราคุ้นเคยกันมากที่สุดได้แก่ มนุษย์เท่านั้นมีเหตุผล มีผล มนุษย์เท่านั้นที่สามารถประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรมได้ มนุษย์เท่านั้นที่มีวิญญาณหรือมีธาตุชีวิต โดยมองธรรมชาติว่าเป็นวัตถุไร้ชีวิตและเผ่าพันธุ์อื่นเป็นจักรกลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนสัตว์นั้น แม้ว่าจะมีพฤติกรรมบางอย่างเหมือนมนุษย์ก็ตาม แต่จริง ๆ แล้วไม่มีจิตหรือวิญญาณ การที่แนวคิดหลักของพระคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์ได้เน้นย้ำต่อจากปรัชญาสอกรีตต่อท่าทีแบบสมัยใหม่ต่อธรรมชาตินั้นเห็นได้อย่างชัดเจน การที่ศาสนาคริสต์ผสมผสานแนวคิดของตนเองกับปรัชญากรีก ทำให้เน้นย้ำความคิดแบบยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางอย่างเข้มข้น ข้อพิจารณาของคินสเลย์ได้ชี้ให้เห็นถึงการลดความน่าเชื่อถือของธรรมชาติที่เคยมีมาของคริสต์ศาสนาและพร้อมกับการพยายามอ้างสิทธิ์ในการครอบครองธรรมชาติทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก คือ

ประการแรก มีตัวอย่างมากมายในโลกที่ไม่ใช่ศาสนาคริสต์ที่ผู้คนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การทำการเกษตรเองก็เป็นการลงมือจัดการกับแผ่นดิน การก่อสร้าง การทำไม้ การขุดคลอง ทั้งหมดนี้มีอยู่ทั่วไปในโลกของศาสนาอื่น และไม่ได้ถูกขัดขวางจากความเชื่อเรื่องวิญญาณในธรรมชาติ การเข้าใจโลกแบบศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาคริสต์ให้ถูกต้องมากกว่านั้น ควรจะเป็นการเน้นย้ำว่าป่าไม้ ภูเขา และสายน้ำ บางแห่งบางที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นพิเศษ แต่บางที่บางแห่งไม่ศักดิ์สิทธิ์

ประการที่สอง มีข้อความบางข้อความในพระคัมภีร์ไบเบิลที่บอกว่าโลกธรรมชาติได้รับความเคารพ แม้จะไม่ถึงกับยำเกรงก็ตาม ตรงกันข้ามไม่มีข้อความใดบ่งบอกว่าธรรมชาติเป็นวัตถุไร้ชีวิตที่มนุษย์สามารถจัดการได้อย่างง่ายดาย ดังความเห็นต่อพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิม ที่ว่า “จากพระคัมภีร์ไบเบิล โลกธรรมชาติ “มีชีวิต” หรือมีวิญญาณครอง ในข้อความ...หลายแห่ง โลกโดยรวมดินแดนเฉพาะบางแห่ง ดิน พืชพันธุ์ และชีวิตสัตว์ ถูกบรรยายว่ามีชีวิตชีวา มีความอ่อนไหวตอบสนอง และตอบโต้ต่อความดีและความชั่วที่หล่อหลอมโดยพระเจ้าและมนุษย์ พวกมันเข้าสู่ความสัมพันธ์ในทางจริยธรรมและแม้กระทั่งกฎหมาย มันอาจเชื่อฟังหรือไม่เชื่อฟังพระเจ้า ข้อเท็จจริงพวกนี้ยืนยันถึงความเข้าใจ...ที่ว่า ชีวิต “กึ่งมนุษย์” และ มี “ศีลธรรม” แทรกซึมอยู่ในธรรมชาติทั้งหมด ทั้งพื้นดินและทะเล ภูเขาและหุบเขา ดาวฤกษ์และดาวเคราะห์ ด้วยเหตุนี้ จึง

ยุติธรรมที่จะสรุปว่าธรรมชาตินี้ห่างไกลจาก “การทำให้ไร้ชีวิต” ในความคิดแบบพระคัมภีร์ไบเบิล” คินสลีย์ตอกย้ำว่า โลกธรรมชาติอาจจะไม่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นเทพในพระคัมภีร์ไบเบิล แต่มันไม่ตายไร้ชีวิต หรืออยู่นอกขอบเขตทางศีลธรรมแห่งพระเจ้าอย่างแน่นอน มันอาจถูกละเมิด ถูกคุกคาม และถูกทำให้มัวหมองโดยมนุษย์ และได้ตอบด้วยการขับไล่ไสส่งและอารมณ์อื่น ๆ พระคัมภีร์ไบเบิลวางข้อกำหนดมากมายพอสมควรเกี่ยวกับการที่มนุษย์จะปกครองธรรมชาติสอนเรื่องการจำกัดขอบเขตการมีอำนาจเหนือโลกของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งว่าพระคัมภีร์ไบเบิลไม่ได้สอนให้อยู่เหนือธรรมชาติ ยังมีมิติบวกที่สอนมนุษย์ในแง่ดี เช่น มนุษย์ถูกห้ามไม่ให้กินสัตว์ “ไม่สะอาด” บางชนิด และมีข้อห้ามหลายข้อเกี่ยวกับอาหารการกิน กฎอีกข้อหนึ่งห้ามฆ่าแม่และลูก เช่น ในกรณีของรังนก (เฉลยธรรมบัญญัติ ๒๒:๖-๗)^{๖๕} และยังมีคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสัตว์ไว้เสมอ ๆ จะเห็นได้ว่าเรื่องเหล่านี้เป็นไปในทางที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีเมตตา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสัตว์เลี้ยงในครัวเรือน (เช่น ในเฉลยธรรมบัญญัติ ๒๕:๔ อย่าเอาตะกร้อครอบปากวัวเมื่อมันกำลังนวดข้าว อยู่ เป็นต้น)

ประการที่สาม การลดคุณค่าของกายและวัตถุ แก่นความคิดนี้มิได้เกิดขึ้นในพระคัมภีร์ไบเบิล ถึงแม้ว่าโลกจะต้องเผชิญกับผลสืบเนื่องทางลบที่เกิดจากการตกต่ำของมวลมนุษยก็ตาม พระคัมภีร์ไบเบิลก็ยังมี การชื่นชมความเมตตาของโลกอยู่ และแก่นความคิดเรื่องดินแดนทรงสัญญาอันเปี่ยมไปด้วยนมและน้ำผึ้งก็เป็นแก่นสำคัญเช่นกัน^{๖๖} มานพ นักการเรียน สรุปเหตุผลไว้ดังนี้

๑. มนุษย์เป็นผู้รู้จักคิด (Consciousness Uniquely Human)
๒. เมื่อชีวิตมนุษย์จักต้องดับสูญ มนุษย์มีดวงวิญญาณที่เป็นอมตะ (Moral Lives And Immortal Souls)
๓. พระเจ้าให้สิทธิและอำนาจแก่มนุษย์เพื่อปกครองสิ่งต่าง ๆ (God's Rights and Humanity's Dominion)
๔. มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเองและสัตว์เป็นเพียงวิถีทางจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของมนุษย์นั้น (Human Ends and Animal Means)^{๖๗}

การมีทัศนะที่เป็นไปในทางลบต่อธรรมชาติและสัตว์เช่นนี้ มักจะถูกโต้แย้งว่ามองเพียงด้านเดียว จึงมีนักคิดที่เห็นว่าในคัมภีร์ไบเบิลและคริสต์ศาสนายังมีมิติเชิงบวกบางอย่างต่อหรือความคิดที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้นอ่อนลง ดังที่ปรากฏในงานของ ออกัสติน (Augustine ค.ศ. ๓๕๔-๔๓๐) เป็นต้น แต่การอ่อนลงนี้ก็ไม่ได้ทำให้ความคิดที่เน้นอยู่ในคัมภีร์นั้นลดลงไปด้วย กลับเป็นการยืนยันให้เห็นถึงความคิดชัดเจนมากกว่า

จากที่ได้อภิปรายมาสรุปได้ว่า กลุ่มที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้นเห็นว่าสัตว์นั้นไม่มีสถานภาพทางด้านศีลธรรมหรือไม่อาจยอมรับการที่สัตว์จะมีศีลธรรมได้ เหตุผลหลักที่นำมาสนับสนุนคือมนุษย์เท่านั้นมีเหตุผลและสามารถประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรมได้ ส่วนสัตว์นั้นไม่มี

^{๖๕} สมาคมพระคริสตธรรมไทย, พระคริสตธรรมคัมภีร์ ไทย-อังกฤษ, หน้า ๓๒๕.

^{๖๖} David Kinsley, *Ecology and Religion* แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา, หน้า ๒๔๘-๒๕๓.

^{๖๗} ผศ.มานพ นักการเรียน, พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘.

มนุษย์เท่านั้นที่มีวิญญาณหรือมีธาตุชีวิต ส่วนสัตว์ไม่มีจิตวิญญาณและไม่มีเหตุผล แม้จะมีพฤติกรรมเชิงศีลธรรมก็ตาม การขยายขอบเขตทางด้านศีลธรรมไปยังสัตว์จึงเป็นไปได้ ต่อมาก็มีท่าทีที่อ่อนลงแต่ก็เป็นไปในด้านผ่อนผันพฤติกรรมสำหรับมนุษย์เท่านั้น ในคัมภีร์ไบเบิลและศาสนาคริสต์ในยุคต้นและยุคกลางยังเป็นการเน้นย้ำอย่างเข้มแข็ง เพราะการผสมผสานกับแนวคิดปรัชญากรีก ซึ่งต่อมาแนวความคิดที่ลดคุณค่าและความพยายามพิชิตธรรมชาติก็อ่อนลง มีการปรับท่าทีในการอ่อนโยนต่อธรรมชาติมากยิ่งขึ้นนั่นคือการพยายามอ้างคำสอนในคัมภีร์บางส่วนที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับธรรมชาติและนักการศาสนาที่มีพฤติกรรมหรือสอนให้อ่อนน้อมต่อธรรมชาติดังกล่าวแล้ว การมีคำสอนที่เป็นปฏิกิริยาต่อโลกธรรมชาติโดยยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางจึงทำให้สัตว์หรือสิ่งอื่น ๆ ถูกลดสถานะต่ำกว่าและได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

๒.๓.๑.๒ สถานภาพทางศีลธรรม สิทธิของสัตว์ และแนวทางออก การมองความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์ทำให้ไม่ยอมรับสถานภาพทางด้านศีลธรรมและไม่ยอมรับขยายขอบเขตทางด้านศีลธรรมไปยังสัตว์ เหตุผลก็คือสัตว์ไม่มีคุณค่าในตนเอง เนื่องจากสัตว์ถูกสร้างเป็นเครื่องมือขึ้นก็เพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ มนุษย์เท่านั้นที่มีคุณค่า ศีลธรรมมีอยู่ในขอบเขตของมนุษย์เท่านั้น ขอบเขตทางศีลธรรมจึงไม่ได้มีการแผ่ขยายถึงการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ เมื่อเป็นเช่นนี้สัตว์ที่ไม่ได้รับการยอมรับสถานภาพทางด้านศีลธรรมจึงปราศจากสิทธิ สิทธิของสัตว์ไม่มีอยู่จริง และความคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ก็เน้นไปที่บัญชาของพระเจ้าที่ให้นมนุษย์มีอำนาจเหนือสัตว์และธรรมชาติ เพื่อรับใช้ประโยชน์ของมนุษย์เป็นประการสำคัญ การเอาสัตว์มาเลี้ยงดูมองว่าเป็นตัวอย่างสมบูรณ์แบบของสิ่งที่พระเจ้าได้ตั้งใจในการสร้างสรรค์มันขึ้นมา โดยมองกันว่า แกะ หมู และวัว เมื่ออยู่ในความดูแลของมนุษย์นั้นจะดีกว่าที่จะถูกทิ้งให้ถูกโจมตีโดยสัตว์ล่าเหยื่อ ในขณะที่การฆ่าสัตว์เพื่อการบริโภคของมนุษย์อาจดูเหมือนว่าโหดเหี้ยมก็ตาม อาจสรุปได้ว่ากลุ่มแนวคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้นไม่ยอมรับว่าสัตว์สามารถมีสิทธิได้เท่าเทียมเช่นเดียวกับมนุษย์ จะอย่างไรก็ตาม ผ่านไปหลายศตวรรษความคิดดังกล่าวก็ถูกท้าทายด้วยกลุ่มสิทธิของสัตว์ในยุคใหม่ที่ว่ามนุษย์และสัตว์มีสิทธิเหมือนกัน

กลุ่มที่สนับสนุนสิทธิสัตว์พยายามหาเหตุผลเพื่อสนับสนุนให้ตั้งอยู่บนรากฐานทางจริยธรรมและศีลธรรม แนวคิดเหล่านี้เริ่มชัดเจนในประเทศอังกฤษโดยราชสมาคมเพื่อการพิทักษ์สัตว์ (Royal Society for the Protection of Animals) ช่วงศตวรรษที่ ๑๙ นำโดย เฮนรี ซอลต์ (Henry Salt ๑๘๕๑-๑๙๓๙) ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๙๖ มาแล้ว ประเทศอังกฤษออกกฎหมายห้ามการละเล่นที่ปล่อยหมาดุร้ายเข้าทำร้ายหมิที่ถูกล่ามโซ่ไว้ ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิงที่นิยมกันในช่วงนั้น และในปี ค.ศ. ๑๖๔๑ “คณะแห่งเสรีภาพ” ของอาณานิคมเบย์ในแมสซาชูเซตส์ห้ามการกระทำทารุณต่อสัตว์ การก่อตั้งราชสมาคมฯ เป็นเครื่องหมายของความพยายามอย่างเป็นระบบที่จะกระตุ้นความเห็นสาธารณะเพื่อต่อต้านการปฏิบัติอย่างทารุณต่อสัตว์ และเร่งรื้อให้เกิดการออกกฎหมายห้ามการทำร้ายสัตว์ ผู้นำของขบวนการนี้ในอังกฤษบางคนเคยเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านการมีทาส และเหตุผลของพวกเขาก็ใช้ในการสนับสนุนการกระทำที่เหมาะสมต่อสัตว์นั้น บางครั้งก็ถอดแบบจากวิธีการที่ใช้มองเรื่องการจัดการมีทาส กล่าวคือเพียงเพราะการที่ชีวิตหนึ่งถูกถือว่าต่ำกว่าคนในลำดับขั้นอะไรสักอย่าง (เช่นเดียวกับที่มักจะเป็นในกรณีทาส ผู้หญิง

และเด็ก) ไม่ได้ให้สิทธิแก่คนที่ถือว่าตนสูงกว่าในการขูดรีดประโยชน์ ทรมาณ หรือฆ่าชีวิตนั้น การปฏิบัติต่อชีวิตอื่นอย่างมีมนุษยธรรมนั้นเป็นสิ่งเหมาะสมเมื่อพบว่าชีวิตหนึ่ง ๆ สามารถรับรู้ความทุกข์และความเจ็บปวด สำหรับผู้ก่อตั้งราชสมาคมฯ แล้ว สัตว์ถูกมองว่ามีสิทธิบางประการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้าย หรือถูกทารุณ โดยผู้ที่เห็นว่าตนเองเหนือกว่า^{๖๘}

เฮนรี เอส. ซอลต์ เป็นคนที่มีวิธีคิดอิสระที่เป็นขบถต่อสังคมสมัยวิกตอเรียหลายด้าน เขาละทิ้งอาชีพครูในโรงเรียนอีตันเมื่อปี ค.ศ.๑๘๘๕ และไปใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายในชนบทเพื่อเป็นการประท้วงสิ่งที่เขาเรียกว่า ความโหดเหี้ยมของสังคมที่มีการศึกษาในยุคสมัยของเขา เขาเป็นผู้สนับสนุนลัทธิสังคมนิยมในยุคสมัยที่แนวคิดนี้ไม่เป็นที่ชื่นชอบในอังกฤษอย่างมาก และเป็นนักมังสวิวัติในยุคสมัยที่การกินเนื้อเป็นที่แพร่หลาย และมักจะถูกถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาย และเขายังเป็นนักสันตินิยมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ อันเป็นจุดยืนที่ไม่เป็นที่นิยมชมชอบในยุคนั้นอีกด้วย^{๖๙} ซอลต์ยกกรณีให้เห็นเรื่องสิทธิสัตว์ การอธิบายจำนวนมากของเขาได้รับการเชื่อถือปฏิบัติตามโดยกลุ่มผู้สนับสนุนการปลดปล่อยสัตว์ร่วมสมัย ซอลต์แสดงให้เห็นว่าเพียงเพราะการปราศจากความรู้สึกเป็นเครือญาติกับสัตว์ ทำให้ผู้คนลังเลที่จะขยายสิทธิออกไปให้ครอบคลุมถึงพวกมันด้วยสัตว์ในฐานะสิ่งที่มีความรู้สึกที่สามารถรับรู้ความเจ็บและความทรมาน มีสิทธิมากพอ ๆ กับมนุษย์ในการเป็นอิสระจากการกระทำที่ทารุณและเจ็บปวด จึงเป็นความอยู่ดีธรรมที่สัตว์จะต้องมีสถานภาพที่ต่ำกว่า พื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างเป็นธรรมและเที่ยงธรรมคือความเคารพชีวิตทั้งหมดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาเขียนไว้ว่า “มิใช่ชีวิตมนุษย์แต่เพียงอย่างเดียวที่น่ารักใคร่และศักดิ์สิทธิ์ แต่รวมถึงชีวิตที่บริสุทธิ์และสวยงามทั้งปวงด้วย สาธารณรัฐอันยิ่งใหญ่ของอนาคตจะไม่จำกัดความดีงามของตัวเองไว้ที่มนุษย์”^{๗๐} การขยายสิทธิให้แก่สัตว์นั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของการบรรลุคุณภาวะทางจริยธรรมในที่สุดของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ขอบเขตทางศีลธรรมจะวิวัฒนาการกว้างและลึกซึ้งมากขึ้น วิวัฒนาการทางจริยธรรมของเผ่าพันธุ์มนุษย์ในที่สุดแล้วจะนำมาซึ่งความตระหนักว่าสัตว์ก็สมควรได้รับสิทธิพื้นฐานเช่นเดียวกับมนุษย์อย่างแน่นอน “การปลดปล่อยมนุษย์ออกจากความทารุณและความอยู่ดีธรรมจะนำมาซึ่งการปลดปล่อยสัตว์เช่นกันในไม่ช้า การปฏิรูปทั้งสองประการเชื่อมโยงกันอย่างไม่อาจแยกจากกันได้ และไม่มีประการใดที่สามารถเป็นจริงอย่างสมบูรณ์ได้อย่างโดด ๆ”^{๗๑} เมื่อใดที่มนุษย์ประสบความสำเร็จในการบรรลุถึงมนุษยธรรมอย่างสมบูรณ์ เมื่อนั้นขอบเขตทางจริยธรรมของพวกเขาก็จะเหยียดออกจนรวมเอาความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมีสิทธิสัตว์

นอกจากซอลต์แล้วก็มีแนวคิดประโยชน์นิยมที่มีความคิดใกล้เคียงกันโดย เจเรมี เบนธัม และ สจ๊วต มิลล์ ส่วนทอม รีแกน (Tom Regan) และ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) ก็จัดอยู่ในกลุ่มเช่นเดียวกัน กลุ่มนี้เน้นเรื่องประโยชน์สุขเป็นหลัก แต่ก็มีแนวคิดที่แตกต่างกันไปบ้าง โดยภาพกว้าง ๆ แล้ว กลุ่มนี้มองว่ามนุษย์มีความรู้สึกสุขหรือทุกข์ และพอใจหรือเจ็บปวดได้ ความรู้สึกนี้เมื่อพิจารณาแล้วสัตว์ก็มีได้เช่นเดียวกัน สิ่งที่น่าทึ่งก็คือความรู้สึกเจ็บปวดมากกว่าเหตุผล มนุษย์ไม่ควรถูกทรมานฉันใด สัตว์ก็ไม่ควรจะถูกทรมานเช่นเดียวกัน เกณฑ์ที่จะพิจารณากันก็คือความรู้สึกเป็นหลัก

^{๖๘} David Kinsley, **Ecology and Religion** แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา, หน้า ๓๗๒-๓๗๓.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๓-๓๗๔.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๔.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๔-๓๗๕.

และถือว่าเป็นเกณฑ์ทางศีลธรรมจริยธรรมด้วย ความรู้สึกของสัตว์นี้อาจไม่เท่ากันกับความรู้สึกของมนุษย์ที่มีสมรรถนะสูงกว่า แต่ก็ควรที่จะได้รับการพิจารณาสิทธิ อย่างไรก็ตาม สิ่งในกลุ่มนี้ได้แย้งก็คือความไม่เท่าเทียมด้วยการอ้างเหตุผลและภาษาซึ่งเป็นสิ่งที่สัตว์มีไม่เหมือนกับมนุษย์ แต่ความรู้สึกเจ็บปวดทรมานนี้เองจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์นั้นพิจารณาว่าสมควรที่สัตว์นั้นจะได้จะได้รับสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิ ดังที่เจเรมี เบนธัม กล่าวว่า

คงมีสักวันที่สัตว์จะได้รับสิทธิที่ไม่ถูกรีดรอนไปโดยมนุษย์ ผู้เผด็จการชาวฝรั่งเศสได้พบความจริงที่ว่าสัตว์ที่เป็นสัตว์ไม่ควรเป็นเหตุผลที่ชี้วัดความแตกต่างระหว่างมนุษย์ สัตว์ก็เช่นกัน ไม่ควรที่จะใช้ความสามารถในการใช้เหตุผลหรือความสามารถในการใช้ภาษา เป็นเหตุผลในการรีดรอนผลประโยชน์ที่สัตว์จะได้รับ ถ้าสมมติว่าคิดในแง่อื่น อะไรคือสิ่งที่พวกสัตว์จะได้ประโยชน์? สัตว์เหล่านั้นมีเหตุผลหรือไม่? หรือสัตว์เหล่านั้นสามารถพูดภาษามนุษย์ได้หรือไม่? แต่อยู่ที่ว่าสัตว์เหล่านั้นสามารถเจ็บปวดทุกข์ทรมานได้ไม่ใช่หรือ?^{๗๒}

กลุ่มนี้จึงได้แย้งถึงสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์เพราะไม่เห็นด้วยกับการใช้เหตุผลและภาษามาเป็นเครื่องในการชี้วัดสถานภาพ ความรู้สึกสุขหรือทุกข์เป็นตัววัดสถานภาพทางศีลธรรมมากกว่า และมองว่าสัตว์ก็ควรได้รับสิทธิเช่นเดียวกัน ความคิดของกลุ่มยังพัฒนาต่อไปได้อีก โดย ทอม รีแกน (Tom Regan) และ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) โดยเฉพาะซิงเกอร์นักปรัชญาชาวออสเตรเลียได้อธิบายเรื่องนี้ในงานชื่อ Animal Liberation ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ.๑๙๗๕ สำหรับรีแกนเห็นว่า สัตว์มีสิทธิเหมือนกับมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์และสัตว์ต่างก็มีคุณค่าโดยธรรมชาติ (Inherent Value) อยู่ในตัวเท่ากับเป็นสิ่งมีชีวิต (Subject-of-a-life) ดังนั้น จึงไม่ควรที่จะนำสัตว์มาทดลอง และเป็นที่ผิดจริยธรรม การที่นำสัตว์มาทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ ทำให้สิทธิของสัตว์ที่มีอยู่ถูกละเมิด ทำให้สัตว์ถูกมองว่าขาดคุณค่า คือลดคุณค่าลงไปเพียงแค่มิประโยชน์เพื่อสิ่งอื่น สัตว์จึงถูกปฏิบัติอย่างขาดความเมตตา ส่วนซิงเกอร์นั้นให้เหตุผลว่า สัตว์ควรมีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์ เนื่องจากสัตว์มีความสามารถที่รับรู้ต่อความเจ็บปวดเพราะฉะนั้น สัตว์ไม่ควรต้องทนทุกข์ทรมานหรืออย่างน้อยที่สุดมีสิทธิไม่ต้องทนทุกข์ทรมานโดยไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้การนำสัตว์มาทดลองจึงเป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรม เพราะการปฏิบัติการทดลองกับสัตว์เป็นการกระทำที่เห็นความสำคัญของสิทธิการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ (Specialism) ทั้งที่มนุษย์กับสัตว์ต่างก็มาจากรบรพบุรุษที่เหมือนกัน มีลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นสัตว์จึงควรได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกับมนุษย์^{๗๓}

ซิงเกอร์นั้นจึงไม่เห็นด้วยกับการยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางและอ้างเหตุผลและภาษามาใช้เป็นเกณฑ์วัดซึ่งก็ไม่ได้แตกต่างกับการเรียกร้องสิทธิของสตรี สัตว์ เพศ ที่มนุษย์ยกขึ้นเพื่อ

^{๗๒} Jeremy Bentham, A Utilitarian View, อ้างใน Tom Regan/Peter Singer, **Animal Rights and human obligations**, (New Jersey : Prentice Hall Englewood, 1989), p. 26. และ ขจิตพรธณอมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๓๖-๓๗.

^{๗๓} ผศ.มานพ นักการเรือน, **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา**, หน้า ๗๗-๗๘.

เรียกร้องให้เกิดความเท่าเทียมกันและปฏิบัติด้วยความเท่าเทียม คุณสมบัติเหล่านี้จึงนำมาอ้างในกรณีสิทธิสัตว์ไม่ได้เช่นเดียวกับเรื่องสีผิว เพศ หรือชาติพันธุ์ เพราะทำให้เกิดอคติทางด้านเผ่าพันธุ์ เพราะมุ่งแต่ประโยชน์ของกลุ่มตนเองและต่อต้านประโยชน์ของกลุ่มอื่น เนื่องจากเป็นที่ชัดเจนว่าสัตว์รับรู้ความเจ็บปวดและแสวงหาความพึงใจ การกระทำของมนุษย์จึงมีความเกี่ยวข้องในทางศีลธรรมอย่างชัดเจน และควรจะยอมรับในสิทธิตามธรรมชาติของสัตว์ได้ สิ่งที่ซิงเกอร์เรียกร้องคือเหตุผลด้านความรู้สึกเจ็บปวด เขาระบุว่า

...ได้กล่าวถึงเรื่องนี้บ่อยครั้งซึ่งเกี่ยวกับความทุกข์ทรมานในสัตว์ แต่ไม่เกี่ยวกับการฆ่าพวกเขา เป็นการละเลยอย่างจงใจต่อการประยุกต์ใช้หลักการของความเสมอภาคในเรื่องความทุกข์ทรมานที่มีอยู่ในทฤษฎีอย่างตรงไปตรงมาและเป็นธรรม ความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานเป็นสิ่งที่ไม่ดีในตัวของมันเองและควรจะป้องกันหรือทำให้ลดลงโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ หรือเผ่าพันธุ์ของผู้ที่ได้รับความทุกข์นั้น สิ่งที่เราเรียกว่าความเจ็บปวดขึ้นอยู่กับความรุนแรงและระยะเวลาที่ได้รับ ความเจ็บปวดที่มีความรุนแรงและยาวนานเหมือนกัน จึงเป็นเรื่องเลวร้ายเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกของมนุษย์หรือสัตว์^{๗๔}

ซิงเกอร์ชี้ประเด็นว่าสัตว์มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ (perception) นั่นคือ พวกมันสามารถรู้สึก และรับรู้ความพึงใจและความเจ็บปวด มันสามารถทุกข์ และมีความพอใจและความสุข โดยเฉพาะสัตว์ที่อยู่ในสายพันธุ์ที่ใกล้เคียงกับมนุษย์ ซิงเกอร์กล่าวว่าถ้าสิ่งมีชีวิตหนึ่งมีความรู้สึก ถ้ามันสามารถรับรู้ความทุกข์ความสุข ดังนั้น เราจำต้องยอมรับว่ามันมีผลประโยชน์และผลประโยชน์เหล่านี้อาจถูกละเมิดได้ トラบเท่าที่เราวางสิทธิสำหรับมนุษย์ไว้บนหลักของสมมติฐานเหมือนกันว่ามนุษย์มีผลประโยชน์ตามธรรมชาติที่ควรต้องได้รับการปกป้อง เราก็ควรจะขยายสิทธิให้กับสิ่งมีความรู้สึกที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วย ถ้าเรายอมรับว่าสัตว์สามารถมีความทุกข์ สามารถรับรู้ความเจ็บปวด สามารถชุ่นเคืองได้ในการบรรลุถึงผลประโยชน์ของตน เราจึงควรยอมรับว่าสัตว์มีสิทธิอย่างที่มีมนุษย์มี^{๗๕} ข้อเปรียบเทียบที่มักถูกนำมาอ้างถึงก็คือเด็กแรกเกิด คนพิการสมอง กับสัตว์ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้แตกต่างกันเมื่อถูกตั้งคำถามถึงความคิดทางด้านศีลธรรม เด็กแรกเกิดไม่สามารถเข้าใจได้ในเรื่องศีลธรรมจึงไม่จำเป็นต้องพูดถึง เช่นเดียวกับสัตว์เราจะนำเรื่องศีลธรรมมาพูดถึงไม่ได้ สิ่งที่จะพูดถึงได้คือความรู้สึกที่มีเหมือนกัน เด็กแรกเกิดย่อมรู้สึกเจ็บปวดทรมานเมื่อถูกน้ำร้อนลวกหรือถูกตี เช่นเดียวกับสัตว์ก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกัน เช่น สุนัขถูกกรีดท้องมันก็รู้สึกเจ็บปวด วัวหลังน้ำตาเสียใจเมื่อถูกต้อนให้เข้าโรงฆ่าสัตว์ เป็นต้น สัตว์อื่น ๆ ก็มีความรู้สึกดังที่วอนี้ สีสหน้าที่ยืดเหยียด ร้องครวญคราง และการออกเสียงรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด มีอัตราความดันชีพจรขึ้นลงเหมือนมนุษย์ เมื่อพฤติกรรมศาสตร์เจริญก้าวหน้าก็ยิ่งบอกได้ว่าพฤติกรรมของสัตว์เป็นเรื่องจริงและแสดงออกให้รับรู้ได้ไม่ต่างจากมนุษย์เลย จะแตกต่างกันก็แต่หุ่นยนต์เท่านั้น

^{๗๔} Peter Singer, *Animal Liberation*, p. 17.

^{๗๕} David Kinsley, *Ecology and Religion* แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา, หน้า ๓๗๗-๓๗๘.

สมองของสัตว์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับความคิด อารมณ์ และความรู้สึกที่แสดงออกให้เห็นที่พัฒนาได้เท่าที่จะพึงเป็น^{๗๖} ข้อความที่สนับสนุนความคิดของซิงเกอร์ที่ถูกนำมาอ้างอิง ก็คือ

ทุกหลักฐานที่อ้างอิงได้สนับสนุนข้อโต้แย้งที่ว่าสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมก็มีความรู้สึกเจ็บปวดเช่นพวกเรา ที่กล่าวว่าพวกเขารู้สึกได้น้อยกว่าเพราะพวกเขาเป็นสัตว์ต่ำชั้นกว่าเป็นเรื่องไร้สาระมันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นง่าย ๆ ว่าความรู้สึกสัมผัสพวกเขามากกว่าเรา เช่น ความสามารถทางวิสัยทัศน์ของนก การได้ยินในสัตว์ป่า และการสัมผัสอื่น ๆ ที่สัตว์ทำได้มากกว่าเราบนความตระหนักรวังในสังคมสิ่งแวดล้อมที่อันตราย จากความซับซ้อนด้านสมองส่วนหน้าที่ไม่ได้รับความเจ็บปวดโดยตรง โดยต่อมกังวลของพวกเขามีเหมือนพวกเราและมีปฏิกิริยาความเจ็บปวดเหมือนกัน ซึ่งขาดความรู้และศีลธรรม อารมณ์ปรากฏชัดเจนเกินไปโดยอยู่ในรูปแบบความกลัวและความโกรธเป็นหลัก^{๗๗}

ในงานเขียน *When Elephants Weep* โดย เจฟฟรีย์ มูไวเอฟ แมสสัน และซูซาน แมคคาธี ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าสัตว์นั้นสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมได้ เช่น ปลาโลมา สุนัข แมว หนู ลิงชิมแปนซี เป็นต้น พฤติกรรมที่มองเห็นอย่างชัดเจนคือ ความรัก ความกลัว ความโกรธ ความเครียด แม้จะยังไม่อาจจำกัดได้ตามแนวคิดของนักวิชาการอย่างมากก็ตาม แต่ก็เชื่อได้ว่าสัตว์นั้นมีพฤติกรรมคล้ายกับมนุษย์อย่างมาก^{๗๘} เช่นเดียวกับซิงเกอร์ สัตว์นั้นมีความรู้สึกเจ็บปวดทุกข์ทรมานและพึงพอใจ การแสดงออกทางร่างกายเป็นสิ่งที่บอกได้ชัด เช่น ตาและปากเบิกกว้าง ตาเหลือก หัวใจเต้นแรงเร็ว ขนลุกขนชัน เสียงร้องดัง หน้าบิดเบี้ยว เป็นต้น การแสดงออกความรู้สึกนี้ไม่ได้แตกต่างจากมนุษย์ ข้อเรียกร้องเรื่องนี้จึงสมควรที่จะถูกนำมาพิจารณาถึงความเท่าเทียมกันได้มากกว่าเหตุผลหรือภาษา ความเท่าเทียมนี้เป็นการยอมรับสถานภาพของสัตว์และสามารถให้สิทธิแก่สัตว์ทางด้านศีลธรรมได้ ซิงเกอร์เรียกร้องคือความเท่าเทียมทางด้านศีลธรรม “เราควรที่จะทำให้ชัดเจนกว่านี้ในเรื่องสิทธิความเท่าเทียมที่ไม่ขึ้นกับความฉลาด ศีลธรรม ความแข็งแกร่งทางร่างกาย หรือความเท่าเทียมเรื่องอื่น ความเท่าเทียมคือความคิดด้านศีลธรรมซึ่งไม่ใช่เป็นการยืนยันข้อเท็จจริง ไม่มีหลักตรรกะเหตุในการตั้งสมมติฐานในความสามารถ...”^{๗๙} สัตว์จึงควรที่จะได้รับสถานภาพเท่าเทียมกับมนุษย์ เนื่องจากสัตว์มีความฉลาดที่จะรับรู้ได้ เพราะฉะนั้น สัตว์ไม่ควรต้องทนทุกข์ทรมานหรืออย่างน้อยที่สุดมีสิทธิไม่ต้องทนทุกข์ทรมานโดยไม่จำเป็น

^{๗๖} Peter Singer, *Animal Liberation*, p. 11.

^{๗๗} Ibid, p. 12.

^{๗๘} Jeffrey Masson and Susan McCarthy, *When Elephants Weep : The Emotional Lives of Animals* บรรณาธิการแปล วราพร สุรวดี, (กรุงเทพมหานคร : คบไฟ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕-๑๗. พระไพศาล วิสาโล และสมควร ใฝ่งามดี, *เพื่อนร่วมโลก*, (กรุงเทพมหานคร : สารคดี, ๒๕๕๖).

^{๗๙} Peter Singer, *Animal Liberation*, p. 4. Tom Regan and Peter Singer, *Animal Rights and Human Obligations*, (Second Edition. Printed in the United States of America, 1989), pp. 4-5. ผศ.มานพ นักการเรียน, *พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา*, หน้า ๗๕-๗๙. และ ขจิตพรธณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนา (เถรวาท) และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๕-๑๖.

ในประเด็นเรื่องการไม่นับสัตว์ไว้ในสังคมสัตว์ศีลธรรมเพราะการนำมาเทียบเคียงกับเด็กหรือผู้สมองพิการนั้นไม่อาจใช้ได้ตามมุมมองของซิงเกอร์นั้น เนื่องน้อย บุญเนตร เห็นค่าน่าไม่สมเหตุผล แต่ก็สนับสนุนว่าสัตว์นั้นควรที่จะได้รับสิทธิบางอย่าง ดังนี้

ในข้อที่ว่าการที่สัตว์มีสิทธิได้นั้น สัตว์จะต้องมีความสามารถทางศีลธรรมได้ จะต้องทำหน้าที่ได้ แต่สัตว์ไม่มีความสามารถทางนี้ การกระทำของสัตว์ไม่อาจประเมินค่าศีลธรรมได้ ดังนั้น เราจึงไม่อาจรวมสัตว์ให้อยู่ในสังคมสัตว์ศีลธรรมได้นั้น ผู้เขียนคิดว่า เพียงการยกตัวอย่างของเด็กทารกและคนสมองพิการมาด้วย ก็คงจะพอแสดงให้เห็นถึงความไม่สมเหตุผลของความคิดนี้ได้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้โต้แย้งว่า เด็กทารกมีศักยภาพที่จะเป็นสัตว์ศีลธรรมได้อย่างเต็มตัว ถึงกระนั้นความคิดเรื่องศักยภาพไม่อาจใช้ได้กับกรณีของคนสมองพิการ คนพวกนี้หาได้มีศักยภาพที่จะเป็นสัตว์ศีลธรรมไม่ แต่เรายังเชื่อว่าเรามีหน้าที่ต่อเขา และหน้าที่นี้มีไ้เกิดจากความสงสารเวทนาเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ซึ่งเขามีสิทธิที่จะเรียกร้องให้เราทำเช่นเดียวกัน ในกรณีของสัตว์ถึงแม้สัตว์จะไม่มีศักยภาพ ไม่อาจทำหน้าที่เพื่อรักษาสิทธิได้ แต่นั่นมิได้หมายความว่ามันมิได้มีสิทธิที่จะเรียกร้องการกระทำบางอย่างจากเรา^{๘๐}

เนื่องน้อย บุญเนตร เห็นว่า การอ้างเด็กแรกเกิดหรือคนสมองพิการของซิงเกอร์นี้ไม่สมเหตุผล เพื่อโต้แย้งกับกลุ่มที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางที่เห็นว่าสัตว์นั้นไม่มีศีลธรรมอย่างชัดเจน เพราะขาดภาษาหรือไม่มีเหตุผล การอ้างเด็กแรกเกิดและคนพิการจึงใช้ไม่ได้ในมุมมองของเนื่องน้อย และมุมมองอื่น ๆ สิ่งที่เนื่องน้อยเห็นด้วยคือการให้สิทธิบางอย่างแก่สัตว์ แต่จะอย่างไรจึงจะมีข้ออ้างในการหาสิทธินี้ได้ “การเรียกร้องในเรื่องสิทธิของสัตว์ มิใช่การเรียกร้องอย่างไม่มีเหตุผล เราไม่อาจปิดเรื่องนี้ออกจากความคิดและถือว่ามันเป็นเรื่องไร้สาระได้ ปัญหาที่แท้จริงมิได้อยู่ที่ว่าสัตว์มีสิทธิหรือไม่ แต่อยู่ที่เราใช้มาตรการอะไรอ้างสิทธิของสิ่งต่าง ๆ”^{๘๑} ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่เราจะหาอะไรมาอ้างเพื่อให้สัตว์มีสิทธิในการเรียกร้อง สิ่งที่ซิงเกอร์นำมาอ้างก็คือความรู้สึกและพฤติกรรมที่มีคุณค่าเชิงศีลธรรม ทั้งสองประการนี้ทำให้สถานภาพของสัตว์และสิทธิของสัตว์เริ่มชัดเจนมากขึ้น

ตามความเห็นของ สมภาร พรหมทา นั้นมองว่า ซิงเกอร์ไม่อาจตอบคำถามตรงจุดได้เกี่ยวกับสถานภาพทางศีลธรรมว่าเหตุใดจำเป็นต้องมีเพราะสัตว์กับมนุษย์เมื่อทำผิดหรือถูกก็จะต้องได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่างจากพระพุทธศาสนาที่มีกฎแห่งกรรมอันเป็นการรับผิดชอบทางศีลธรรม ดังนี้ว่า

นักปรัชญาตะวันตกสมัยปัจจุบันจำนวนหนึ่ง เช่น Singer ก็ใช้ประเด็นเรื่องความรักตัวกลัวตายของสัตว์นี้สำหรับโต้แย้งว่าสัตว์ก็มีสิทธิทางศีลธรรมที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีศีลธรรมโดยมนุษย์ จะอย่างไรก็ตาม ทศนะของนักปรัชญาตะวันตกเหล่านี้ก็ถูกแย้งจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยว่า หากเรายอมรับว่าศีลธรรมต้องครอบคลุมไปถึงสัตว์ สิ่งที่เราต้องยอมรับต่อมาก็คือเมื่อสัตว์

^{๘๐} เนื่องน้อย บุญเนตร, “หน้าที่ทางจริยธรรมของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

ทำร้ายเรา เราก็ต้องประณามสัตว์ว่าทำผิดศีลธรรมด้วย ซึ่งเรื่องนี้ในทัศนะของนักปรัชญาที่วิจารณ์เช่นนี้ถือว่าเป็นเรื่องไร้สาระที่จะเรียกร้องความรับผิดชอบทางศีลธรรมจากสัตว์ จุดนี้จะเป็นจุดที่แนวคิดแบบของ Singer จะตอบไม่ได้ ในขณะที่ประเด็นนี้ไม่เป็นปัญหาสำหรับพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาสอนอยู่แล้วว่าสัตว์เหมือนมนุษย์ตรงที่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมในเวลาที่ทำกรรม กฎศีลธรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ของพุทธศาสนานั้นใช้กับทั้งคนและสัตว์เดรัจฉาน (รวมทั้งสัตว์ประเภทอื่นที่เหลือ)^{๘๒}

สิ่งที่แนวคิดตะวันตกยุคก่อนมองสัตว์เป็นเพียงเพื่อรับใช้มนุษย์ตามจุดมุ่งหมายของมนุษย์นั้นทำให้เกิดการทารุณสัตว์หลายอย่าง เช่น การนำสัตว์มาทดลองเพื่องานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมด้านยา เป็นต้น การล่าสัตว์ การแสดงละครสัตว์ หรือการบริโภคเนื้อสัตว์ การที่ซิงเกอร์และกลุ่มนักปรัชญาจำนวนหนึ่งออกมาโต้แย้งและเสนอความคิดดังกล่าวก็ทำให้คนจำนวนหนึ่งคิดได้และสัตว์จำนวนหนึ่งได้รับการพิทักษ์ จะอย่างไรก็ตาม เมื่อถามความคิดเห็นเกี่ยวกับทางออกของซิงเกอร์แล้ว คำตอบของซิงเกอร์จะเน้นที่ ๒ ประการ คือ ไม่นำสัตว์มาทดลอง และไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ซิงเกอร์พยายามชี้ให้เห็นว่าทุกวันนี้เราทารุณกรรมต่อสัตว์เพราะการบริโภคหรือสนับสนุนให้มีการบริโภคเนื้อสัตว์อันเป็นที่มาของการที่สัตว์ถูกฆ่าหรือถูกทารุณ การนำสัตว์มาทดลองนั้น ผู้ใช้สัตว์ละเลยคุณธรรมที่มีต่อสัตว์ ไม่คำนึงถึงชีวิตที่จะต้องสูญเสียในการทดลองแต่ละครั้ง ไม่คำนึงถึงวิธีการที่นำมาใช้ว่าทำให้เกิดความทรมานและสร้างความเจ็บปวดแก่สัตว์หรือไม่ ไม่คำนึงถึงความกดดันที่เกิดขึ้นกับสัตว์ที่ถูกขัง และไม่คำนึงถึงการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าที่นำมาใช้โดยไม่มีการเพาะพันธุ์ขยาย ซิงเกอร์จึงโต้แย้งและเรียกร้องให้เราได้คิดถึงประเด็นนี้ หากการทดลองนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำสัตว์มาทดลองก็ควรที่จะทำการทดลองอย่างไม่ทารุณสัตว์ ให้มีความเอื้ออาทรต่อสัตว์ นักต่อสู้เพื่อสิทธิของสัตว์จึงได้วางเป้าหมายไว้ดังนี้

๑. ล้มเลิกการใช้สัตว์ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์
๒. ล้มเลิกผลิตภัณฑ์อาหารและการเกษตรที่ต้องทำลายชีวิตสัตว์
๓. ล้มเลิกการฆ่าสัตว์ ดักจับสัตว์ และผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าว^{๘๓}

ในมุมมองของ ชัชชัย คุ่มทวีพร เห็นว่า มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสัตว์ต่าง ๆ มาตั้งแต่โบราณกาล ในทางศาสนาและเทววิทยา มีงานเขียนมากมายที่ให้เหตุผลสนับสนุนการใช้ประโยชน์นี้ แม้จะห้ามมิให้มนุษย์ทรมานสัตว์ในการใช้ประโยชน์จากสัตว์เหล่านั้น แต่การห้ามนั้นมิใช่มุ่งเพื่อสวัสดิภาพของสัตว์ ทว่าเพื่อสวัสดิภาพของมนุษย์เอง เพราะการทำทารุณกรรมต่อสัตว์จะทำให้มนุษย์มีจิตใจที่โหดเหี้ยมและสามารถทำร้ายมนุษย์ด้วยกันง่ายขึ้น ด้วยเหตุผลนี้เราจึงอาจกล่าวได้ว่า สัตว์อยู่นอกปริมณฑลของจริยธรรม^{๘๔} สิ่งที่ซิงเกอร์พยายามตั้งคำถามไว้ก็คือการทดลองสัตว์ในด้านต่าง ๆ ทั้งงานวิจัย งานทดสอบ งานสอนทางวิทยาศาสตร์ทั้งหลายหรืออุตสาหกรรมทางการแพทย์

^{๘๒} สมภาร พรหมทา, กิน : มุมมองของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๘๓} ผศ.มานพ นักการเรียน, พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา, หน้า ๘๐-๘๑.

^{๘๔} ผศ.ชัชชัย คุ่มทวีพร, ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๒-๑๑๔.

เช่นเดียวกับการทดลองสุนัข ว่าสามารถป้องกันความทุกข์ทรมานที่มากกว่าที่อาจจะเกิดขึ้นหรือไม่ หรือว่าชีวิตของสัตว์นั้นเราจะทำอย่างไรกับมันก็ได้เมื่อไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่ามนุษย์

ในงานเขียนของเจฟฟรีย์ แมสสัน และซูซาน แมคคาร์ธี ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ และสรุปไว้ ดังนี้ว่า

๑. เรามีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อพวกเขา (สัตว์) ไหม?
๒. ควรทดสอบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับมนุษย์กับสัตว์หรือไม่?
๓. การทดลองที่ใช้สัตว์เป็นหนูทดลองขัดต่อจรรยาบรรณหรือไม่?
๔. เราสามารถกักขังหน่วงเหนี่ยวสัตว์เพื่อให้มีชีวิตเราดีขึ้นหรือไม่?
๕. เราควรฆ่าสัตว์เพื่อนำส่วนต่าง ๆ ของมันมาปกคลุมร่างกาย เลี้ยงชีวิต ตกต่าง

ระดับประดาตนเองหรือไม่^{๘๕}

การตั้งคำถามดังกล่าวทำให้สวนทางกับความต้องการพัฒนาของเศรษฐกิจและสังคมของปัจเจกชนหรือประเทศ ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ งาม้าง ที่ประเทศไทยมักถูกตั้งคำถามอยู่เสมอถึงที่มาที่ไปของงาม้าง โดยเฉพาะการลักลอบนำงาม้างมาจากประเทศอื่น ความต้องการงาม้างที่สูงขึ้นจึงทำให้เกิดการล่างาม้างจำนวนมากในต่างประเทศเพื่อส่งมาขายในประเทศไทย เช่นเดียวกับการบริโภคเนื้อสุนัข การบริโภคอวัยวะสัตว์ที่หาได้ยากก็เป็นเพราะการอ้างเรื่องสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม จึงเป็นที่มาของการลักลอบค้าขายสุนัขหรือสัตว์หาได้ยาก ประเด็นเรื่องการบริโภคมังสวิรัตจึงเป็นทางออกอย่างหนึ่งที่ซิงเกอร์เสนอไว้ สิ่งที่ซิงเกอร์พยายามชี้ให้เห็นก็คือการบริโภคเนื้อสัตว์นั้นทำให้สัตว์นั้นถูกฆ่าทั้งจากโรงฆ่าสัตว์หรือจากฟาร์มปศุสัตว์ สัตว์กลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจอย่างดีหลายประการ แต่การบริโภคเนื้อสัตว์ก็เป็นผลให้เกิดการทารุณกรรมต่อสัตว์อยู่ดี

การงดเว้นการทานเนื้อสัตว์หรือที่เรียกกันว่า มังสวิรัต จึงเป็นการสนับสนุนไม่ให้เกิดการทารุณต่อสัตว์ (แม้ความจริงแล้วก็มีอีกหลายวิธีการที่เป็นการทารุณสัตว์) ซึ่งแนวคิดนี้ในพระพุทธศาสนามหายานนั้นปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนานและกลายเป็นเรื่องนิยมกันในสังคมปัจจุบันที่ตอบรับเรื่องนี้เป็นอย่างดี แนวทางนี้ก็ดูจะค้านกับแนวทางการบริโภคเนื้อในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะแนวทางที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเรื่องเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์นั้นให้เหตุผลถึงการที่มนุษย์ต้องบริโภคอาหารว่า โปรตีนจากเนื้อสัตว์นั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับร่างกายมนุษย์ซึ่งจำเป็นต้องได้รับสารอาหารอย่างน้อยวันละ ๔๕ กรัม^{๘๖} เมื่อร่างกายจำเป็นต้องรับประทานอาหารทุกวันด้วยเนื้ออย่างนี้ การขาดเนื้อจึงดูจะเป็นเรื่องที่ยากสำหรับร่างกายที่จะปรับให้อยู่ได้ในแต่ละวัน แต่การรับประทานเนื้อเป็นสิ่งที่นักมังสวิรัตเห็นคัดค้านและไม่ยอมรับ ข้อเสนอคือไม่จำเป็นเลยที่จะต้องรับประทานเนื้อเป็นหลักในแต่ละวัน การรับประทานมังสวิรัตก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

เช่นเดียวกับซิงเกอร์ที่เป็นนักมังสวิรัตและเสนอว่ามนุษย์ควรเป็นนักมังสวิรัต (vegetarians) เพื่อจะได้ยุติการสนับสนุน “ธุรกิจการบริโภคเนื้อสัตว์” การผลิตเนื้อสัตว์เพื่อการบริโภค เช่น เนื้อลูกวัว เนื้อตับห่าน เป็นต้น ซึ่งสัตว์เหล่านี้จะต้องอาศัยอยู่ในที่คับแคบ ถูกปฏิบัติอย่างทารุณโดยเจ้าของธุรกิจและผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ในความเห็นของซิงเกอร์

^{๘๕} Jeffrey Masson and Susan McCarthy, *When Elephants Weep : The Emotional Lives of Animals* บรรณาธิการแปล วราพร สุรวดี, หน้า ๒๘๘.

^{๘๖} ชนาธิป วงศ์ธิกุล เรียบเรียง, *แท้จริงแล้วมนุษย์เป็นสัตว์กินพืช*, หน้า ๕๑.

โรงฆ่าสัตว์เป็นสถานที่ที่น่าสยดสยอง การถูกฆ่าในโรงเชือดอาจนับได้ว่าเป็น “เมตตาฆาตกรรม” (mercy killing) คือความเจ็บปวดในการตายยังทุกข์ทรมานน้อยกว่าการมีชีวิตอยู่ต่อไป ซิงเกอร์ จึงเสนอว่า เราทำให้สัตว์ทนทุกข์โดยไม่จำเป็น เราสามารถบริโภคนเนื้อสัตว์ได้ เราควรเป็นนักมังสวิรัตติ ข้อเสนอแนะนี้เป็นการทำลายสามัญสำนึกของเรา ชาวลัทธิประโยชน์นิยมเสนอว่ามนุษย์เป็นแต่เพียงเผ่าพันธุ์หนึ่งของชีวิตบนโลก ซึ่งยังมีชีวิตอื่น ๆ อาศัยอยู่อีก ระบบจริยธรรมของเราต้องครอบคลุมถึงชีวิตต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย^{๘๗}

แนวทางออกของซิงเกอร์สร้างผลกระทบเพื่อให้เกิดกระแสคัมภีร์ไบเบิลสมัยใหม่อยู่มาก สังเกตได้จากการนิยามทานมังสวิรัตติกันมากขึ้นในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีการกำหนดวันในการทานมังสวิรัตติอย่างเป็นกิจลักษณะที่ทุกคนควรถือปฏิบัติ (มองในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมด้านนี้ด้วยเพราะมูลค่าการใช้จ่ายในแต่ละแต่ละปีนั้นสูงมากทีเดียว) อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องสิทธิสัตว์นั้นก็เป็เพียงแค่มุมมองหนึ่งจากมากมายปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกหรือระบบนิเวศวิทยาธรรมชาติที่จะต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาค่อย ๆ สิ่งที่เราคิด คินสเลย์ มองก็คือทศนะเรื่องสิทธิสัตว์มีนัยเชิงนิเวศวิทยาที่สำคัญบางประการ^{๘๘} กล่าวคือ

๑. การให้ความสำคัญกับความคล้ายคลึงระหว่างมนุษย์กับสัตว์ เป็นการเน้นถึงการที่มนุษย์ฝังรากอยู่ในธรรมชาติ และความเป็นเครือญาติใกล้ชิดที่มนุษย์มีต่อเผ่าพันธุ์ที่ไม่ใช่มนุษย์ มันทำให้เกิดคำถามต่อนิสยที่มนุษย์กำหนดตัวเองให้แยกออกจากเผ่าพันธุ์อื่น และย้ายตัวเองออกมาจากข่ายใยชีวะของโลกรธรรมชาติ จุดเน้นของสิทธิสัตว์ตรงที่มนุษย์ก็มีธรรมชาติของสัตว์อยู่ในตัว ได้ล้มล้างการยกย่องสถานะของมนุษย์ให้อยู่นอกหรืออยู่เหนือธรรมชาติ หรือสูงส่งกว่าธรรมชาติ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำตามปรารถนากับโลกที่ไม่ใช่มนุษย์ กล่าวคือ จุดเน้นของแนวคิดเรื่องสิทธิสัตว์ที่ความเป็นสัตว์ที่อยู่ในตัวมนุษย์นั้นได้ล้มล้างความหยิ่งโสของมนุษย์ไป จุดเน้นของสิทธิสัตว์ที่ความเป็นเอกภาพระหว่างสัตว์และมนุษย์ หรือที่ความเหมือนกันระหว่างมนุษย์และสัตว์ และจุดเน้นที่ตามว่าด้วยการละเว้นการกระทำร้ายต่อสัตว์อย่างไม่สมควร ทำให้นึกถึงแนวทางอหิงสาของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธซึ่งกล่าวถึงการไม่ทำร้ายสรรพสัตว์ และยังทำให้คิดถึงจุดเน้นเรื่องการกลับมากำเนิดใหม่ในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธอีกด้วย ซึ่งในความคิดนี้มนุษย์และเผ่าพันธุ์สิ่งมีชีวิตอื่นล้วนเป็นส่วนหนึ่งของข่ายใยทางชีวะและศีลธรรมเดียวกัน

๒. แม้ว่านักเคลื่อนไหวด้านสิทธิสัตว์จำนวนมากไม่เต็มใจที่จะขยายสิทธิตามธรรมชาติให้กับสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติที่ไม่มีความรู้สึกและไม่มีชีวิต (เช่น ต้นไม้ หิน แม่น้ำ) ก็ตาม แต่ซิงเกอร์ก็ได้เสนอแนวคิดที่ว่าด้วยความเคารพและการปกป้องรักษาถิ่นที่อยู่ เขาเสนอว่าในท้ายที่สุดถิ่นที่อยู่ (เช่น ต้นไม้ ลำน้ำ หุบเขา ป่า หรือภูเขา) เป็นที่อาศัยของชีวิตที่รับรู้ความรู้สึกได้เป็นจำนวนมาก การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างโหดร้าย ในลักษณะเดียวกันด้วยการนำเสนอแบบนี้ ซิงเกอร์มีวิธีคิดที่คล้ายกับของนักนิเวศวิทยาแนวลิทที่อ้างว่าการกิจประการแรกของมนุษยชาติก็คือการปกป้องระบบนิเวศทั้งหมดมากกว่าการปกป้องปัจเจกเฉพาะใด ๆ ภายในระบบนิเวศ การบอกว่าถิ่นที่อยู่จำเป็นต้องได้รับการปกป้องอย่างซิงเกอร์ทำคือวิธีการยอมรับความเป็นอยู่ดีของสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นผูกพันอยู่กับสิ่งแวดล้อมของตนอย่างไม่อาจหลีกพ้น

^{๘๗} ผศ. ชัชชัย คุ่มทวีพร, **ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม**, หน้า ๑๑๒-๑๑๔.

^{๘๘} David Kinsley, **Ecology and Religion** แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา, หน้า ๓๗๘-๓๘๒.

๓. นักเคลื่อนไหวด้านสิทธิสัตว์บางคนเน้นย้ำที่ “สิ่งที่เป็นตนเอง” (own being) ของแต่ละเผ่าพันธุ์ และที่เป็นกฎธรรมชาติสากล พวกเขาจึงสร้างคำว่า “การยับยั้งชั่งใจอย่างกลมกลืน” (harmonized restraint) แนวคิดในเรื่องก็คือ แต่ละเผ่าพันธุ์ต่างก็มีสิทธิที่จะทำตามวิถีของตนหรือ “ทำเรื่องของตนเอง” อย่างที่เป็นมา แต่ละปัจเจกต่างก็มีสิทธิที่จะบรรลุศักยภาพของตน ในการที่แต่ละเผ่าพันธุ์จะมีอิสระในการแสดงออกและการพัฒนานี้ และในการที่การปรับตัวร่วมกันในหมู่เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ จะเป็นจริงได้ แต่ละเผ่าพันธุ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์จะต้องฝึกฝนการยับยั้งชั่งใจทัศนคติแบบนั้นมองว่า หากการยับยั้งชั่งใจล้มเหลว เผ่าพันธุ์มนุษย์ก็ได้กลายเป็น “สัตว์ผู้ล่าที่ยิ่งใหญ่ระดับโลกและพยาธิที่คอยดูดเลือดเมื่อไปรุกรานอิสรภาพของเผ่าพันธุ์อื่น” ในแง่นี้ ขบวนการสิทธิสัตว์ได้เป็นเสียงสะท้อนถึงประเด็นสำคัญเรื่อง “ปล่อยให้เป็นไป” (letting be) ในลัทธิเต๋าที่ส่งเสริมมนุษย์ไม่ไปกล้ำกลายสิทธิสัตว์อื่นในการดำรงอยู่และงอกงาม ยิ่งไปกว่านั้น ในการละเมิดการยับยั้งชั่งใจอย่างกลมกลืนที่เป็นบรรทัดฐานของธรรมชาติ ไม่เพียงแต่มนุษย์กำลังละเมิดสิทธิของชีวิตอื่นโดยรวมเท่านั้น พวกเขากำลังกระทำอันตรายต่ออนาคตตนเองโดยการทำลายระบบนิเวศอันเป็นสิ่งที่เราต้องพึ่งพิงในที่สุดอย่างรุนแรง ดังนั้น จากมุมมองแบบบรรทัดฐานนิยามอย่างเข้มงวด มันเป็นผลประโยชน์ของมนุษย์เองที่จะทำตัวให้เข้ากับการยับยั้งชั่งใจอย่างกลมกลืน การเรียกร้องของนักสนับสนุนสิทธิสัตว์ผู้ถือเอาทัศนคติเช่นนี้ ก็คือขอให้มนุษย์ออกจากกรอบการครอบงำระบบนิเวศ ไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างมีการยับยั้งชั่งใจในธรรมชาติ ไมเคิล ดับเบิลยู. ฟอกซ์ (Michael W. Fox) กล่าวว่า “ผมคิดว่า สิ่งที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกจากโลกทัศน์แบบเอาตัวตนเป็นสำคัญ (หรือการเอามนุษย์เป็นสำคัญ) ไปสู่แบบที่เอานิเวศเป็นสำคัญ อันเป็นแนวคิดที่มนุษย์ไม่ได้ถูกมองว่าแยกขาดออกมาจากธรรมชาติและอยู่เหนือสัตว์อื่น ทว่าเป็นส่วนที่ไม่อาจแยกออกมาได้ของชีวิตทั้งหมดและเป็นทัศนคติที่เราคิดและกระทำไปตามนั้นและด้วยสำนึก

๔. นักส่งเสริมสิทธิสัตว์ส่วนมากได้หันมารับประทานอาหารมังสวิรัตด้วยความเชื่อว่าการที่มนุษย์ฆ่าสัตว์อื่นเพื่อจะมีชีวิตอยู่เป็นการทารุณและไม่จำเป็น ตัวอย่างเช่น ทอม รีแกน (Tom Regan) ผู้ที่เป็นปากเสียงระดับนำในขบวนการสิทธิสัตว์ร่วมสมัยคนหนึ่ง เขาเสนอว่าเป็นความผิดในทางศีลธรรมที่จะสร้างความทุกข์ยากอย่างมากมายแก่สัตว์อื่นเพียงเพื่อความชอบด้านอาหารเท่านั้น เขากล่าวว่าการสืบทอดความทารุณต่อสัตว์อย่างแพร่หลายเพียงเพื่อเติมกระเพาะของเราในเมื่ออาหารอย่างอื่นก็มีอยู่นั้น เป็นเรื่องที่แก้ตัวไม่ขึ้นในทางศีลธรรม แม้ว่านักสนับสนุนสิทธิสัตว์ส่วนมากให้เหตุผลกับการเป็นนักมังสวิรัตจากพื้นฐานของเมตตาธรรม หรือโดยการยอมรับสิทธิตามธรรมชาติของสัตว์ แต่ก็เป็นที่ชัดเจนในงานเขียนบางเรื่องของพวกเขาว่าประเด็นทางนิเวศวิทยาก็มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญด้วยเช่นกัน ในหนังสือชื่อ การปลดปล่อยสัตว์ (Animal Liberation) ของซิงเกอร์ เขาอุทิศบทหนึ่งให้กับเรื่องการทานอาหารแบบมังสวิรัต และยังแนบภาคผนวกว่าด้วยการทำอาหารมังสวิรัตด้วย ในการปกป้องการทานมังสวิรัต ซิงเกอร์อ้างอย่างชัดเจนถึงนัยทางนิเวศวิทยาของการทานอาหารแบบนี้ เขาให้เหตุผลว่า การที่มนุษย์จะกินสิ่งที่อยู่ส่วนบนของห่วงโซ่อาหารจนหมดโดยการกินโปรตีนสัตว์จำนวนมหาศาล เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างเลวร้ายและไร้ประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ตามความคิดของซิงเกอร์ ถ้ามนุษย์หันมารับประทานอาหารมังสวิรัต ไม่เพียงแต่พวกเขาจะลดความทุกข์ของสัตว์อย่างมหาศาลแล้ว พวกเขายังจะลดความอดอยากของ

มนุษย์ได้อย่างมหาศาลเช่นกัน แม้ว่าซิงเกอร์ไม่ได้ระบุไว้ในหนังสือของเขาก็ตาม แต่การถ่วงป่าเพื่อเลี้ยงสัตว์เอาเนื้อก็มีผลกระทบในทางที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวางด้วยเช่นกัน

๕. จุดเน้นของแนวคิดเรื่องสิทธิสัตว์ที่ธรรมชาติด้านที่มีสำนึก มีความรู้สึกของสัตว์ที่สามารถมีความทุกข์และมีความพึงพอใจ ทำลายการเห็นว่าสัตว์เป็นวัตถุเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ และทำลายการทำให้โลกที่ไม่ใช่มนุษย์โดยทั่วไปเป็นวัตถุ ทั้งการใช้สัตว์และการทำให้โลกไม่มีชีวิตเป็นสิ่งที่มีนัยอย่างเข้มข้นอยู่ในการเกิดขึ้นและการสืบเนื่องของทฤษฎีการเป็นนายเหนือโลกตะวันตก ซึ่งตามทฤษฎีนี้ มนุษย์เข้าใจว่าตนมีชะตากรรมที่จะต้องครอบครองธรรมชาติ ในความเห็นของนักเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสัตว์ “โลกข้างนอก” นั้นอาศัยอยู่ด้วยสิ่งมีชีวิตที่มีสำนึก สามารถรับรู้ความทุกข์และความสุข และมีชะตากรรมของตนเอง โลกเต็มไปด้วยศูนย์กลางแห่งสำนึกที่มีสิทธิของตนในการดำรงอยู่ นักสนับสนุนสิทธิสัตว์เข้าใจอย่างชัดเจนว่าการเมินเฉยไม่ใส่ใจต่อความทุกข์ของเผ่าพันธุ์ที่ไม่ใช่มนุษย์นั้น มีสมมติฐานอยู่ว่าการทำให้ธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุ ที่ทำให้มันว่างเปล่าจากความหมายใด ๆ เว้นแต่ประโยชน์ที่จะมีต่อมนุษย์

สรุปว่า แนวคิดสิทธิของสัตว์ของซิงเกอร์นั้น เริ่มมาจากภูมิหลังของแนวคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางทั้งในด้านปรัชญาและศาสนา (คริสต์) ที่มองว่าสัตว์นั้นมีสถานภาพต่ำกว่ามนุษย์ มีขึ้นมาก็เพื่อรับใช้มนุษย์ตามความมุ่งหมายของมนุษย์เท่านั้น จึงไม่มีการขยายขอบเขตหรืออาณาจักรทางศีลธรรมครอบคลุมมายังสัตว์ เมื่อมีการนำสัตว์มาทดลองอย่างทารุณหรือการทารุณสัตว์ด้วยวิธีทรมานเกิดขึ้น จึงถูกมองว่าเป็นการกระทำที่เกินเลยไป เป็นการละเมิดชีวิตของสัตว์อื่น แนวคิดที่สนับสนุนให้มีการยอมรับสถานภาพของสัตว์คือแนวคิดประโยชน์นิยมและเฮนรี ซอลต์ แห่งอังกฤษ ต่อมาทอม ริดจ์ และปีเตอร์ ซิงเกอร์ ได้พัฒนาจนกลายเป็นแนวคิดที่โดดเด่นขึ้นมา มองว่าสัตว์นั้นสมควรที่จะมีสถานภาพทางศีลธรรมได้ ประเด็นที่ขู่อันตรายคือสัตว์นั้นมีความรู้สึกเจ็บปวดเหมือนกับที่มนุษย์รู้สึกเจ็บปวดทรมานจากการถูกทุบตีเหมือนกัน พฤติกรรมที่แสดงออกของสัตว์บ่งบอกได้ว่าสัตว์นั้นมีความรู้สึก ทั้งเสียงร้อง สีหน้า ท่าทาง ก็ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่คล้ายกับมนุษย์ โดยเฉพาะซิงเกอร์นำสัตว์นั้นมาเปรียบเทียบกับเด็กแรกเกิดและคนสมองพิการว่าไม่ได้แตกต่างกัน จึงควรที่จะให้สัตว์มีสถานภาพทางศีลธรรมและมีสิทธิได้ แต่เมื่อถูกถามว่าทำไมสัตว์จึงต้องมีศีลธรรมซิงเกอร์ยังไม่สามารถตอบปัญหานี้ได้เท่ากับคำตอบของพระพุทธศาสนาที่มีกฎแห่งกรรมคือความรับผิดชอบทางศีลธรรม นอกจากนี้ซิงเกอร์ยังเสนอทางออกในการปฏิบัติต่อสัตว์ไว้อย่างจริงจัง คือในด้านการทดลองสัตว์นั้นควรคำนึงและหาทางปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่ทารุณที่สุด และในด้านการบริโภคนั้นควรบริโภคพืชแทนเนื้อสัตว์หรือเป็นนักมังสวิรัติก็ได้ แนวคิดสิทธิสัตว์นี้ซิงเกอร์นำเสนอไว้ในงานหลักของเขา คือ Animal Liberation จะอย่างไรก็ตาม งานนี้ก็ถูกพัฒนาไปอย่างมากมีนักวิชาการ นักพิทักษ์สัตว์ นักอนุรักษ์สัตว์ตอบรับสนับสนุนกันอย่างมาก สิ่งสำคัญที่สุดในแนวคิดนี้ก็คือการไม่ทารุณกรรมต่อสัตว์ การยอมรับสัตว์ให้มีสถานภาพทางศีลธรรมและมีสิทธิ และการเสนอทางออกทั้งด้านกฎหมาย (ในหลายประเทศ) ทั้งการทานมังสวิรัติ เป็นต้น

๒.๓.๒ แนวคิดกลุ่มนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology)

คำว่า “นิเวศวิทยาแนวลึก” (Deep Ecology) เป็นคำที่อาร์เน แนสส์ (Arne Naess) นักปรัชญาชาวนอร์เวย์เป็นผู้บัญญัติขึ้น คำนี้ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในบทความขนาดสั้นเรื่อง “The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement : A Summary (การเคลื่อนไหวทางนิเวศในระยะยาวทั้งแบบผิวเผินและแบบแนวลึก)” ตีพิมพ์ในวารสาร Inquiry เมื่อปี ค.ศ.๑๙๗๓^{๘๙} แนสพยายามที่จะอธิบายให้ลึกซึ้งในเรื่องของจิตวิญญาณที่มีอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วไปโดยเริ่มยกตัวอย่างงานเขียนของ อัลโด ลิโอโพลด์ (Aldo Leopold) และ ราเชล คาร์สัน (Rachel Carson) ที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับหรือเรียกร้องสิทธิของสิ่งแวดล้อม เช่น สิทธิของสัตว์ในอันที่จะไม่ถูกรบกวนหรือถูกฆ่า เป็นต้น แนวคิดแบบนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ แนสส์ได้รับอิทธิพลมาจากทัศนะของไอวาร์ มิสต์เตอร์ (Ivar Mysterud) นักนิเวศวิทยาซึ่งเสนอหลักการทางนิเวศอย่างลึกซึ้งในช่วงปลาย ค.ศ.๑๙๖๐ ต่อมาในปี ค.ศ.๑๙๗๖ แนสส์ได้เขียนผลงานชิ้นสำคัญเป็นภาษานอร์เวย์ซึ่งถือเป็นแก่นความคิดของนิเวศวิทยาแนวลึก “Okologi, samfunn, og livsstil” หลังจากนั้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ เดวิด โรธเนเบิร์ก (David Rothenberg) ได้แปล เรียบเรียง และพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษในชื่อว่า “Ecology, community and lifestyle : outline of an ecosophy” จากนั้น แนวคิดของแนสส์ก็ได้รับการขยายความและปรับปรุงเพิ่มเติมโดย บิลล์ เดวาลล์ (Bill Devall) และจอร์จ เซสชั่นส์ (George Sessions) ทั้งสองได้ร่วมกันทำงานและเขียนหนังสือสำคัญอีกเล่มชื่อ “Deep Ecology : Living As If Nature Mattered” ขึ้นในปี ค.ศ.๑๙๘๕^{๙๐} เราอาจทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของแนวคิดนี้ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการปกป้องสัตว์ด้วยกระบวนการมองธรรมชาติทั้งหมดแบบองค์ ภาพรวมของแนวคิดนี้มีดังนี้

๒.๓.๒.๑ ความหมาย คำว่า “Ecology” หรือ นิเวศวิทยา นั้น มาจากรากศัพท์เดิมในภาษากรีก จากคำว่า “oekologic” แยกเป็น “oikos” ซึ่งแปลว่าบ้าน (house) หรือ ที่สำหรับอยู่อาศัย (living space) และ “logos” ซึ่งแปลว่า ความรู้ หรือ ศาสตร์ (knowledge) เขียนตามหลักภาษาอังกฤษว่า ecology ใช้เรียกศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับที่อยู่อาศัย ริเริ่มโดย แอนสท์ เฮคเคิล (Ernst Haeckel) นักสัตววิทยาชาวเยอรมัน ในปี ค.ศ.๑๘๖๙ คำว่า นิเวศวิทยา นั้น จึงหมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อมรอบตัวทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตโดยถือว่ามนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบสิ่งมีชีวิตด้วย^{๙๑} ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๘๐ แนวคิดของนิเวศวิทยาแนวลึกได้แพร่หลายและได้รับความสนใจจากนักปรัชญารวมทั้งนักวิชาการสาขาอื่น ๆ อย่างมาก ยังผลให้มีการวิเคราะห์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง ทำให้นิเวศวิทยาแนวลึกมีสถานภาพเป็นทั้งปรัชญาความคิดและ

^{๘๙} เจริญ ชัยแก้ว, “แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๓๒.

^{๙๐} โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๕๙-๖๐.

^{๙๑} อนุชาติ พวงสำลี, **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด** ศ.นพ.ประเวศ วะสี บรรณาธิการ, หน้า ๓๑๙.

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ประกอบกันไปด้วย^{๙๒} เป็นการบุกเบิกไปสู่มิติใหม่ของการมองโลกและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเชิงนิเวศวิทยานี้มีอยู่ด้วยกัน ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มนิเวศวิทยาทั่วไปที่มุ่งแยกศึกษาระบบนิเวศเฉพาะด้าน เช่น เรื่องน้ำ เรื่องป่า แมลง หรือสัตว์ เป็นต้นเท่านั้น กับกลุ่มนิเวศวิทยาแนวลึกที่เป็นการศึกษาถึงเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อมทั้งหมด

ระบบนิเวศตามธรรมชาติอาจแบ่งได้ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. ระบบนิเวศแหล่งน้ำ (Aquatic Ecosystem) ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นระบบนิเวศทางทะเล เช่น มหาสมุทร แนวปะการัง บริเวณปากแม่น้ำ และระบบนิเวศแหล่งน้ำจืด เช่น แม่น้ำ ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ

๒. ระบบนิเวศบนบก (Terrestrial Ecosystem) ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นระบบนิเวศกึ่งบก เช่น ป่าพรุ และระบบนิเวศบนบก เช่น ป่าดงดิบ ทุ่งหญ้า ทะเลทราย เป็นต้น^{๙๓}

องค์ประกอบหรือโครงสร้างสำคัญของระบบนิเวศ มี ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนประกอบที่ไม่มีชีวิต (abiotic component) ได้แก่ อนินทรีย์สาร เช่น น้ำ ออกซิเจน คาร์บอน เป็นต้น อินทรีย์สาร เช่น โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน เป็นต้น และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสง อุณหภูมิ ความเค็ม ความชื้น เป็นต้น

๒. ส่วนประกอบที่มีชีวิต (biotic component) ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลาย^{๙๔}

ระบบหมุนเวียนของชีวิตที่เป็นวัฏจักรนั้นจะมีความสัมพันธ์ในแบบพึ่งพาอาศัยกัน การแก่งแย่งแข่งขัน (competition) หรือการเข้าทดแทน (suddession) และมีความสมดุลกันด้วยการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว สรุปว่า ระบบนิเวศ คือ ระบบแห่งความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของระบบย่อย ๆ มากมาย ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งนี้คือความหลากหลายทางธรรมชาติ ความหลากหลายจึงเป็นความงดงามของธรรมชาติ เป็นความงดงามที่เกื้อกูลสัมพันธ์กันอย่างได้สมดุล และเป็นสมดุลที่ไม่หยุดนิ่ง แต่เป็นสมดุลที่มีพลวัตหรือมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวพัฒนาอยู่ตลอดเวลา^{๙๕}

ดังนั้น คำถามก็คือระบบนิเวศวิทยานี้ศึกษาลึกถึงแค่ไหน ในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ลึก” (deep) นี้ สเตฟาน ฮาร์ดิง (Stefan Harding) ให้ความหมายและเหตุผลไว้ ๓ ประการ กล่าวคือ

๑. ประสบการณ์ระดับลึก หมายถึง ความรู้สึกอันลึกซึ้งของการค้นพบ เช่น ประสบการณ์กายา (Gaia) อย่างที่อัลโด ลีโอโปลด์รู้สึกเมื่อเขามองดาหมาป่าที่กำลังจะตายในเทือกเขาของนิวเม็กซิโก และอย่างที่เดวิด อะบรามรู้สึกในถ้ำที่ประเทศอินโดนีเซีย แต่ประสบการณ์ระดับลึกนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งพิเศษสุดเหมือนของลีโอโปลด์และอะบราม หรือต้องบังเกิดในป่าเขาห่างไกล ด้วยเหตุที่ประสบการณ์ระดับลึกมีหลากหลายยิ่ง บางคนเกิดประสบการณ์เช่นนี้ขณะที่ดูแล

^{๙๒} โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๖๐.

^{๙๓} อนุชาติ พวงสำลี, **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด** ศ.นพ.ประเวศ วะสี บรรณาธิการ, หน้า ๓๒๗.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๘-๓๒๙.

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๖.

กระดาดต้นไม้เล็ก ๆ ริมหน้าต่างในเมืองใหญ่ บางคนก็รู้สึกผูกพันเชื่อมโยงกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้งอยู่เสมอเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของภูมิหลังตนเอง เป็นประสบการณ์ระดับลึกที่ซ่อนอยู่ใต้การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน แค่เปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมเพียงเล็กน้อยก็อาจทำให้มองเห็นได้โดยง่าย ประสบการณ์ระดับลึกอาจถูกปลุกเร้าได้ง่าย แต่การซึมซับแง่มุมเชิงจริยธรรมของมันนั้นยากยิ่งกว่า

๒. การตั้งคำถามระดับลึก หมายถึง การตั้งคำถามระดับลึกเกี่ยวกับสมมติฐานหลักในวัฒนธรรมของเรา แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับแนวคิดอันตื้นเขินหรือแนวคิดการปฏิรูปซึ่งเป็นกระแสหลัก แนวคิดนี้พยายามจะทำให้การดำเนินธุรกิจเหมือนอย่างที่เคยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยสนับสนุนการดำเนินธุรกิจและอุตสาหกรรมแบบ “สีเขียว” โดยใช้มาตรการต่าง ๆ ดังเช่นการจำกัดมลภาวะรวมทั้งการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพราะมันมีคุณค่าทางการเงินในฐานะยารักษาโรคและมันช่วยควบคุมภูมิอากาศ และท้ายที่สุด คนเราก็จะเกิดการอุทิศตนระดับลึกในการทำงานเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสันติและเป็นประชาธิปไตย ซึ่งก็จะทำให้คนผู้นั้นมีประสบการณ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก

๓. การอุทิศตน หมายถึง การซึมซับเยี่ยงนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเราเริ่มเข้าสู่การตั้งคำถามระดับลึกทั้งกับตนเองและสังคม การตั้งคำถามกับตนเองก็คือ การที่คนคนหนึ่งถามว่าเขากำลังใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับแก่นสารของประสบการณ์ระดับลึกหรือไม่ โดยใช้ความคิดที่เป็นเหตุผลคลี่คลายขำไขความสัมพันธ์ระหว่างสมมติฐานและการกระทำในทุก ๆ ระดับของชีวิต เพื่อประกาศจุดยืนทางจริยธรรม ซึ่งถึงแม้จะเป็นเพียงชั่วคราวและอาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอ แต่มันก็สามารถชี้นำทางเลือกในการใช้ชีวิตของเราได้ ส่วนการตั้งคำถามกับสังคม ก็คือการที่คนคนหนึ่งพยายามทำความเข้าใจสมมติฐานทางสังคมจากมุมมองทางนิเวศวิทยา โดยดูที่มาของวิกฤตทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิกฤตด้านสันติภาพและความยุติธรรมที่เกิดจากจิตใจโดยรวมของสังคม^{๙๖}

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองเชิงนิเวศของพริตจอป คาปรา ว่า คำว่า Ecological ในที่นี้เราไม่ได้หมายถึง นิเวศวิทยาหรือสิ่งแวดล้อมศาสตร์ในความหมายแคบ ๆ หากแต่หมายถึง สิ่งที่กว้างกว่าและลึกกว่า ซึ่งโยงไปถึงเรื่องของ “ความตื่นตัวทางนิเวศ” อันเป็นสาระสำนึกที่ทำให้เรามองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกชีวิตของเรา รวมทั้งความจริงที่เตือนเราว่า มนุษย์และสังคมเป็นส่วนหนึ่งที่ผูกติดอยู่กับกระบวนการทางธรรมชาติอย่างแยกจากกันไม่ออก ความตื่นตัวทางนิเวศแนวลึกนี้จึงเป็นความตื่นตัวที่เกี่ยวข้องกับจิตของมนุษย์ เป็นสาระสำนึกที่ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกว่าตัวเองมีความผูกพันเชื่อมโยงกับจักรวาลทั้งหมด^{๙๗}

^{๙๖} Stefan Harding, *Animate Earth Science, Intuition, and Gaia* **กายาโลกที่มีชีวิต วิทยาศาสตร์และการหยั่งรู้** แปลโดย เขมลักษณ์ ดีประวัตติ, (กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา, ๒๕๕๕), หน้า ๘๗-๘๘. David Rothenberg. *IS IT PAINFUL TO THINK? CONVERSATIONS WITH ARNE NAESS* แปลโดย อรรพรรณ คูเจริญ นาวายุทธ. (กรุงเทพมหานคร : คบไฟ, ๒๕๕๘), หน้า ๒๘๐. ทฤษฎีกายา (Gaia) เป็นทฤษฎีที่เจมส์ เลฟล็อก (James Lovelock) สร้างขึ้นเมื่อรับภารกิจให้กองการนาซาเพื่อสำหรับสิ่งมีชีวิตบนดาวอังคาร และผลพวงของภารกิจนี้คือการมองว่าโลกคือองค์การที่มีชีวิต ตรงกับตำนานกรีกที่มองว่ากายาเป็นเสมือนเทพมารดรที่ให้เกิดทุกสรรพสิ่งแกโลก ตำนานนี้มีส่วนคล้ายกับความเชื่อของไทยหลายอย่าง เช่น เรื่องขุนน้ำของภาคเหนือ ความเชื่อเรื่องดอนปู่ตาของภาคอีสาน ความเชื่อเรื่องแม่โสพ-แม่ธรณี เป็นต้น

^{๙๗} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, **รื้อถอนการพัฒนา ความยั่งยืนทางนิเวศ และความยุติธรรมทางสังคม : บทวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมือง**, หน้า ๑๘๑.

และโกศล ช่อผกา ให้คำอธิบายว่า นิเวศวิทยาแนวลึก หมายถึง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมที่มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ในระดับลึกกว่าทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีแนวความคิดว่ามนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกันกับธรรมชาติ และธรรมชาติมีสิทธิที่จะดำรงอยู่อย่างอิสระและมีคุณค่าในตัวเอง นอกจากนี้กฎของธรรมชาติหรือกฎของนิเวศวิทยายังเป็นตัวกำหนดระบบความสัมพันธ์หรือจริยธรรมของมนุษย์ที่มีต่อตนเอง สังคม และธรรมชาติ โดยมุ่งเป้าหมายการเคลื่อนไหวไปที่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนทางนิเวศ (มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม) เป็นสำคัญ^{๙๘}

การจะเข้าใจถึงแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกได้นั้นต้องเริ่มที่การตั้งคำถามกับทั้งตนและสังคมว่าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่ออะไร เราดำเนินชีวิตได้สอดคล้องกับระบบธรรมชาติหรือไม่ หากดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กันแล้วย่อมเป็นการแสดงให้เหตุเจตนาในด้านจริยธรรม และเป็นดำเนินการเพื่อสันติภาพและความยุติธรรมจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นโดยรวมของสังคม การตั้งคำถามกับตนเองและสังคมมาจากการสังสมประสบการณ์ที่หลากหลายแง่มุมที่แตกต่างกันไป ทำให้เกิดเป็นความคิดกระจ่างแจ้งในแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกได้ กลุ่มนิเวศวิทยาแนวลึกจึงมองได้ว่าเป็นทั้งตัวความคิดและการปฏิบัติการที่มีความแตกต่างต่อยอดมาจากแนวคิดนิเวศวิทยาทั่วไปหรือนิเวศวิทยาแนวตื้นที่มองปัญหาเฉพาะด้านหรือปัจเจกเท่านั้น นิเวศวิทยาแบบตื้นเน้นถึงความต้องการ (หรือประโยชน์) และความปรารถนาของมนุษย์ซึ่งจะตอบสนองได้โดยการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม เป็นการสนับสนุนการยับยั้งชั่งใจหรือการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อความจำเป็นของมนุษย์ เช่น นักอนุรักษ์จะถูกตีตราว่า “ตื้น” เพราะสนับสนุนการกันพื้นที่ป่าไว้เพื่อ “ความบันเทิงของมนุษย์” นักนิเวศวิทยาแนวลึกสนับสนุนการปกป้องป่าเพราะมันเป็นถิ่นอาศัยของเผ่าพันธุ์ที่มีมนุษย์ การปกป้องป่ามิใช่ “เพื่อเรา” แต่เพื่อชีวิตโดยทั่วไป แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกจึงเป็นการมองธรรมชาติแบบองค์รวม

๒.๓.๒.๒ หลักการพื้นฐานของนิเวศวิทยาแนวลึก ๘ ประการ อาร์เน แนสส์ (Arne Naess) นักปรัชญาชาวนอร์เวย์เป็นผู้ก่อตั้งนิเวศวิทยาแนวลึกร่วมสมัย หลักการพื้นฐานประการหนึ่งของเขาคือชีวิตทุกรูปแบบมีคุณค่าในตัวเอง ดังนั้น จึงมีสิทธิในการบรรลุความเป็นตนเอง คือสิทธิในการมีชีวิตและงอกงาม ข้อเสนอพื้นฐานของนิเวศวิทยาแนวลึกก็คือ ขอบเขตทางศีลธรรมควรจะถูกขยายออกให้พ้นไปจากเผ่าพันธุ์มนุษย์จนคลุมถึงประชาคมที่กว้างขวางยิ่งขึ้น การขยายออกของขอบเขตทางศีลธรรมนี้มักจะถูกอธิบายกันในแง่ของการขยายสิทธิที่มีในตนเองหรือสิทธิตามธรรมชาติให้แก่สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วย ในแง่นี้ นิเวศวิทยาแนวลึกมีความใกล้ชิดมากกับแนวคิดเรื่องสิทธิสัตว์หรือการปลดปล่อยสัตว์ (animal rights) เช่นเดียวกับนักสนับสนุนสิทธิสัตว์ นักนิเวศวิทยาแนวลึกวิพากษ์วิจารณ์และปฏิเสธทัศนะทางจริยธรรมที่จำกัดอยู่เพียงเผ่าพันธุ์มนุษย์ (anthropocentrism) และชี้ว่าทัศนะอย่างนี้เป็น การเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง คือมองชีวิตรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์อยู่บนฐานของผลประโยชน์ของตน (หรือผลประโยชน์ของเผ่าพันธุ์ของตน) และอย่างเป็นอรรถประโยชน์นิยม

^{๙๘} โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนการทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,

ทั้งขบวนการเพื่อสิทธิสัตว์และนิเวศวิทยาแนวลิคต่างก็ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนมุมมองจากแบบที่
เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางมาสู่ทัศนะที่มีศูนย์กลางอยู่ที่สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์^{๙๙}

อย่างไรก็ดี ในกรณีของนิเวศวิทยาแนวลิคมีแนวโน้มชัดเจนที่จะไปไกลกว่าลักษณะของ
ประชาคมเชิงศีลธรรมตามที่กำหนดในจุดยืนแบบสิทธิสัตว์ นักนิเวศวิทยาแนวลิคจะขยายสิทธิหรือ
การนับรวมเข้าไว้ทางศีลธรรมไปมากกว่าสิ่งที่มีความรู้สึกรู้สึกซึ่งเป็นจุดที่ทัศนะแบบนักสิทธิสัตว์จะ
ครอบคลุมถึง ในขบวนการเพื่อสิทธิสัตว์ ความสนใจประการสำคัญคือความมีขอบทางศีลธรรมที่
อนุญาตให้มีการสร้างความทุกข์ ความเจ็บปวด และการทำร้ายสิ่งที่มีความรู้สึกรู้สึก ในนิเวศวิทยาแนว
ลิค ความสนใจประการสำคัญคือบูรณาการของข่ายใยนิเวศ คินสเลย์ เห็นว่า นิเวศวิทยาแนวลิคต่าง
จากทัศนะของนักสนับสนุนสิทธิสัตว์อย่างมีนัยสำคัญอยู่สามประการ

ประการแรก นักนิเวศวิทยาแนวลิคเคารพสิทธิของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ต่างไปจากการ
สนใจว่าพวกมันสามารถรับรู้ความทุกข์ หรือความเจ็บปวดหรือไม่ หรือว่าพวกมันถูกถือว่ามีสำนึก
หรือไม่ ในแง่นี้นิเวศวิทยาแนวลิคผนวกชีวิตของพืชทั้งหลายเข้าไว้ในประชาคมเชิงศีลธรรมด้วย

ประการที่สอง นิเวศวิทยาแนวลิคยังได้ขยายสิทธิไปถึงหรือเคารพความเป็นบูรณาการ
ขององค์ประกอบในโลกธรรมชาติที่ไร้ชีวิต เช่น แม่น้ำ และภูเขา เป็นต้นด้วย นักนิเวศวิทยาแนวลิค
มีความสนใจเป็นพิเศษในสิทธิของโลกที่ไม่ใช่มนุษย์ที่จะมีอิสระจากการแทรกแซงของมนุษย์ที่มาก
เกินไป หลังกลับจากการเดินทางไปพักผ่อนที่หุบเขาเดธในแคลิฟอร์เนีย แนสส์กล่าวว่า เขาไม่เพียง
สนับสนุนการเคารพสิทธิของสิ่งมีชีวิต หากยังสนับสนุนให้เคารพสิทธิของ “แม่น้ำ ภูมิตัน (และ)
ระบบนิเวศ” ด้วย

ประการที่สาม นิเวศวิทยาแนวลิคแตกต่างจากทัศนะแบบสิทธิสัตว์โดยการให้
ความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ แก่ระบบนิเวศเหนือถิ่นที่อาศัยเป็นแห่ง ๆ ภายในระบบนิเวศนั้น^{๑๐๐}

นักนิเวศวิทยาแนวลิคยอมรับว่า ระบบนิเวศทุกระบบขึ้นกับรูปแบบชีวิตอย่างใดอย่าง
หนึ่งที่ต้องอาศัยรูปแบบชีวิตอื่น ๆ ระบบนิเวศทุกระบบมีทั้งผู้ล่าและเหยื่อ และสิทธิของสิ่งใด ๆ ที่จะ
บรรลุความเป็นตัวเอง ชีวิตและความสุขจะต้องถูกผ่อนปรนลงด้วยความจำเป็นของระบบนิเวศ
โดยรวมเพื่อรักษาบูรณาภาพของตนเอาไว้ สำหรับนักนิเวศวิทยาแนวลิคแล้ว การฆ่าเพื่อความ
จำเป็นขั้นพื้นฐานและความจำเป็นที่สำคัญยิ่งเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในธรรมชาติ และอันที่จริง
ก็อาจจะเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ในการรักษาความแข็งแรงและมีชีวิตอยู่ได้เอาไว้
นักนิเวศวิทยาแนวลิคต่างจากนักสนับสนุนสิทธิสัตว์ตรงที่พวกเขาต่อต้านการฆ่าและการทำร้ายที่ไม่
จำเป็นที่มากเกินไปหรือที่กระทำเพื่อสนุกสนานเท่านั้น การฆ่าที่กระทำโดยมนุษย์เท่านั้นที่เป็นปัญหา
เพราะมีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่หลงใหลความรุนแรงที่ทำตามอำเภอใจ

เช่นเดียวกับทัศนะเรื่องสิทธิสัตว์ นิเวศวิทยาแนวลิคมุ่งจะขยายกรอบของความสนใจเชิง
จริยธรรมไปถึงประชาคมที่กว้างขวางออกไปยิ่งกว่าครอบครัวมนุษย์ แต่ในการกระทำเช่นนี้ก็
สนับสนุนความเสมอภาพทางนิเวศวิทยาที่กว้างขวางกว่านักสิทธิสัตว์ ดังที่วอร์ริก ฟอกซ์ (Warwick
Fox) นักปรัชญาชาวออสเตรเลียกล่าวว่า “ก็คือความคิดว่าเราไม่อาจแบ่งแยกทางด้านภววิทยา
(ontology) ได้ชัดเจนในเรื่องของการดำรงชีวิตอยู่ คือไม่มีการแบ่งแยกในความเป็นจริงระหว่าง

^{๙๙} David Kinsley, *Ecology and Religion* แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา, หน้า ๓๘๕.

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๖-๓๘๗.

อาณาจักรของมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์...เมื่อใดที่เรารับรู้ขอบเขต เมื่อนั้นเราขาดสำนึกเชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”^{๑๐๑}

แนวคิดทางด้านนิเวศวิทยาแนวลึกที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนกับแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางหรือให้ความสำคัญกับมนุษย์มากที่สุด สารัตถะของการเสนอแนวคิดที่ถือว่ามนุษย์สำคัญที่สุดดังที่กล่าวนี้ก็เพื่อที่จะย้ำให้เห็นถึงรูปแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่ได้พัฒนาไปตามกรอบแนวคิดดังกล่าว และได้ครอบคลุมแนวคิดอื่น ๆ ในอดีตตลอดมาจนกระทั่งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น จึงทำให้เกิดกระแสแนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมนั้น ในจำนวนแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านั้นแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกก็จัดว่าเป็นแนวคิดที่มีทัศนะแตกต่างจากแนวคิดดั้งเดิม^{๑๐๒}

นิเวศวิทยาแนวลึกสนับสนุนการชื่นชมความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับองค์รวมแบบใหม่จริยธรรมแบบเก่าและวิธีการอนุรักษ์แบบเก่ายังคงถือว่าสถานะของมนุษย์นั้นเหนือกว่า โดยเน้นความสำคัญของความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นผู้พิทักษ์โลกธรรมชาติ และเป็นผู้ “ให้” สิทธิแก่เผ่าพันธุ์อื่นทั้งสองวิธีนี้คือการเป็นผู้พิทักษ์และการที่มนุษย์ให้สิทธิแก่สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็นการยืนยันการตำแหน่งของมนุษย์ที่มีอภิสิทธิ์ในองค์รวม แม้ว่าทั้งการเป็นผู้พิทักษ์และการให้สิทธิแก่สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์จะแสดงให้เห็นถึงการจำกัดความคิดว่าด้วยการควบคุมเบ็ดเสร็จโดยมนุษย์ ความเป็นนายเหนือ และการขูดรีดประโยชน์จากธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาก็ตาม นิเวศวิทยาแนวลึกกล่าวว่าจำเป็นต้องมีมุมมองที่สดใหม่ และมุมมองที่สดใหม่นี้ต้องไปให้พ้นจากการเอาเผ่าพันธุ์เป็นศูนย์กลาง

แนสส์กล่าวว่า กฎแห่งที่จะไขสู่การข้ามพ้นผลประโยชน์ของเผ่าพันธุ์ตนเองหรือเพียงผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้นคือการบ่มเพาะทัศนคติเรื่องการถือเป็นหนึ่งในเดียวกัน ซึ่งมองว่าผลประโยชน์ของตนเป็นหนึ่งเดียวกับผลประโยชน์ขององค์รวม สำหรับแนสส์ การบรรลุความเป็นตนเองหรือเสรีภาพในการมีชีวิตอยู่และองกามนั้นมีอยู่ในสรรพสิ่ง เขาเสนอว่าในกรณีของมนุษย์การก้าวสู่การบรรลุความเป็นตนเองเป็นกระบวนการที่ทัศนะว่าด้วยตัวตนของคนคนหนึ่งค่อย ๆ ขยายออกไป จนรวมเอามนุษย์คนอื่น เผ่าพันธุ์อื่น และระบบนิเวศโดยทั่วไปเข้าไว้ในที่สุด

เขากล่าวว่า ผู้คนกำลังตระหนักมากยิ่งขึ้นว่าพวกเขาเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และยังเชื่อมโยงกับรูปแบบชีวิตอื่น ๆ ทั้งหลายอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในข่ายใยของชีวิตและถิ่นอาศัยที่ได้สมดุลอย่างปราณีต แนสส์เสนอแนะว่า อันที่จริงสำนึกที่เพิ่มมากขึ้นนี้ทำให้ผู้คนรู้สึกถึงภัยอันตรายและการที่ชีวิตนับพัน ๆ สายพันธุ์หายไปเพราะการกระทำของมนุษย์ สำหรับแนสส์แล้ว มนุษยชาติโดยรวมกำลังมีความอ่อนไหวมากยิ่งขึ้นต่อการถือตนว่าเป็นหนึ่งเดียวกับโลกที่ไม่ใช่มนุษย์ ดังคำกล่าวที่ว่า “เมื่อเป็นที่รู้กันว่านกเพนกวินแห่งแอนตาร์กติกาจะตาย เพราะสารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อความแข็งแรงของเปลือกไข่ของพวกมัน ปฏิกริยาความไม่พอใจและความเสียใจก็แพร่ไปทั่วและเกิดขึ้นมาเอง ผู้คนที่ไม่เคยเห็นนกเพนกวินและคนที่ไม่เคยคิดเลยว่าสัตว์ชนิดนี้จะ “มีประโยชน์” ในทาง

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๗.

^{๑๐๒} เจริญ ชัยแก้ว, “แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๓๖.

ไต่ ยืนยันว่าพวกมันมีสิทธิที่จะมีชีวิตและเติบโต และว่าเป็นพันธะของเราที่จะไม่เข้าไปแทรกแซง”^{๑๐๓}

แง่มุมที่ถอนรากถอนโคนที่สุดของนิเวศวิทยาแนวลึกคือการยืนยันว่า ในเรื่องของระบบนิเวศนั้นองค์รวมยิ่งใหญ่กว่าองค์ประกอบของมัน หากจะต้องกำหนดคุณค่าเชิงสัมพัทธ์ของสิ่งต่าง ๆ แล้ว ชีวิตที่สำคัญที่สุดต่อการอยู่รอดของระบบนิเวศโดยรวมควรจะได้รับการจัดลำดับความสำคัญไว้ต้น ๆ สิทธิของสิ่งหนึ่ง ๆ จะต้องเป็นรองความเป็นอยู่ดีขององค์รวม เพราะองค์รวมนั้นมาก่อนปัจเจก และหากปราศจากองค์รวมแล้วก็จะไม่มีปัจเจกโดยอยู่ได้ แง่มุมนี้ของนิเวศวิทยาแนวลึกที่เลือกองค์รวมมากกว่าปัจเจกเป็นจุดแตกต่างอย่างชัดเจนที่สุดจากวิธีการของนักสิทธิสัตว์ ซึ่งสนใจสิทธิและสถานะของชีวิตใดชีวิตหนึ่ง การเน้นความสำคัญของจริยธรรมที่เอาชีวิตเป็นศูนย์กลางและทัศนะแบบองค์รวมที่มองระบบนิเวศว่าเป็นความดีสูงสุดของนิเวศวิทยาแนวลึกนั้น ได้ทำให้ผู้สนับสนุนทัศนะนี้บางรายถึงกับแปลคุณค่าของมนุษย์ว่าต่ำอย่างที่สุดในมาตรวัดสรรพสิ่งโดยรวม อันที่จริงไม่เพียงแค่นี้ยังมีแนวโน้มที่เห็นคุณค่าของมนุษย์ว่าต่ำเท่านั้น แต่ยังมีแนวโน้มที่จะเห็นว่ามนุษย์เป็นอันตรายกับความเป็นอยู่ดีของระบบนิเวศเหมือนกับไวรัส มะเร็ง หรือยาพิษ อันเป็นสิ่งที่ระบบนิเวศควรจะทำจัดออกไปเพื่อความอยู่รอดของตนเป็นดีที่สุดอีกด้วย

ฟริตจ็อบ คาปรา (Fritjof Capra) เสนอลักษณะใหม่ ๆ ของกระบวนทัศน์ทางนิเวศแบบองค์รวมซึ่งกำลังจะเข้ามาแทนที่กระบวนทัศน์แบบกลไก ดังนี้

๑. มีการเน้นสิ่งที่เบ็ดเสร็จมากกว่าสิ่งที่เป็นส่วน
๒. ในการมองปัญหา จะเริ่มจาก “กระบวนกร” ไปสู่ “โครงสร้าง”
๓. ในการอธิบายปรากฏการณ์ของโลก จะต้องมีการเข้าใจกระบวนกรของความรู้ด้วยวิธีตรวจสอบ วิธีการมองปัญหาต้องเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีด้วย
๔. เรามองความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกของเราว่า เป็นเครือข่ายของความรู้ ข่าวสาร และแนวคิดที่เชื่อมโยงกัน โดยไม่มีพื้นฐานที่มั่นคงและแน่นอน
๕. สรรพสิ่งทั้งหลายในโลก (ธรรมชาติ) เชื่อมโยงกันและกันเป็นเครือข่ายและสายใยแห่งความสัมพันธ์ที่มีลักษณะไดนามิกตลอดเวลา ไม่มีอะไรกำหนดอะไรมากกว่ากัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นการยากที่จะเข้าใจอะไรได้อย่างรอบด้านและแน่นอน (เรามีแต่ Limited and Approximate Knowledge เท่านั้นเอง)^{๑๐๔}

นิเวศวิทยาแนวลึกเสนอการมองสิ่งปัจเจกที่แตกต่างอย่างใหญ่หลวงจากความเข้าใจความเป็นจริงแบบเน้นส่วนย่อย ในทัศนะแบบเน้นส่วนย่อยนั้น สิ่งหนึ่ง ๆ ถูกแยกออกมาจากสิ่งแวดล้อมและจากสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด และถูกวิเคราะห์อย่างเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัวเอง ทัศนะแบบเน้นส่วนย่อยเป็นพื้นฐานของความคิดแบบตะวันตกส่วนมากเกี่ยวกับมนุษย์และสิทธิตามธรรมชาติที่เห็นสิ่งหนึ่ง ๆ เป็นสิ่งที่กำหนดตัวเองและพึ่งตัวเอง ในทางปฏิบัติแล้วสิ่งหนึ่ง ๆ ถูกถือว่าดำรงอยู่อย่างแยกห่างจากสิ่งแวดล้อมของตน หากจินตนาการเป็นรูปร่าง สิ่งหนึ่ง ๆ ถูกจำแนกออกเป็นหนึ่งผิว ขน เปลือก และอื่น ๆ กล่าวคือความเป็นสิ่งหนึ่ง ๆ ไม่ได้ขยายออกนอกร่างทางกายภาพของสิ่งนั้น

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๗-๓๙๐.

^{๑๐๔} ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์, รื้อถอนการพัฒนา ความยั่งยืนทางนิเวศ และความยุติธรรมทางสังคม : บทวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมือง, หน้า ๑๘๑.

ส่วนนิเวศวิทยาแนวคิดที่มักจะเห็นความเป็นจริงในลักษณะองค์รวมเข้าใจความเป็นสิ่งหนึ่ง ๆ ว่าเป็นการอุบัติขึ้นมาและมีความสัมพันธ์โยงใยกัน กล่าวคือสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ว่าเป็นมนุษย์หรือไม่ใช่มนุษย์ เป็นสัตว์หรือพืช ล้วนเป็นผลสุดท้ายของประวัติความเป็นมาทั้งหมดของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเผ่าพันธุ์นั้นกับระบบนิเวศโดยรวม สิ่งหนึ่ง ๆ อุบัติขึ้นมาจากระบบนิเวศและการดำรงอยู่ของมันจะเป็นไปไม่ได้ถ้าหากอยู่ต่างหากจากถิ่นอาศัยของมัน และในทำนองเดียวกันสิ่งหนึ่ง ๆ ในที่สุดแล้วก็กลับไปรวมเข้าสู่ระบบนิเวศเมื่อมันตายลงและร่างกายของมันถูกแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ ตามแนวคิดของนิเวศวิทยาแนวคิด สิ่งหนึ่ง ๆ ยังมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์โยงใยกัน ไม่มีสิ่งใดที่จะดำรงอยู่อย่างแยกออกมาโดดเดี่ยว คุณลักษณะและแก่นแท้ของมันไม่สามารถถูกอธิบายโดยแยกออกจากสิ่งแวดล้อมได้ ที่จริงแล้วนักนิเวศวิทยาแนวคิดกล่าวว่าสิ่งหนึ่ง ๆ ก็คือความสัมพันธ์ของมันกับสิ่งต่าง ๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้จะให้นิยาม กำหนดลักษณะ และขับเคลื่อนสิ่งหนึ่ง ๆ ในแง่หนึ่งแล้วสิ่งหนึ่ง ๆ จึงดำรงอยู่พ้นจากพื้นผิวของร่างเชิงกายภาพ ขยายออกไปภายนอกและข้ามพ้นสู่ระบบนิเวศอาร์เน่ แอสส์อธิบายว่านิเวศวิทยาแนวคิดบ่งบอกถึง “ภาพลักษณ์ภาคสนามทั้งหมดในเชิงสัมพันธ์ (ซึ่งในนั้น) องค์ประกอบคือปมในข่ายชีวลัยแห่งความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ” อีกวิธีหนึ่งในการคิดถึงสิ่งหนึ่ง ๆ ในฐานะที่เป็นการอุบัติขึ้นมาและความสัมพันธ์โยงใยกัน ก็คือการเปลี่ยนรูปของพลังงาน พื้นฐานที่เป็นรูปแบบเดียวในนิเวศวิทยาเชิงวิทยาศาสตร์ องค์รวมทางนิเวศบางครั้งถูกมองว่าเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันและกันของชีวิตต่าง ๆ ที่ล้วนเป็นรูปแบบชั่วคราวของพลังงานแสงอาทิตย์ที่ถูกสังเคราะห์ และแสดงออกมาอย่างเป็นรายละเอียดไป ในแง่หนึ่งสิ่งหนึ่ง ๆ โดยพื้นฐานแล้วก็คือรูปแบบชั่วคราวที่ถูกห่อหุ้มพลังงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ

เดวิด โรธเนเบิร์ก สรุปให้เห็นว่าหลักการของแนวคิดนิเวศวิทยามีดังต่อไปนี้

๑. สิ่งมีชีวิตทั้งหมด ซึ่งหมายถึงมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นอกเหนือจากมนุษย์ที่กำลังเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในตนเอง สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ นอกเหนือจากมนุษย์ย่อมทรงคุณค่าและเป็นเอกเทศ ไม่ขึ้นกับคุณประโยชน์ในเชิงคุณค่าการใช้สอยของมนุษย์
๒. รูปแบบการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกซึ่งมีอยู่อย่างมั่งคั่งหลากหลาย รวมทั้งรูปแบบวัฒนธรรมทั้งหลายของมนุษย์ย่อมทรงคุณค่าในตัวเอง
๓. มนุษย์ย่อมไม่มีสิทธิ์จะลดจำนวนความมั่งคั่งหลากหลายทั้งหลายทั้งปวงนี้ เว้นไว้แต่ความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น
๔. ชีวิตและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นนี้ย่อมเหมาะสมกับจำนวนประชากรมนุษย์ที่มีขนาดเล็กกว่าเดิมมาก
๕. มนุษย์เข้าแทรกแซงและรบกวนโลกของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มากเกินไป กระทั่งสถานการณ์กำลังเลวร้ายลงเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน
๖. ประเด็นต่างๆ ข้างต้นล้วนชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะต้องเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติหลัก ๆ ที่ได้กระทำต่อโลกทั้งหมดอย่างต่อเนื่องสืบมากระทั่งปัจจุบันเสียใหม่ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยังรากลึกไปจนถึงระดับพื้นฐานของโครงสร้างทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และอุดมการณ์

๗. ความเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ในประเทศร่ำรวยควรจะเน้นไปที่การเพิ่มความตระหนักขึ้นชมและมองเห็นคุณค่าของคุณภาพชีวิตมากกว่าเน้นไปที่มาตรฐานการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความนิยมในเชิงวัตถุ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืนในระดับโลก

๘. ผู้ที่เห็นพ้องกับประเด็นดังกล่าวข้างต้น ย่อมมีพันธะหน้าที่ในอันที่จะพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นดังกล่าวด้วยหนทางสันติวิธีไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม^{๑๐๕}

จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมดเกี่ยวกับหลักการแล้ว สเตฟาน ฮาร์ดิง สรุปไว้ว่า หลักการพื้นฐานที่สุดของแนวคิดนี้คือ ทุก ๆ ชีวิตมีคุณค่าในตนเองมาแต่กำเนิด ไม่ว่าชีวิตนั้นจะมีคุณค่าต่อมนุษย์หรือไม่^{๑๐๖}

๒.๓.๒.๓ จิตสำนึกเชิงนิเวศ : ทางออกจากปัญหา แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกจะมุ่งไปที่ประเด็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยพยายามที่จะนำเอาความเข้าใจหรือความเชื่อทางด้านศาสนาและแนวคิดทางด้านปรัชญาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาล้อมรอบที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหายนะ โดยการเสนอให้มนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วยจิตสำนึกและความเชื่อพื้นฐานที่มีอยู่ รวมทั้งให้มนุษย์คำนึงถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมด้วย และแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ได้แสดงทัศนะว่าสิ่งแวดล้อมมีคุณค่าเช่นเดียวกับมนุษย์ มนุษย์จึงไม่ควรทำลายสิ่งแวดล้อมเพราะสิ่งแวดล้อมทั้งหลายมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่เหมือนกัน แนวคิดที่คำนึงถึงคุณค่าดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นจากแนวคิดของชุมชนต่าง ๆ ที่ได้แสดงความรู้สึกสำนึกตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

แก่นความคิดนี้ที่กล่าวว่ามนุษย์โดยแท้จริงแล้วสัมพันธ์ พึ่งพิง หรือปรากฏออกมาจากพลังงานหรือพลังพื้นฐานที่แทรกซึมในความเป็นจริงทั้งหมด โครงสร้างแนวคิดทางด้านศาสนาปรัชญาและจิตวิญญาณของนิเวศวิทยาแนวลึกในลักษณะนี้ถือว่าไม่ใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่ได้มีการประกาศหลายครั้งหลายคราในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ในบรรดาสายความคิดทางจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่นั้น ในศาสนาฮินดูที่ว่าด้วยพรหมมัน เน้นพื้นฐานความจริงซึ่งเป็นสิ่งที่สรรพสิ่งปรากฏขึ้นมาและสรรพสิ่งล้วนอยู่ภายในสิ่งนี้ แนวคิดแบบพระพุทธศาสนาคือปฏิเสธสมุปบาทที่มองว่าสรรพสิ่งล้วนอาศัยกันและกันเกิดขึ้นและเรื่องให้มนุษย์มีความสันโดษในการใช้ปัจจัยสี่ โดยปรากฏอยู่ในรูปแบบการเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายของพระภิกษุ ที่ให้พระภิกษุอาศัยอยู่ตามโคนไม้เพื่อปฏิบัติธรรมเป็นหลักใหญ่โดยไม่ก่อผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์จึงอยู่ร่วมกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์อันล้วนเป็นการสลับสับเปลี่ยนของพลังหรือความจริงพื้นฐานอันเดียวกัน และละลัทธิเต๋าเป็นแนวหนึ่งที่จะย้อนถึงปรัชญาในทางนิเวศวิทยาอันลึกซึ้งและงดงามที่สุด โดยได้ย้ำถึงความเป็นหนึ่งเดียวซึ่งเป็นพื้นฐานของสรรพสิ่ง และความเคลื่อนไหวแปรเปลี่ยนของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคม

^{๑๐๕} David Rothenberg, IS IT PAINFUL TO THINK? CONVERSATIONS WITH ARNE NAESS แปลโดย อวรรณ คูหเจริญ นาวายุทธ, หน้า ๒๑๑. และ โกลล ซ็อพกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๗๓-๗๔.

^{๑๐๖} Stefan Harding, Animate Earth Science, Intuition, and Gaia กายาโลกที่มีชีวิต วิทยาศาสตร์และการหยั่งรู้ แปลโดย เขมลักษณ์ ดีประวัติ, หน้า ๘๖.

นิเวศวิทยาแนวลึกได้รับการสนับสนุนจากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแนวทางกระบวนการแบบอย่างใหม่ แต่มันมีรากฐานอยู่บนการรับรู้ความเป็นจริงซึ่งข้ามพ้นกรอบทางวิทยาศาสตร์ไปสู่ความตระหนักรู้ด้วยญาณทัศนะในเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวของสรรพชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียวนี้ปรากฏแสดงในลักษณะต่าง ๆ กันอย่างพิ้งพึงสัมพันธ์กัน และมีการเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักร หากเข้าใจแนวคิดเรื่องจิตวิญญาณมนุษย์ในแง่นี้ ประเด็นเรื่องจิตวิญญาณตามแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ก็คือให้มนุษย์เชื่อว่า ในสิ่งแวดล้อมนั้นมีวิญญาณที่บริสุทธิ์สถิตอยู่เสมอ มนุษย์จะกระทำการสิ่งใดควรที่จะคำนึงถึงจิตวิญญาณเหล่านั้นไม่ควรอย่างยิ่งที่จะทำลายวิญญาณอื่น และมนุษย์ต้องมีสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะเช่นนี้ แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกนี้จึงได้เสนอให้มนุษย์ใช้ชีวิตให้เรียบง่ายและยึดถือค่านิยมเก่าแก่ดั้งเดิม ตลอดจนคำสอนในศาสนา เพราะศาสนาพยายามเสนอให้มนุษย์อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทำลายล้างหรือก่อผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการแสดงความเคารพรักต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกแสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่มนุษย์ หากสิ่งแวดล้อมหมดสิ้นไปมนุษย์จะไม่สามารถอยู่ได้ในโลกนี้ เพราะสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์มีความสัมพันธ์ต่อกันเสมอ

สำหรับจิตสำนึกทางด้านสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนกับโลกทัศน์หรือแนวคิดในการพัฒนาสังคมที่ให้ความสำคัญทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรม เพราะแนวคิดระบบอุตสาหกรรมนั้นมักอ้างว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่แยกตัวออกมาจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมนุษย์เป็นผู้ที่เหนือหรือครอบครองรับผิดชอบธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและโลกทัศน์หรือแนวคิดนี้ก็คือแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งมองมนุษย์อยู่ในฐานะที่แยกต่างหากและอยู่เหนือธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่มนุษย์ทั้งปวง แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกได้แสดงทัศนะว่า ถ้ามนุษย์ยังไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดเก่ามนุษย์ต้องประสบกับความเดือดร้อนหรือสูญสิ้นไปจากโลกนี้ เพราะได้รับผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างไม่จำกัด และไม่คำนึงถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทั้งหมด แนวคิดนิเวศวิทยานี้ จึงมีจุดประสงค์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่ายสอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมและปฏิเสธการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อจัดการกับสิ่งแวดล้อม

ในขณะเดียวกันแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกมีหลักปรัชญาที่สำคัญ ๕ ประการที่เป็นแนวคิดพื้นฐานสำหรับการที่มนุษย์จะให้คุณค่าทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม คือ

๑. ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมมีคุณค่าในตัวและธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้ดำรงชีวิตอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์อื่น ๆ หรือเพื่อประโยชน์ของใคร ธรรมชาติในความหมายนี้มีความสำคัญสำหรับมนุษย์อย่างยิ่ง (ในลักษณะที่จะทำให้มนุษย์ยอมรับคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและจะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในที่สุด)

๒. กฎของนิเวศวิทยาหรือกฎของธรรมชาติเป็นสิ่งที่กำหนดศีลธรรมและจริยธรรมของมนุษย์ ความคิดความรู้สึกและการกระทำทั้งปวงของมนุษย์จะมุ่งไปยังเรื่องของธรรมชาติเป็นหลักใหญ่ (เช่น การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดผลเสียหรือกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ถ้าก่อผลเสียมนุษย์ก็ทำไม่ได้)

๓. ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศ พืช สัตว์ป่ามีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่โดยไม่ถูกรบกวนไม่ถูกกระทบกระเทือนหรือถูกทำลายจากฝีมือของมนุษย์ สิทธิแบบนี้เรียกว่า สิทธิทางชีวภาพ (Biorights)

๔. มนุษย์ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในเทคโนโลยีขนาดใหญ่สมัยใหม่ ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธอำนาจนิยมและการรวมศูนย์ทุกรูปแบบด้วย

๕. ลัทธิหรือแนวคิดที่ส่งเสริมทางนิยมวัตถุเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง ความเจริญทางเศรษฐกิจต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมวลชนผู้ยากไร้^{๑๐๗}

จากหลักการทั้ง ๕ ประการแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกต้องการย้ำว่าธรรมชาติและระบบนิเวศควรจะเป็นศูนย์กลางของความคิดคำนึงทั้งปวง ธรรมชาติต้องมาก่อนเรื่องความต้องการของมนุษย์ ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางธรรมชาติ มนุษย์ควรที่จะแสวงหาแนวทางการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ การจัดระบบเทคโนโลยีและการจัดการเศรษฐกิจสังคมก็ต้องมีรากฐานตามกฎหมายของธรรมชาติเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงอาจเรียกได้ว่าปรัชญาของนิเวศวิทยาแนวลึกและจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมของแนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญยิ่ง ในการสร้างความยั่งยืนยาวนานให้แก่สังคมของมนุษย์

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับคุณค่าทางจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกแสดงให้เห็นในลักษณะที่ชัดเจนคือการยอมรับว่า สิ่งแวดล้อมมีคุณค่าในตัว (intrinsic value) สิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดศีลธรรมและจริยธรรมของมนุษย์ด้วย มนุษย์ไม่มีสิทธิที่จะกำหนดคุณค่าทางจริยธรรมให้แก่สิ่งแวดล้อม เพราะว่าสิ่งแวดล้อมมีสิทธิเช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ถึงกระนั้นเมื่อกล่าวถึงคุณค่าทางจริยธรรมแล้ว แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ไม่ค่อยให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณค่ามากนัก เพราะมักมุ่งประเด็นในเรื่องการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ทั้งนี้คงเป็นเพราะแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกตามทัศนะของนักปรัชญาตะวันตกนั้น ต้องการที่จะปลูกจิตสำนึกให้กับประชาชนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ยังตระหนักถึงการที่จะต้องปกป้องสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้าน เช่น กลุ่มที่มีแนวคิดเช่นนี้พยายามเข้าไปมีบทบาทในนโยบายทางการเมืองเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และนโยบายเกี่ยวกับการลดจำนวนประชากรโลกที่มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะกลุ่มบุคคลที่มีแนวคิดดังกล่าวถือว่าทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมีจำนวนจำกัด หากว่ามนุษย์มีมากขึ้นจะทำให้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมไม่เพียงพอ หรือจะถูกทำลายให้หมดสิ้นไปในที่สุด และกลุ่มที่มีแนวคิดแบบนิเวศวิทยาแนวลึกนี้ได้พยายามตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นเพื่อป้องกันขัดขวางการกระทำใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาอย่างสุดขีดบางครั้งยอมสละแม้ชีวิตของตัวเองที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอเช่นกลุ่มกรีนพีซ (Green Peace)

ปัญหาทางด้านจริยธรรมเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของระบบนิเวศวิทยาไปขัดแย้งกับความต้องการของมนุษย์ เช่น ควรหรือไม่ที่เราจะเปลี่ยนระบบนิเวศวิทยาของทะเลทรายที่แห้งแล้ง

^{๑๐๗} เจริญ ชัยแก้ว, “แนวคิดจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีตะวันตกกับพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๓๔-๓๕. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, ร้อยกรองการพัฒนา ความยั่งยืนทางนิเวศ และความยุติธรรมทางสังคม : บทวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมือง, หน้า ๑๖๐-๑๖๑.

โดยสร้างคลองระบายน้ำเพื่อให้ชาวนาสามารถปลูกพืชพันธุ์ เพื่อเป็นอาหารสำหรับผู้คนที่กำลังอดตาย อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือควรหรือไม่ที่เราจะทำลายระบบนิเวศของแม่น้ำโดยการสร้างเขื่อนเพื่อช่วยระบายน้ำไปสู่ที่แห้งแล้งชาวนาจะได้ปลูกข้าวเพื่อเป็นอาหารสำหรับผู้ที่ยากไร้ และเป็นแหล่งกำเนิดไฟฟ้าเพื่อให้พลังงานที่จะนำไปใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนการนำไปใช้ในด้านอื่น สำหรับปัญหาจริยธรรมดังกล่าวหากตอบตามแนวคิดนิเวศวิทยาแนวคิดที่ว่าควรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือรักษามนุษย์ไว้

การใช้ชีวิตที่ผสมผสานกลมกลืนกับโลกที่มีชีวิต ยังเกี่ยวข้องกับการแปรปรวนของสิ่งแวดล้อมที่เราที่สัมผัสได้ถึงตัวตนของเธอ ให้กลายเป็นการกระทำที่เป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน บางทีทางเลือกที่สำคัญที่สุดที่เราควรพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเราใช้ชีวิตแบบคนซีกโลกตะวันตก ก็คือการพยายามหาวิธีลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของตัวเอง คณะทำงาน IPCC แนะนำว่ามนุษยชาติควรลดการปล่อยก๊าซโดยรวมลง ๖๐% ภายในปี ๒๐๕๐ เมื่อเทียบกับระดับการปล่อยก๊าซในปี ๑๙๙๐ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดูแล้วแทบเป็นไปไม่ได้เลย สำหรับมนุษย์ผู้กระหายพลังงานและวัตถุดิบอย่างมหาศาลและยังมีความต้องการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเห็นของ เดฟ เรย์ (Dave Reay) แห่งมหาวิทยาลัยเอดินเบิร์ก (University of Edinburgh) สามารถลดปริมาณได้ไม่ยาก ด้วยความที่ว่าการกระทำเล็ก ๆ ของแต่ละบุคคล สามารถเห็นได้เด่นชัดและส่งผลกระทบอย่างมหาศาล โดยเสนอแนวปฏิบัติสิบขั้นตอนเพื่อกอบกู้โลก มีดังนี้

๑. ลดอุณหภูมิเครื่องทำความร้อนหรือเพิ่มอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศ ๑ องศาเซลเซียส สามารถลดการปล่อยคาร์บอนได้ถึง ๒ ตันต่อปี

๒. ใช้รถยนต์ให้น้อยที่สุด ใช้จักรยานหรือการขนส่งมวลชนให้มากที่สุดถ้าคุณทำได้ เพราะอาจช่วยลดการปล่อยคาร์บอนได้มากถึง ๑๒ ตันต่อปี

๓. นำขยะที่เป็นอินทรีย์วัตถุมาหมักเป็นปุ๋ย ทำให้มันไม่ต้องถูกย่อยสลายโดยแบคทีเรียปล่อยก๊าซมีเทนที่หลุมฝังกลบขยะ ด้วยวิธีนี้คุณจะสามารถลดการปล่อยคาร์บอนได้ ๑ ตันต่อปี

๔. หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องบิน โดยเฉพาะการบินระยะสั้นไปยังจุดหมายปลายทางที่คุณสามารถเดินทางไปได้โดยรถไฟ หากจำเป็นต้องขึ้นเครื่องบินคุณสามารถลดการปล่อยก๊าซได้ในระดับหนึ่งด้วยการสนับสนุนองค์กรอย่างไคลเมตแคร์ (Climate Care) ซึ่งเป็นไปได้ว่าจะช่วยลดการปล่อยคาร์บอนราว ๓ ตันต่อปี

๕. ขับรถไม่เกินความเร็วที่จำกัด ถ้าไประยะใกล้ ๆ ก็ควรเลี่ยงการขับตัวเอง อาจร่วมนั่งรถไปกับคนอื่นหรือนำรถมาแบ่งปันให้คนอื่นร่วมนั่งไปด้วย พิจารณาเรื่องการเปลี่ยนไปใช้รถยนต์ที่ใช้น้ำมันหรือรถไฮบริด (hybrid vehicle) ซึ่งผสมระหว่างเครื่องยนต์และมอเตอร์ไฟฟ้าในการทำงาน คุณอาจช่วยลดการปล่อยคาร์บอนได้มากถึง ๑๒ ตันต่อปี

๖. ใช้หลอดไฟแบบประหยัดไฟฟ้าและอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ช่วยให้ใช้ไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ ปิดไฟหรือเครื่องใช้เหล่านั้นเสมอเมื่อไม่ได้ใช้งาน จะช่วยลดการปล่อยคาร์บอนได้ ๑.๖ ตันต่อปี

๗. รับประทานอาหารที่ผลิตภายในท้องถิ่นเพื่อลดการขนส่งหรือช่วยการขนส่งระดับโลกที่เป็นตัวก่อมลพิษอย่างมหาศาล และปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาราว ๘๐ กิโลกรัม

แม้แต่อาหารเกษตรอินทรีย์ขนาดกลางหนึ่งตะกร้า ด้วยวิธีนี้จะช่วยลดการปล่อยคาร์บอนลง ๓.๖ ตันต่อไป

๘. ลดปริมาณการใช้วัสดุสิ่งของ (reduce) ใช้ซ้ำ (reuse) หรือนำมาหมุนเวียนใช้ใหม่ (recycle) ก่อนที่จะซื้อสิ่งต่าง ๆ ควรถามตนเองก่อนว่ามีความจำเป็นหรือไม่ ควรใช้สิ่งของหลาย ๆ ครั้ง เช่น ถ้วยพลาสติก แต่ถ้าคุณทำสองอย่างแรกไม่ได้ ก็พยายามนำสิ่งต่าง ๆ มารีไซเคิลใช้ใหม่ให้มากที่สุดเพื่อเป็นการลดพลังงานจากการที่ต้องผลิตขึ้นใหม่ ต่อปีคุณจะลดปริมาณการปล่อยก๊าซได้ ๑ ตัน

๙. นำมุมมองแบบนิเวศวิทยาแนวลึกไปใช้ในที่ทำงาน ปิดไฟและปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าในระบบสแตนด์บายเมื่อไม่ได้มีการใช้งาน ใช้กระดาษทั้งสองด้าน และพยายามโน้มน้าวผู้มีอำนาจในองค์กรให้นำวัสดุต่าง ๆ มาหมุนเวียนใช้ซ้ำให้ได้มากที่สุด

๑๐. ควรใช้การฝังศพแบบธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงการฝังสิ่งที่เป็นคอนกรีต โลหะ หรือวัสดุอื่น ๆ ไปพร้อมกับศพ จะช่วยลดการปล่อยคาร์บอน ๑ ตัน^{๑๐๘}

แนวคิดสืบขึ้นตอนนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการเสนอลดปริมาณการใช้ก๊าซที่จะช่วยในการปกป้องโลกให้มีพลังงานใช้ไต่ยาวนาน และไม่เป็นการทำร้ายโลกของเรา จะอย่างไรก็ตาม ในที่สุดแล้ว แต่ละคนก็จะเลือกหนทางของตนเองที่จะกระทำในสิ่งอันเป็นรูปธรรมให้โลกนี้ เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้นผลของต้นไม้ก็เติบโตและสุกงอม สุดท้ายมันจะหล่นลงสู่พื้นดินทันทีที่การกระทำนั้นมีการลงมือปฏิบัติ มันจะเป็นปุ๋ยให้กับดินแห่งประสบการณ์เชิงลึกที่มีสารอาหารให้ทุกคนซึมซับได้ การกระทำของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไป แต่ถ้ามันสอดคล้องกับอาณาจักรแห่งประสบการณ์เชิงลึกอย่างแท้จริง การกระทำแต่ละอย่างนั้นก็จะส่งผลดีต่อกายาทั้งหมด ซึ่งรวมถึงมนุษย์ด้วย การเดินทางของแต่ละบุคคลจากรากไปสู่ลำต้น ไปสู่กิ่งก้าน จนถึงผล คือตัวแทนของเส้นทางนิเวศปรัชญาที่นำไปสู่การกระทำที่ถูกต้องต่อโลกนี้ ดังนั้น แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึก ต้องการให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงวิธีการมองสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ในลักษณะที่เป็นศัตรูหรือแปลกแยกจากสิ่งแวดล้อมไปเป็นท่าทีที่ที่มนุษย์มีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมนั้นคือ สรรพสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกันและกันและมีคุณค่าในตัวของมันเอง ย่อมสมควรที่จะต้องได้รับการเคารพและการดูแลด้วยความห่วงใย การไม่ปฏิบัติเช่นนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่ไร้ศีลธรรม^{๑๐๙}

ท่าทีตามแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกในด้านสิ่งแวดล้อมเป็นท่าทีที่พยายามแก้ไขปัญหาลingkungan โดยนำเอาความเข้าใจทางด้านศาสนาและโลกทัศน์ทางด้านปรัชญามาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ซึ่งรากฐานทางนิเวศวิทยาแนวลึก คือความรู้สึกด้านจิตใจขั้นพื้นฐานอันเป็นประสบการณ์ของมนุษย์เองที่ทำให้มนุษย์มีจิตสำนึกที่ประกอบไปด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจิตสำนึกเกี่ยวกับนิเวศวิทยาดังกล่าวนี จะทำให้เกิดการส่งเสริมแนวคิดในด้านที่ทำให้มนุษย์มีท่าทีความรักธรรมชาติสิ่งแวดล้อมนั่นเอง โลกทัศน์แนวนี้นั้นการปกป้องรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์

^{๑๐๘} Stefan Harding, **Animate Earth Science, Intuition, and Gaia** กายาโลกที่มีชีวิต วิทยาศาสตร์และการหยั่งรู้ แปลโดย เขมลักษณ์ ดีประวัติ, หน้า ๓๘๒-๓๘๓.

^{๑๐๙} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, **ร้อยตอนการพัฒนา ความยั่งยืนทางนิเวศ และความยุติธรรมทางสังคม : บทวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมือง**, หน้า ๑๖๓.

แบบไม่ต้องการพัฒนาสิ่งใด ๆ ธรรมชาติมีสิทธิที่จะดำรงอยู่เพื่อธรรมชาติเอง (ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของมนุษย์) ทักษะนิเวศวิทยาแนวลี้กนี้จึงหมายถึงการที่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พร้อมกันนั้นจะต้องเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมในหลาย ๆ ด้าน คือ "ทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสันติไม่ใช่คลังโคล่ไปกับความก้าวหน้าอย่างไร้ขีดจำกัด ซึ่งมักมีความหมายเพียงแค่การเพิ่มพูนโภชนาหารและอำนาจชนิดที่เป็นปฏิปักษ์กับระบบนิเวศ และเป็นภัยต่อมนุษย์ด้วยกันเอง"^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า แนวคิดนิเวศวิทยาแนวลี้กให้สถานภาพของสัตว์นั้นชัดเจน สถานภาพที่วานั้นก็คือสถานภาพทางธรรมชาติในฐานะที่สัตว์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยา แต่แนวคิดกลุ่มนี้ก็จะพยายามปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างสุดขีดเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์และสรรพสิ่ง แนวคิดนี้ได้ปลุกกระแสจิตสำนึกให้กับมนุษย์ได้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่กำลังเสื่อมโทรมอย่างหนัก รวมทั้งปัญหาเรื่องการทำลายสัตว์และสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อสัตว์ แนวคิดของกลุ่มนิเวศวิทยาแนวลี้กนี้ถือว่า สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นต่างก็มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ก็ยังไม่ชัดเจนเท่ากับสิทธิที่กลุ่มสิทธิของสัตว์ให้กับสัตว์ แนวคิดกลุ่มนิเวศวิทยาแนวลี้กนี้หันไปเน้นการสร้างสังคมของมนุษย์ให้มีความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณกับสิ่งแวดล้อม มนุษย์ ธรรมชาติ และฟ้าดินเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับนิเวศวิทยาของชาวพุทธอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเด็นแนวคิดนิเวศวิทยาของชาวพุทธในประเทศไทยที่ส่งเสริมให้มนุษย์มีความเคารพสิทธิและซาบซึ้งถึงบุญคุณของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นแผ่นดินแม่น้ำ พืชและสัตว์ ด้วยจิตใจที่มีความกตัญญูต่เวทีต่อสิ่งแวดล้อม เพราะยึดถือว่าสิ่งเหล่านี้ได้ทำให้มนุษย์ได้ดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยความผาสุก เป็นต้น

๒.๔ สรุป

จากการที่ผู้วิจัยได้อภิปรายมาทั้งหมดนั้นก็เพื่อตอบประเด็นปัญหาการทารุณกรรมสัตว์ในสังคมไทยและเรื่องสถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสัตว์ ซึ่งปรากฏในมุมมองของนักคิดสำคัญคือ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) และกลุ่มแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลี้ก สิ่งสำคัญหนึ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับประเด็นเหล่านี้ก็คือประเด็นปัญหาเรื่องการทารุณกรรมต่อสัตว์หรือการฆ่าสัตว์ที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทย ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการสำรวจลักษณะสำคัญของสัตว์เชิงชีววิทยาหรือวิวัฒนาการเพื่อชี้ให้เห็นว่าสัตว์นั้นเกิดขึ้นมาในโลกก่อนที่จะมีมนุษย์เสียอีก ร่างกายของสัตว์นั้นมืองค์ประกอบซับซ้อนมากมาย สิ่งสำคัญคือสัตว์นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติในองค์แห่งชีวภาพหรือจำพวกที่มีชีวิตมีวิญญาณเช่นเดียวกับมนุษย์หรือพืช ด้วยความที่โลกนี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจะด้วยเหตุอันใดก็ตาม สัตว์นั้นก็วิวัฒนาการตนเองเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ สิ่งที่เป็นองค์ประกอบของสัตว์ที่สำคัญส่วนหนึ่งก็คือ การสืบเผ่าพันธุ์ เช่นเดียวกับการมีพื้นที่อยู่อาศัย การแสวงหาอาหาร และการกลัวภัยต่าง ๆ ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจึงส่งผลกระทบทำให้สัตว์หลายจำพวกที่เคยครองโลกนี้อยู่สูญพันธุ์ไปเกิดเป็นสัตว์จำพวกใหม่ที่พัฒนาตนเองจนกระทั่งอยู่รอดมาได้ เมื่อสายพันธุ์มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นในโลก จึงเป็นธรรมดาที่จะกลัวภัยจากสัตว์ร้าย จึงต้องหลบหลีกและสร้างเครื่องมือเพื่อป้องกัน

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

ภัย อาศัยสติปัญญาที่พัฒนาขึ้นมารุ่นสู่รุ่นทำให้มนุษย์มีพัฒนาการเหนือสัตว์อื่น สามารถกำราบและพิชิตสัตว์อื่นรวมทั้งธรรมชาติด้วย

สิ่งที่มนุษย์มีเหนือสัตว์จึงได้แก่ เหตุผลและภาษาที่ใช้สื่อสารกัน และยกสถานภาพตนเองเป็นใหญ่เป็นศูนย์กลางของโลก สถานภาพของมนุษย์จึงอยู่เหนือสัตว์อื่น ๆ และสัตว์มีสถานภาพที่ต่ำกว่ามนุษย์อย่างชัดเจน ทำให้มนุษย์สามารถทำอะไรต่อสัตว์ได้ตามจุดมุ่งหมายที่มนุษย์จะกระทำหรือปราศจากจุดมุ่งหมายก็สามารถกระทำได้ มนุษย์ได้พึ่งพาสัตว์หลายชนิดในหลายแง่มุม ทั้งนำมาเป็นสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อน หรือนำมาใช้งาน สิ่งที่มนุษย์ปฏิบัติก็ยังรู้สึกมีความเมตตาสงสารต่อสัตว์อยู่มาก เช่น วัว ควาย ม้า ช้าง เป็นต้น ที่นำมาใช้งาน แม้จะมองว่ามีการทารุณกรรมต่อสัตว์เหล่านี้ไม่ได้แตกต่างกัน โดยเฉพาะการฆ่าของชาวบ้าน แต่สิ่งที่สังคมเกษตรกรรมมีก็คือเมตตากรุณาต่อสัตว์เหล่านี้ในยามใช้งานหรือฆ่า ไม่ได้มีการทารุณหรือการฆ่าที่เกิดขึ้นเสมอ เป็นการฆ่าในยามจำเป็นเท่านั้น การทารุณกรรมต่อสัตว์จึงจำกัดอยู่ในวงแคบ ต่างจากการทารุณต่อสัตว์ในปัจจุบันที่อิงอยู่บนพื้นฐานข้ออ้างทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก เน้นผลประโยชน์ที่จะได้รับมากกว่าจะเมตตาต่อสัตว์ เช่น การลักลอบค้าขายสัตว์ การลักลอบจับสัตว์มาเพื่อซื้อขายปล่อยสะเดาะเคราะห์ หรือการแข่งขันนานาสัตว์นานาชนิด เป็นต้น ล้วนคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับเป็นหลัก ส่วนเมตตาและกรุณาเป็นสิ่งที่รองลงไป ส่วนเรื่องของวัฒนธรรมและประเพณีที่มาสอดรับอ้างให้สมเหตุผลมากขึ้น การทารุณกรรมต่อสัตว์จึงมักจะเพิ่มขึ้นและสามารถอดพ้นสายตาของกฎหมายที่จะเอาผิดฐานละเมิดได้ ซึ่งกฎหมายที่มีอยู่ก็มักจะเอาผิดได้เพียงลหุโทษคือมีโทษเล็กน้อยเท่านั้น สิ่งที่สังคมกำลังจับตามองและพยายามกันอย่างมากคือคาดหวังว่าจะมีกฎหมายสิทธิของสัตว์ในสังคมไทยเพื่อจะสามารถลงโทษผู้กระทำผิดด้านนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะสำเร็จสมปรารถนา ยังคงต้องรอกันต่อไป ส่วนองค์กรหรือสมาคมที่ดูแลเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ต้องพยายามช่วยเหลือสัตว์หรือรณรงค์ให้เกิดความตระหนักและเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการกฎหมายและมีการดูแลเรื่องนี้สืบต่อไป อย่างไรก็ตาม กระแสของสื่อก็ช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับสังคมได้อย่างมาก มีการนำเสนอข่าวเรื่องทารุณกรรมต่อสัตว์และเกิดเป็นกระแสต่อต้านซึ่งอาจจะเป็นการเพิ่มพลังให้กับมิติด้านสังคมได้ตระหนักและร่วมมือร่วมใจกันในการสอดส่องให้เกิดการทารุณกรรมต่อสัตว์น้อยลง

ประเด็นหลักของบทที่ ๒ นี้จึงมีน้ำหนักมาที่การมีแนวคิดอะไรสักอย่างหนึ่งขึ้นมารองรับให้ได้ ในหลายประเทศมีกฎหมายสิทธิของสัตว์อยู่แล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น ล้วนตราขึ้นเพื่อลงโทษผู้กระทำผิดและสนับสนุนด้านสวัสดิภาพให้แก่สัตว์ แนวคิดหนึ่งที่มักจะนำมาเป็นฐานสำคัญในการคิดเรื่องนี้ก็คือแนวคิดสิทธิของสัตว์ (Animal Rights) แกนนำสำคัญของกลุ่มนี้คือ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ ผู้ที่ต่อต้านกลุ่มที่ทารุณกรรมต่อสัตว์ทุกประการ ซิงเกอร์โต้แย้งกลุ่มที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางที่มองว่าสัตว์นั้นมีสถานภาพต่ำกว่ามนุษย์และไม่มีสถานภาพทางศีลธรรม เพราะสัตว์นั้นไม่มีเหตุผลหรือไม่สามารถใช้เหตุผลได้และไม่มีภาษาในการใช้เหมือนกับมนุษย์ แนวคิดทางปรัชญารุ่นเก่าและศาสนาคริสต์มักจะมองกันในรูปแบบนี้ ซิงเกอร์มองว่าถ้ามองอย่างนี้ก็ผิด สิ่งที่ควรมองที่สุดคือเรื่องพฤติกรรมของสัตว์และความรู้สึกของสัตว์ จะเห็นได้ว่าสัตว์นั้นมีพฤติกรรมที่แสดงออกหลายประการเมื่อถูกทารุณและเมื่อได้รับความสุข พฤติกรรมของสัตว์เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วก็ไม่ต่างจากมนุษย์ที่รักสุขเกลียดทุกข์ ความรู้สึกของสัตว์นั้นรักชีวิต รักสุข เกลียดทุกข์เช่นเดียวกัน เมื่อเจ็บก็แสดงออกทางสีหน้าที่บิตบิ้วได้เช่นเดียวกัน พฤติกรรมและความรู้สึกนี้เอง

เป็นสิ่งที่เหมือนกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ทำให้ซิงเกอร์ตั้งเป็นประเด็นว่าสัตว์นั้นก็อาจมีสถานภาพทางศีลธรรมและมีสิทธิได้ ซิงเกอร์นั้นนำเด็กทารกแรกเกิดและคนสมองพิการมาเปรียบเทียบกับสัตว์แล้วมองว่าไม่ได้แตกต่างจากสัตว์เลยคือไม่รู้จักศีลธรรมแต่ก็มีสถานภาพทางศีลธรรมได้ ซึ่งจะต้องเรียนรู้กันไป เมื่อเรายอมรับกันว่าสัตว์มีศีลธรรมได้ สัตว์นั้นจะต้องรับผิดชอบกับการทำผิดหรือถูกทางศีลธรรมได้ด้วยหรือไม่ ประเด็นนี้ซิงเกอร์ก็ยังไม่สามารถตอบได้อย่างชัดเจนซึ่งต่างจากพระพุทธศาสนาที่มีเรื่องกฎแห่งกรรมมารองรับ นอกจากนี้ซิงเกอร์ยังเสนอให้การนำสัตว์มาทดลองนั้นพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนการทดลองเพื่อจะไม่ทารุณสัตว์ และเสนอการบริโภคพืชหรือมังสวิรัตแทนการบริโภคเนื้อสัตว์ โดยพยายามชี้ให้เห็นว่าการบริโภคเนื้อสัตว์ก็คือการทารุณกรรมต่อสัตว์อย่างหนึ่งเพราะสัตว์จะต้องถูกฆ่ามาแปรรูปเป็นอาหารของมนุษย์ เมื่อหยุดกินเนื้อสัตว์ก็เท่ากับได้ช่วยเหลือชีวิตสัตว์

ส่วนแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลิคั้น ก็ได้แย้งกลุ่มสิทธิของสัตว์อยู่พอสมควร โดยมองว่าการมองเรื่องสัตว์แต่เพียงอย่างเดียวนั้นไม่ถูกต้องเพราะสัตว์ก็เป็นเพียงสมาชิกส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยาแนวลิคเท่านั้นคือเป็นปัจเจกหรือระบบย่อยขององค์กรวม การให้ความสำคัญกับสัตว์แม้จะเป็นเรื่องที่ถูกต้อง แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด จึงเสนอหลักการที่เป็นองค์กรวมเพื่อระบบนิเวศวิทยาแนวลิค ๘ ประการ โดยเฉพาะการมองสิ่งทั้งปวงมีคุณค่า มีความหลากหลาย ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ทุกชีวิตมีความสำคัญเท่าเทียมกันหมด มนุษย์กับสัตว์มีความเท่าเทียมกันในระบบนิเวศวิทยา วิธีการที่นำเสนออีกคือ มองให้เห็นความเชื่อมโยงกัน ให้ปัจเจกแข็งแรงในตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติ อันเป็นความรู้สึกที่เกิดมาจากภายในจิตใจอย่างแท้จริง และปฏิบัติต่อสิ่งอื่นเหมือนกับปฏิบัติต่อตนเองจะอย่างไรก็ตาม แนวคิดทั้งสองกลุ่มนี้ก็ทำให้เกิดการกระเพื่อมต่อสังคมโลกอย่างมาก ทำให้ผู้คนตระหนักและหันมาใส่ใจสัตว์และนิเวศวิทยาแนวลิคกันมากขึ้น ซึ่งส่วนนี้ก็เป็นผลกระทบมาจากภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงซึ่งสร้างความเสียหายให้กับมนุษย์อันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาของมนุษย์เองที่พยายามจะเข้าไปพิชิตเอาชนะธรรมชาติ